PVBLII
VIRGILII
MARONIS
OPERA

TOMVS PRIMVS

MANNHEMII
Cura & Sumptibus Societatis litteratae.
MDCCLXXIX

PRAEFATIO

Quo laboris moliminisque noſtri ſcopus in adornanda auctorum latinorum collectione tendat, fuſius iam explanauimus pagellis illis publicis, quibus omnes Muſarum latinarum cultores inſtituti noſtri rationem edocuimus; vt proinde omni praefatione ſuperſedere poſſemus. Quodſi tamen praefandum eſt, dicendumque, quid demum in collectione horum auctorum ſimus praeſtituri: ea recenſere liceat, quae iam praeſtitimus in edendo Cornelio Nepote, quem, ad confutandas maleuolorum quorumdam cauillationes, qui ſtudiis noſtris aduerſabantur, tanquam prodromum

collectionis nostrae praemisimus, vt & formae elegantia, & chartae typorumque nitore, & accurata sui correctione non se solum, sed & ceteros se subsequentes, & eadem cura, forma & elegantia edendos auctores classicos commendaret.

Nec parum intererit cuiusuis litterarum latinarum amantis, commendari omnibus auctores latinos, omniumque quasi intrudi manibus. Quum enim linguae nostrae vernaculae scripta, atque exterorum excellentis ingenii virorum opera germanice reddita, quae laudabili studio, & non exiguo litterarum incremento hucusque collecta sunt, perfacili omnibus pretio comparentur, sin-

gulorum iam manibus terantur, & in priuatorum aedibus bibliothecam quamdam eclecticam conſtituant: nonne timendum, ne omnis litterarum latinarum amor & ſtudium denique emoriatur, idque penuria librorum latinorum, qui ſummo pretio ſtant; nunquam eadem tomorum forma in Germania editi ſunt; aut ſi ſint, ignobili chartae & typorum habitu omnes deterrent. Cui malo vt occurratur, atque vt Latii Muſae vna cum illis patriae noſtrae laetius éfflorefcant: ſtatuit ſocietas noſtra, latinarum litterarum non minus ac germanicarum amans, viliori, ac vnquam factum eſt, pretio, & nitidiori ſimul atque accuratiori forma auctorum latinorum col-

lectionem curare, quo facilius cuique ad hos antiquitatis fontes, qui ſemper ſani & recti in omni re litteraria iudicii norma fuerunt, recurrere liceat.

In edendis & peruulgandis his veterum operibus, vt eo melius de republica litteraria mereamur, non ſolum nitidam & ornatam, ſed & omnibus naeuis expurgatam cuiusuis editionem reddere ſtudebimus. Vt accuratiſſima & omnibus mendis pura prodeat horum auctorum collectio: ſubminiſtrat nobis locupletiſſima Electoralis Bibliotheca editiones praeſtantiores, quibus inter ſe collatis, ponderatisque variis variorum legendi formulis optima & plurimorum eruditorum ſuffragiis compro-

bata legendi ratio feligitur, typisque commendatur; vbi tamen nobis religio femper erit, ne a probatiffimis receptisque editionibus recedamus, aut aliquid noftro fcalpello arroganter refcindamus, quod veterum recentiorumque confenfus vnanimi fuo calculo approbauit.

Ne vero typographorum peccata irrepant: folium quodlibet, poftquam omnis in eo expoliendo opera pofita fuerit, publicae eruditorum disquifitioni exponimus, adfignando praemium haud contemnendum illi, qui errorem typi, aut aliud quoddam vitium detexerit.

Quod ad ornatum fpectat, quo quodlibet opus prodeat: nihil attinet dicere, quum res ipfa loquatur. Chartae enim

& typorum elegantia editi iam Cornelii Nepotis vel delicatiſſimi lectoris approbatione non indigna videbitur; dubiumque erit compluribus, quid magis mirentur, an exquiſitum, quem prae ſe fert, ſplendorem; an exiguum, quo ſtat, pretium.

Supereſt tantum paucis edocere, quam in accurando quouis opere oeconomiam inſtituere, quemue ſeruare ordinem mentis ſimus. Quum natura quaſi omnes cupimus, illos celeberrimi nominis viros, quorum ſcripta manibus voluimus,&quibuscum ſcribentibus amice familiariterque colloquimur, iis quoque adeſſe domeſticas ciuilesque res gerentibus: praemittendam eſſe cenſuimus

operi cuique vitam auctoris, cuius imago aere insculpta, aut si propria defuerit, simile quidpiam ex antiquis documentis, in fronte praefigetur. Ad acuendam Lectoris attentionem non incommodum esse duximus, si ad marginem epitome totius capitis, & in scriptis praesertim historicis certa temporum ac factorum series adiiceretur, opus denique totum subsequeretur index rerum notatu dignorum, vt vno quasi obtutu omnia & praecipua libri capita percurrere & inuenire liceat. Nihil, vt opinor, erit, quod amplius desideret eruditus Lector, nisi forte notas, animaduersiones & locupletem singulorum verborum indicem. Nec nos aliud optamus, quam vt tanta

eorum, qui his operibus ſubſcribunt, copia inueniretur, qui id ipſum deſiderant, vt votis paucior um reſpondere, & cuique auctori tomum ſingularem cum notis & indice poſſemus addere. Quodſi autem defuerit numerus ſat magnus, qui id exegerit: Lexicon quoddam litterarium, notas complectens grammaticas, hiſtoricas & geographicas, ad declarandos difficiliores auctorum locos, toti Collectioni ſuper addere decreuimus.

Sic fiet, vt Collectio haec Auctorum latinorum non in anguſtis Gymnaſiorum latinorum ſeptis tantum, ſed in ſplendidis etiam Eruditorum Bibliothecis dignum mereatur locum.

PVBLII VIRGILII MARONIS
VITA
INCERTO AVCTORE
QVEM ALIQVI DONATVM PVTANT

I. Publ. Virgilius Maro parentibus modicis fuit, & praecipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures Magi cuiusdam viatoris initio mercenarium, mox ob induſtriam generum, tradiderunt: quem quum agricolationi, reique ruſticae & gregibus praefeciſſet ſocer, ſiluis coemundis & apibus curandis reculam auxit. Natus eſt Cn. Pompeio Magno, M. Licinio Craſſo primum Coſſ. Iduum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, qui eſt a Mantua non procul. Praegnans eo mater ſomniauit Maia, enixam ſe laureum ramum, quem contacta terra confeſtim cerneret coaluiſſe, & excreuiſſe illico in ſpeciem maturae arboris, refertae variis pomis & floribus: ac ſequenti luce cum marito rus

propinquum petens, ex itinere diuertit, atque in subiecta fossa partu leuata est. Ferunt infantem, vt fuit editus, nec vagisse, & adeo miti vultu fuisse, vt haud dubiam spem prosperioris geniturae iam tum indicaret. Et accessit aliud praesagium. Siquidem virga populea, more regionis in puerperiis eodem statim loco depacta, ita breui coaluit, vt multo ante satas populos adaequarit. Quae arbor Virgilii ex eo dicta atque consecrata est; summa grauidarum & foetarum religione, suscipientium ibi & soluentium vota.

II. Initia aetatis, id est vsque ad septimum annum, Cremonae egit: & XVII anno virilem togam cepit, illis Consulibus iterum, quibus natus erat. Euenitque, vt eo ipso die Lucretius poeta decederet. Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paulo post Neapolim transiit. Vbi quum litteris & Graecis & Latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura omnique studio indulsit medicinae & mathematicae.

III. Quibus rebus quum ante alios eruditior peritiorque esset, se in Vrbem contulit, statimque, magistri stabuli equorum Augusti amicitiam nactus, multos variosque morbos incidentes equis curauit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio, vt vni ex stabulariis, dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi, mirae pulchritudinis, Caesari dono fuit missus: qui omnium iudicio spem portendebat virtutis & celeritatis immensae. Hunc quum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit, natum esse ex morbosa equa, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuisse inuentum est. Quod quum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Quum item ex Hispania Augusto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari.

IV. Dubitauit Augustus, Octauiine filius esset, an alterius: idque Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum & equi naturam

parentesque cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat, & solum rogat, an sciat, quisnam esset, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. *Noui*, inquit Maro, *te*, *Caesar Auguste*, *& ferme aequam cum Dis immortalibus potestatem habere*, *vt*, *quem vis*, *felicem facias.* *Eo animo sum*, respondit Caesar, *vt*, *si verum pro rogatu dixeris*, *beatum te felicemque reddam.* *Vtinam*, ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Augustus: *Putant alii me natum Octauio: quidam suspicantur alio me genitum viro.* Maro subridens, *Facile*, inquit, *si impune licenterque quae sentio loqui iubes*, *id dicam.* Affirmat Caesar iureiurando, nullum eius dictum aegre laturum, immo non nisi donatum ab eo discessurum. Ad haec oculos oculis Augusti infigens Maro, *Facilius*, ait, *in ceteris animalibus qualitates parentum a mathematicis & philosophis cognosci possunt*, *in homine nequaquam possibile est; sed de te coniecturam habeo similem veri*, *vt quid*

exercuerit pater tuus, ſcire poſſim. Attente exſpectabat Auguſtus, quidnam diceret. At ille: *Quantum ego rem intelligere poſſum, piſtoris filius es*, inquit. Obſtupuerat Caeſar, & ſtatim, quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius: *Audi*, inquit, *quo pacto id coniicio. Quum quaedam enuntiarim praedixerimque, quae intelligi ſcirique non niſi ab eruditiſſimis ſummisque viris potuiſſent: tu, Princeps orbis, item & item panes in mercedem dari iuſſiſti: quod quidem aut piſtoris, aut nati piſtore, officium erat.* Placuit Caeſari facetia. *At deinceps*, inquit Caeſar, *non a piſtore, ſed a rege magnanimo dona feres:* illumque plurimi fecit, & Pollioni commendauit.

V. Corpore & ſtatura fuit grandi, aquilino colore, facie ruſticana, valetudine varia. Nam plerumque ab ſtomacho, & faucibus, ac dolore capitis, laborabat: ſanguinem etiam ſaepius eiecit: cibi vinique minimi. Fama eſt, eum libidinis pronioris in pueros fuiſſe. Sed boni

ita eum pueros amasse putauerunt, vt Socrates Alcipiadem, & Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem & Alexandrum, quem secunda Bucolicorum Ecloga Alexin appellat: donatum sibi ab Asinio Pollione. Vtrumque non ineruditum dimisit: Alexandrum grammaticum, Cebetem vero & poetam. Vulgatum est, consueuisse eum cum Plotia Hieria. Sed Asconius Pedianus affirmat, ipsam postea maiorem natu narrare solitam, inuitatum quidem a Vario ad communionem sui, verum pertinacissime recusasse. Cetera sane vita, & ore & animo tam probum fuisse constat, vt Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac, si quando Romae, quo rarissime commeabat, viseretur in publico, sectantes demonstrantesque se subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exsulantis offerente Augusto, non sustinuit accipere.

VI. Possedit prope centies sestertium, ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum

Romae in Efquiliis iuxta hortos Maecenatis: quamquam feceffu Campaniae Siciliaeque plurimum vteretur. Quaecumque ab Augufto peteret, repulfam nunquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amifit: ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum iam adultum, cuius exitum fub nomine Daphnidis deflet. Inter cetera ftudia, vt fupra diximus, medidicinae quoque, ac maxime mathematicae, operam dedit. Egit & cauffam vnam omnino, nec amplius quam femel. Sermone tardiffimum, ac pene indocto fimilem fuiffe, Meliffus tradit.

VII. Poeticam puer adhuc aufpicatus, in Baliftam, ludi gladiatorii magiftrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, diftichon fecit:

Monte fub hoc lapidum tegitur Balifta fepultus:

Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, & Moretum, & Priapeia, & Epigrammata, & Diras, & Culicem, quum eſſet annorum quindecim. Cuius materia talis eſt: Paſtor fatigatus aeſtu quum ſub arbore obdormiſſet, & ſerpens ad illum proreperet, e palude culex prouolauit, atque inter duo tempora aculeum fixit paſtori. At ille continuo culicem contriuit, & viſum ſerpentem interemit, ac ſepulcrum culici ſtatuit, & diſtichon fecit:

Parue culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

VIII. Scripſit etiam, de qua ambigitur, Aetnam. Et mox, quum res Romanas inchoaſſet, offenſus materia & nominum aſperitate, ad Bucolica tranſiit: maxime vt Aſinium Pollionem, Alphenum Varum, & Cornelium Gallum celebraret: quia in diſtributione agrorum, qui poſt Philippenſem victoriam veteranis, Triumuirorum iuſſu, trans Padum diuidebantur, indemnem ſe praeſtitiſſent. Deinde Georgica in honorem Maecenatis edidit, quum

ſibi vixdum noto opem tuliſſet, aduerſus Claudii veterani militis, vel, vt alii putant, Arrii centurionis violentiam, a quo in altercatione litis agrariae parum abfuit, quin occideretur. Nouiſſime autem Aeneidem aggreſſus eſt; argumentum varium, & multiplex, & quaſi amborum Homeri carminum inſtar: praeterea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune, & in quo, quod maxime ſtudebat, Romanae ſimul vrbis, & Auguſti origo contineretur.

IX. Quum Georgica ſcriberet, traditur quotidie meditatos mane plurimos verſus dictare ſolitus, ac per totum diem retractando ad pauciſſimos redigere, non abſurde carmen ſe vrſae more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida proſa prius oratione formatam, digeſtamque in XII libros, particulatim componere inſtituit, vt quidam tradunt. Alii eius ſententiae ſunt, vt exiſtiment, eum, ſi diutius vixiſſet, quatuor & viginti libros vſque ad Auguſti tempora ſcripturum, atque alia quaedam percurſurum; Auguſti vero geſta

diligentiſſime exſecuturum: quippe qui, dum ſcriberet, ne quid impetum moraretur, quaedam imperfecta reliquit; alia leuiſſimis verſibus veluti fulſit: quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a ſe dicebat, ad ſuſtinendum opus, donec ſolidae columnae aduenirent.

X. Bucolica triennio Aſinii Pollionis ſuaſu perfecit. Hic Transpadanam prouinciam regebat; cuius fauore, quum veteranis Auguſti militibus Cremonenſium & Mantuanorum agri diſtribuerentur, ſuos Virgilius non amiſit. Facta enim diſtributione, ſuos ſeu Claudio ſeu Arrio datos, recuperauit. Hunc Pollionem maxime amauit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui inuitatus ad coenam, captus pulcritudine & diligentia Alexandri, Pollionis pueri, eum dono accepit. Huius Pollionis filium, C. Aſinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poetam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is tranſtulit Euphorionem in Latinum, & libris

quatuor amores ſuos de Cytheride ſcripſit. Hic primo in amicitia Caeſaris Auguſti fuit: poſtea in ſuſpicionem coniurationis contra illum adductus, occiſus eſt. Verum usque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, vt quartus Georgicorum, a medio vsque ad finem, eius laudem contineret. Quem poſtea, iubente Auguſto, in Ariſtaei fabulam commutauit.

XI. Georgica ſeptennio Neapoli: Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo ſucceſſu edidit, vt in ſcena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At quum Cicero quosdam verſus audiſſet, & ſtatim acri iudicio intellexiſſet non communi vena editos; iuſſit ab initio totam eclogam recitari: quam quum accurate pernotaſſet, in fine ait: *Magnae ſpes altera Romae.* Quaſi ipſe linguae Latinae ſpes prima fuiſſet, & Maro futurus eſſet ſecunda. Quae verba poſtea Aeneidi ipſe inſeruit. Georgica, reuerſo ab Actiaca victoria Auguſto, atque reficiendarum faucium cauſa Atellae com-

moranti, per continuum quatriduum legit, ſuſcipiente Maecenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipſe vocis offenſione. Pronuntiabat autem maxima cum ſuauitate, & lenociniis miris. Seneca tradidit, Iulium Montanum poetam ſolitum dicere, inuolaturum ſe quaedam Virgilio, ſi vocem poſſet, & os, & hypocriſim: eosdem enim verſus, eo pronuntiante, bene ſonare; ſine illo, inareſcere, quaſi mutos.

XII. Aeneidos vix dum coeptae tanta exſtitit fama, vt Sext. Propertius non dubitarit ſic praedicare:

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii,
Neſcio quid maius naſcitur Iliade.

Auguſtus vero, quum tum forte expeditione Cantabrica abeſſet, & ſupplicibus atque minacibus per iocum literis efflagitaret, vt ſibi de Aeneide, vt ipſius verba ſunt, vel prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negauit ſe facturum Virgilius: cui tamen multo poſt, perfecta demum materia,

tres omnino libros recitauit: secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc praecipue ob Octauiam: quae, quum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus, *Tu Marcellus eris*, defecisse fertur: atque aegre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitauit & pluribus: sed neque frequenter, & ferme illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem, librarium & libertum eius, exactae iam senectutis, tradunt referre solitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complesse ex tempore: & huic *Misenum Aeolidem*, adiecisse, *quo non praestantior alter:* item huic, *Aere ciere viros*, simili calore actutum subiunxisse, *Martemque accendere cantu:* statimque sibi imperasse, vt vtrumque volumini adscriberet.

XIII. Bucolica Georgicaque emendauit. Anno vero quinquagesimo secundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Graeciam & Asiam secedere, trienniоque con-

tinuo omnem operam limationi dare, vt in reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed, quum aggressus iter, Athenis occurrisset Augusto, ab oriente Romam reuertenti, vna quum Caesare redire statuit. Ac quum Megaram, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa nauigatio auxit, ita vt grauior indies, tandem Brundusium aduentarit: vbi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octobr. C. Sentio, Lucretio Coss.

XIV. Qui quum grauari morbo sese sentiret, scrinia saepe & magna instantia petiuit, crematurus Aeneida: quibus negatis, testamento comburi iussit, vt rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca & Varius monuerunt, id Augustum non permissurum. Tunc eidem Vario, ac simul Tuccae, scripta sub ea conditione legauit, ne quid adderent, quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiam sua ossa Neapolim transferri, vbi diu

& suauissime vixerat: ac extrema valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Translata igitur iussu Augusti eius ossa, prout statuerat, Neapolim fuere, sepultaque via Puteolana, intra lapidem secundum, suoque sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est.

XV. Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ex quarta Augustum, ex duodecima Maecenatem, ex reliqua L. Varium, & Plotium Tuccam: qui eius Aeneidem post obitum, prout petiuerat, iussu Caesaris emendauerunt: nam nullius omnino sententia crematu Aeneis digna visa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginensis exstant huiusmodi versus:

Iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius: Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Caesar,
Non sinis, & Latiae consulis historiae.

Infelix gemino cecidit prope Pergamus igni,
Et pene eſt alio Troia cremata rogo.

Extant & Auguſti de ipſa eadem re verſus plures & clariſſimi, quorum initium eſt:

Ergone ſupremis potuit vox improba verbis
Tàm dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaque doctiloquì morietur Muſa Maronis?

Et paulo poſt:

Sed legum ſeruanda fides; ſuprema voluntas
Quod mandat, fierique iubet, parere neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque diesque labores
Hauſerit vna dies. Et ea quae ſequuntur.

Nihil igitur auctore Auguſto Varius addidit, quod & Maro praeceperat, ſed ſummatim emendauit, vt qui verſus etiam imperfectos, ſi qui erant, reliquerit. Hos multi mox ſupplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod omnia fere apud eum hemiſtichia, praeter illud: *Quem tibi iam Troia peperit,* ſenſum videntur habere perfectum. Niſus, grammaticus, audiſſe ſe a ſenioribus di-

cebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, &, qui tum secundus erat, in tertium locum transtulisse: etiam primi libri correxisse principium, his demtis versibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis, vicina coegi,
Vt quamuis auido parerent arua colono:
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma virumque cano.

XVI. Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas, sed insulsissime, παρῳδήσας, quarum prioris initium est:

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?

sequentis,

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus, anne Latinum?
Non; verum Aegonis nostri sic rure loquuntur.

Alius, recitante ea ex Georgicis: *Nudus ara, sede nudus;* subiecit, *habebis frigora, febrem.* Est & aduersus Aeneida liber Carbilii Pictoris, titulo Aeneidomastix. M. Vipsanius a Mae

cenate eum fuppofitum appellabat noue κακοζηλίας repertorem; non tumidae, neque exilis, fed ex communibus verbis, atque ideo labentis. Herennius tantum vitia eius contraxit: Perilius Fauftinus furta. Sunt & Q. Octauii Auiti ὁμοιοτελεύτων octo volumina, quibus annotatur, quos & vnde verfus tranftulerit. Afconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores Virgilii fcripfit, pauca admodum ei obiecta ponit: & potiffimum, quod non recte hiftoriam contexuit, & quod pleraque ab Homero fumfit. Sed hoc crimen fic defendere affuetum ait: *Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius effe Herculi clauam, quam Homero verfum furripere: & tamen deftinaffe fecedere, vt omnia ad fatietatem maleuolorum decideret.*

XVII. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuiffe, & vsque adeo inuidiae expertem, vt, fi quid erudite dictum infpiceret alterius, non minus gauderet, ac fi fuum fuiffet: nemi-

nem vituperare, laudare bonos: ea humanitate esse, vt, nisi peruersus maxime, quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Eius bibliotheca non minus aliis doctis patebat, ac sibi: illudque Euripidis antiquum saepe vsurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc est, *communia amicorum esse omnia.* Quare coaeuos omnes poetas ita adiunctos habuit, vt, quum inter se plurimum inuidia arderent, illum vna omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero, quoniam Antonii partes sequutus est, illum non obseruasse dicitur. Cornificius ob peruersam naturam illum non tulit. Gloriae vero adeo contemtor fuit: quum quidam versus quosdam sibi adscriberent, eaque re docti haberentur, non modo aegre non ferebat, immo voluptuosum id illi erat. Quum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valuisque non nominato auctore affixisset, (id erat eiusmodi,

Nocte pluit tota, redeunt ſpectacula mane:

Diviſum imperium cum Ioue Caeſar habet.) diu quaeritans Auguſtus, cuiusnam hi verſus eſſent, eorum auctorem non inueniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, ſibi adſcripſit. Quamobrem donatus honoratusque a Caeſare fuit. Quod aequo animo non ferens Virgilius, iisdem valuis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis.* Poſtulabat Auguſtus, vt hi verſus complerentur: quod quum fruſtra aliqui conati eſſent, Virgilius, praepoſito diſticho, ſic ſubiunxit:

Hos ego verſiculos feci: tulit alter honores:
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romae fabula fuit, Maro vero exaltatior.

XVIII. Quum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret; reſpondit, ſe aurum colligere de ſtercore Ennii.

Habet enim poeta ille egregias ſententias ſub verbis non multum ornatis. Interroganti Auguſto, quo pacto ciuitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores*, inquit, *temonem tenuerint*, *& boni malis praeponantur: itaque optimi ſuos habeant honores*, *nulli tamen aliorum iniuſti quidquam fiat.* At Maecenas: *Quid*, inquit, *Virgili*, *ſatietatem homini non adfert? Omnium rerum*, reſpondit, *aut ſimilitudo aut multitudo ſtomachum facit*, *praeter intelligere.* Idem interrogauit: *Quo pacto quis altam felicemque fortunam ſeruare poteſt?* Cui Maro: *Si*, *quantum honore ac diuitiis aliis praeſtantior ſit*, *tanta liberalitate & iuſtitia alios ſuperare nitatur.* Solitus erat dicere: *Nullam virtutem commodiorem homini eſſe patientia: ac nullam aſperam adeo eſſe fortunam*, *quam prudenter patiendo vir fortis non vincat.* Quam ſententiam in quinto Aeneidos inſeruit:

> *Nate dea*, *quo fata trahunt retrahuntque*, *ſequamur:*
> *Quidquid erit*, *ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.*

Quum quidam eius amicus Cornificii in eum maledicta & inimicitias sibi enarret: *Quam putas*, inquit, *esse huius maleuolentiae caussam? Nam neque vmquam Cornificium offendi, & eum amo. An*, inquit, *Hesiodi sententiae non meministi, vbi ait, architectum architecto inuidere, & poetam poetae? De malis*, inquit, *Graecus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magna cum laude & gloria vindictam in manu habeo. Maiore enim cura virtuti intendam: atque quo elegantior ego fiam, eo vehementior inuidia rumpetur.* Erat Augusto familiaris Philistus quidam, orator & poesin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur: non vt verum dignosceret, quod Socrates facere consueuit, sed vt eruditior videretur. Hic Virgilium, vbicumque conuenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille saepe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, quum Augusto audiente elinguem illum diceret,

& cauſſam etiam ſuam, ſi linguam haberet, defendere nequire: *Tace*, inquit, *rabula. Nam haec mea taciturnitas defenſorem cauſſarum mearum Auguſtum fecit & Maecenatem: & ea tuba, quum volo, loquor, quae vbique & diutiſſime audietur. Tu loquacitate non modo aures hominum, ſed muros rumpis.* Auguſtus vero Philiſtum graui vultu increpauit. Tunc Maro, *ſi tempus, Caeſar*, inquit, *tacendi hic ſciret, raro loqueretur. Tacendum enim ſemper eſt, niſi quum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis proſit. Nam qui contendit, & an contentionis finis vtilis ſit, non nouit, ſtultis illum adnumerandum ſapientes putant.*

XIX. Poſteaquam Auguſtus ſumma rerum omnium potitus eſt, venit in mentem, an conduceret tyrannidem omittere, & omnem poteſtatem annuis conſulibus, & ſenatui rempublicam reddere: in qua re diuerſae ſententiae conſultos habuit, Maecenatem & Agrippam. Agrippa enim vtile ſibi fore, etiamſi honeſtum non eſſet, relinquere tyrannidem

longa oratione contendit: quod Maecenas dehortari magnopere conabatur. Quare Augusti animus & hinc ferebatur & illinc. Erant enim diuersae sententiae, variis rationibus firmatae. Rogauit igitur Maronem, an conferat priuato homini, se in sua republica tyrannum facere. Tum ille, *omnibus ferme*, inquit, *remp. aucupantibus molesta ipsa tyrannis fuit, & ciuibus: quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum iniustitiam, magna suspicione magnoque timore viuere. Sed si ciues iustum aliquem scirent, quem amarent plurimum, ciuitati id vtile esset, si in eo vno omnis potestas foret. Quare si iustitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compositione distribues; dominari te, & tibi conducet, & orbi. Beneuolentiam enim omnium habes, vt deum te & adorent, & credant.* Eius sententiam sequutus Caesar principatum tenuit. Audiuit a Scirone praecepta Epicuri: cuius doctrinae socium habuit Varium. Quamuis diuersorum Philosophorum opiniones libris suis

inseruisse de animo maxime videatur, ipse tamen fuit Academicus: nam Platonis sententias omnibus aliis praetulit.

XX. Nunc quoniam de auctore summatim diximus, de ipso iam carmine dicendum videtur: quod bifariam tractari solet, hoc est, & ante opus, & in ipso opere. Ante opus, titulus, caussa, intentio. Titulus, in quo quaeritur, cuius sit. Caussa, vnde ortum sit, & quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta praesumserit. Intentio, in qua cognoscitur, quid efficere conetur poeta. In ipso opere sane tria spectantur, numerus, ordo, explanatio. Quamuis igitur multa ψευδογραφῆ, id est, falsa inscriptione, sub alieno nomine sunt prolata, vt Thyestes tragoedia huius poetae, quam Varius edidit pro sua, & alia huiuscemodi; tamen Bucolica liquido Virgilii esse minime dubitandum est: praesertim quum ipse poeta, tanquam hoc metuens, principium huius operis & in principio Aeneïdos & in alio carmine suum esse testatus sit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena,
& reliqua: &,

Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuuenta,
Tityre te patulae cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & recte appellari, vel hoc solum indicium suffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum censeantur. Verum ratio quoque demonstranda est. Tria sunt pastorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi sunt, *αἰπόλοι* dicuntur a Graecis; iidem a nobis caprarii: paullo honoratiores qui *ποιμένες*, id est, opiliones dicuntur: honestissimi, & maximi, *βȣκόλοι*, quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis debuit pastorali carmini nomen imponi, quam ab eo gradu, qui apud pastorales excellentissimus inuenitur? Caussa dupliciter inspici solet: ab origine carminis, & a voluntate scribentis.

XXI. Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam caussam ferunt. Sunt enim, qui a Lacedaemoniis pastoribus Dianae primum

carmen hoc redditum dicant, quum eidem Deae, propter bellum, quod toti Graeciae illo tempore Perſae inferebant, exhiberi per virgines de more ſacra non poſſent. Alii ab Oreſte circa Siciliam vago id genus carminis Dianae redditum loquuntur per ipſum atque paſtores: quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, ſurrepto numinis ſimulacro, & celato in faſce lignorum. Vnde Faſcelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud cuius aras Oreſtes per ſacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam ſororem ſuam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, paſtorali ſcilicet Deo, qua tempeſtate Admeti boues pauerat. Alii Libero, Nympharum ſcilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet ruſticum carmen. Alii Mercurio Daphnidis patri, paſtorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipſum poetam. Alii in honorem Panos ſcribi putant peculiariter paſtoralis Dei, item Sileni, Siluani, atque Faunorum. Quae quum omnia dicantur, illud erit probatiſſimum,

Bucolicum carmen originem ducere a priſcis temporibus, quibus vita paſtoralis exercita erat: & ideo velut aurei ſaeculi ſpeciem in eiusmodi perſonarum ſimplicitate cognoſci: & merito Virgilium, proceſſurum ad alia carmina, non aliunde coepiſſe, niſi ab ea vita, quae prima in terris fuit. Nam poſtea rura culta, & ad poſtremum pro cultis & feracibus terris bella ſuſcepta: quod videtur Virgilius in ipſo ordine operum ſuorum voluiſſe monſtrare, quum paſtores primo, deinde agricolas canit, & ad vltimum bellatores.

XXII. Reſtat, vt, quae cauſſa voluntatem attulerit poetae Bucolica potiſſimum ſcribendi, conſideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti & admiratione eius illectus eſt: aut ordinem temporum eſt ſequutus erga vitam humanam, vt ſupra diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτῆρας Graeci vocant; ἰσχνὸν, qui tenuis, ἁδρὸν, qui validus, μέσον, qui moderatus intelligitur. Credibile erat Virgilium, qui in omni genere praeualuerit,

Bucolica primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, vt in eiusmodi carmine, quod & paullo liberius, & magis validum, quam cetera, est, facultatem haberet captandae Caesaris indulgentiae, recuperandique agri, quem amiserat. Ob hanc caussam die tertio iduum Martiarum C. Caesare interfecto, quum Augustum Caesarem paene puerum veterani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituissent, exorto bello ciuili, Cremonenses cum ceteris eiusdem studii, aduersarios Augusti Caesaris adiuuerunt. Vnde factum est, vt, quum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonensium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam partem suorum finium perdiderint, eo quod vicini Cremonensibus fuerant. Sed Virgilius Augusti familiaritate suoque carmine fretus, Centurioni Arrio obsistere ausus est. Ille statim vt miles, ad gladium manum admouit. Quumque se in

fugam proripuiſſet poeta, non prius perſequendi finis fuit, quam ſe in fluuium Virgilius coniecisset. Sed poſtea, Maecenate, & Pollione, & ipſo Auguſto fauentibus, agros ſuos recepit.

XXIII. Intentio libri, quam σκοπὸν Graeci vocant, imitatione Theocriti poetae conſtituitur, qui Siculus, & Syracuſanus fuit. Eſt intentio etiam in laudem Caeſaris, & principum ceterorum, per quos in ſedes ſuas rediit: vnde, vt & delectationem & vtilitatem finis contineret, ſecundum praecepta cuncta confecit. Quaeri ſolet cur non plures quam decem Eclogas conſcripſerit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui conſiderauerit aetatem ſcenarum paſtoralium, quae vltra hunc numerum non poteſt proferri; praeſertim quum ipſe poeta circumſpectior Theocrito, vt ipſa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga, quae Pollio inſcribitur, minus ruſtica videatur, quum ipſam ſic praeſtruat ipſe, dicens, *Sicelides Muſae paullo maiora canamus:*

& idem ſimiliter in aliis duabus facit. Illud tenendum eſſe praedicimus in Bucolicis Virgilii, neque nusquam, neque vbique aliquid figurate dici, hoc eſt, per allegoriam. Vix enim propter laudem Caeſaris & amiſſos agros haec Virgilio conceduntur, quum Theocritus, quem hic noſter toto ſtudio imitari conatur, ſimpliciter omnino conſcripſerit.

XXIV. Quod autem in ipſo carmine tractari ſolet, eſt numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifeſtus eſt. Nam decem ſunt: ex quibus proprie Bucolicae VII eſſe creduntur: nam tres vltimae proprie Bucolicae dici non debent, Pollio ſcilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, & priuatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen paſtorum, & dicitur Palaemon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta metamorphoſin, & dicitur Varus, & Silenus. Septima amo-

res diuerſorum ſexuum, & dicitur Corydon. Octaua Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona continet poetae conqueſtionem de amiſſo agro, & dicitur Moeris. Decima deſiderium Galli, & dicitur Gallus. Quod ad ordinem ſpectat, illud ſcire debemus, in prima tantum, & vltima Ecloga poetam voluiſſe ordinem ſeruare: quoniam in altera principium conſtituit: vt in Georgicis ait: *Tityre te patulae cecini ſub tegmine fagi:* in altera oſtendit finem: quippe qui dicat, *extremum Arethuſa mihi concede laborem.* Verum, inter ipſas Eclogas, paſtoralem conſcriptumque ordinem nullum eſſe certiſſimum eſt. Sed ſunt qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* eſſe; ſed *prima Syracuſio dignata eſt ludere verſu.*

XXV. Supereſt explanatio: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue eſſe Bucolicum carmen, & usque adeo ab heroico charactere diſtare, vt verſus quoque huius carminis ſuas quasdam caeſuras habeant, & ſuis

legibus diſtinguantur. Nam quum tribus probetur metrum, caeſura, ſcanſione, modificatione; non erit Bucolicus verſus, niſi in quo & pes primus partem orationis abſoluerit: & tertius trochaeus fuerit & caeſura, & quartus pes dactylus magis quam ſpondeus partem orationis terminauerit, quintus & ſextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius à Theocrito ſaepe ſeruatum, victus operis difficultate, neglexit. In ſolo principio, incertum induſtria an caſu, has caeſuras ſeruauit. Nam *Tityre*, dactylus partem orationis abſoluit, *tu patu*, *lae recu*, tertium dactylum, quamuis de compoſita dictione concluſit: *bans ſub* quartum ſpondeum pro dactylo. Quum ſubiunxit, *tegmine fagi*, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cuius rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme verſibus admirari. Qui vero ſupra dicta acri iudicio diligenterque conſiderarit, facile intelliget, quae in Georgicis intentio, quique finis fuerit, nec minus etiam in Aeneide.

Poematis ſtili genera tria ſunt. Aut enim actiuum vel imitatiuum, quod Graeci δραματικὸν appellant, in quo perſonae loquentes introducuntur ſine poetae interlocutione: vt ſunt Tragoediae, & comoediae: δρᾷν enim Graece agere dicitur: quo genere ſcripta eſt prima, *Tityre*, &, *quo te Moeri pedes.* Aut enarratiuum, quod Graeci διηγηματικὸν appellant: in quo poeta ipſe loquitur ſine interpoſitione perſonae, vt tres primi Georgicon libri, item Lucretii carmina. Aut commune, vel mixtum, quod Graeci μικτὸν appellant; vbi & poeta ipſe loquitur, & introductae perſonae: vt eſt Virgilii Aeneis.

Quum de tanto Poeta etiam ea, quae aut moleſta aut nulla fide tradantur, cognoſcere non iniucundum ſit, modo ſatis conſtet, quo loco & exiſtimatione vnaquaeque narratio habenda ſit: hanc quidem, quae ſub Donati nomine circumfertur, vitam Virgilii omitti recte poſſe non putaui.

mus; subiicere tamen illam ab Heyne per annos suos distributam necesse esse duximus, vt ex ea comparatione series operum, rerumque veritas certius innotesceret.

P. VIRGILII MARONIS
VITA
PER ANNOS DIGESTA
A CHR. GOTTL. HEYNE.

V. C. Varr. 684. Cat. 682.

M. Licinius Crassus. Cn. Pompeius Magnus Coss. a. C. 70. Virgilii I.

His Coss. & quidem Idibus Octobribus, natum esse Virgilium tradunt ad vnum omnes. Consentiunt & in hoc, Andes, agri Mantuani vicum, ei natale solum fuisse. De patre eiusque nomine vt & de matre multa ineptiunt Grammatici. Patrem Virgilium Maronem,

matrem Maiam fuiſſe dubitari nequit. Nomen & Virgilius & Vergilius ſcribitur. Sed videamus de ſingulis.

Coſſ. laudatos non modo Pſeudodonatus diſerte memorat, & Phocas v. 20, 21. verum etiam Hieronymus in Chronic. Euſeb. p. 151, & p. 40. (ed. 1658.) *Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, naſcitur, Pompeio & Craſſo Coſſ.* cf. Scalig. Animadu. p. 152 b. Nam Graeca reſpicienda non ſunt, in quibus p. 259 ſequenti anno adſcriptum eſt: *βιργίλιος ἐγενήθη*, quod idem ſequuntur Chronicon Paſchale ſ. Faſti Siculi p. 184. C. Idatius Faſtis Conſular. a. 685. Apud eundem Hieronymum ad Olymp. 177, 3 is annus recte refertur. Phlegon Trallianus in Olympicorum & Chronicorum collectione apud Photium Biblioth. XCVII, p. 267; 25 ed. Rothomag. vbi de Olymp. 177, 3 *καὶ Οὐιργίλιος Μάρων, ὁ ποιητής, ἐγενήθη τούτου τοῦ ἔτους, εἰδοῖς ὀκτωβρίαις.*

Andes Hieronymus l. l. & Donatus aliique memorant. *Andino vico*, inquit Probus, *qui abest a Mantua millia passuum III.* Situs huius vici incertus eſt. Mantuani tamen eum eſſe contendunt, qui nunc duo millia paſſuum ab vrbe diſſitus, vulgo dicitur Petolo. v. Cluuer. Ital. ant. p. 257. Ex more tamen ſatis frequenti inter veteres, de quo vel Catulli exemplo conſtat, qui, in inſula Benaci Sirmione natus, Veronenſis appellatur, Virgilii origines ad Mantuam ipſam referuntur, vt ab ipſo poeta factum eſſe videtur Ge. III, 10, alia aliorum loca v. ap. Cluuer. l. l. *Venetum* appellat apud Macrobium Euangelus, Sat. V, 2 ſed cum irriſione, vt ſcilicet tanto magis eum a cultu Graecarum litterarum alienum fingeret; niſi ſecundum poſterioris Venetiae fines dictum exiſtimes, qui ad Adduum vsque flumen extendebantur. Phocas Grammaticus in Vita Virgil. 21 *Vatem Etruscum* appellat & v. 5 *Aemula Virgilium tellus niſi Tusca dediſ-*

ſet. Poſſit id ad origines Mantuae referri; ſed vix tam docte ſcribere voluit Phocas.

De Idibus Octobr. non modo ex Phlegonte l. l. verum etiam ex Martiale XII, 68 conſtat: *Octobres Maro conſecrauit Idus.* Adde Auſon. Idyll. V, 26. A viris doctis eas inter dies feſtos habitas fuiſſe, quum ex illis locis apparet, tum Silii Italici exemplo apud Plin. Epiſt. III, 7 *multum vbique — imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur; Virgilii ante omnes, cuius natalem religioſius quam ſuum celebrabat.* Natum Virgilium, quum Sol ex Virgine in Chelas receptus eſſet, h. in locum Librae deinceps deſtinatum, Phocas v. 21, 22 memorat. Auguſti aeuo Sol Libram adibat Kal. XII Octobr.

De Grammaticorum nugis circa natales poetae v. ſup. ad Vitam Donati.

De ſcriptura nominis digladiati ſunt inter ſe quum veteres tum recentiores Grammatici. Lapides & codices vtrumque exhibent. Etiam Graeci modo Οὐιργίλιος modo Οὐεργίλιος ſcri-

bunt: & *Vergilius*, Mediceus, Pierii Romanus, & vetustissimum Fragm. Aspri apud Benedictinos *Nouv. Tr. de Diplomat.* T. III, p. 152. Ceterum vide, si tanti est, Corrad. in Vita Virgilii pr. adde quos laudat Fabric. Biblioth. lat. Vol. II, p. 226. Burmann. V. C. Antholog. T. I, p. 399. Pierius, Cerda, Burman. ad Virgil. Ge. IV extr. Ruaeus Vita Virgilii pr. Nomini in veteribus nonnullis libris *Parthenias* additur v. sup. ad Donat. § 5.

Parentes Virgilius honestos quidem, quales nobiles nostros villaticos, sed tamen obscuros & in agro suo colendo vitam agentes habuit. Vnde ductum illud ap. Macrob. V, 2 *Vnde enim Veneto rusticis parentibus nato, inter siluas & frutices educto, vel leuis Graecarum notitia litterarum;* cum ironia dictum, vt significet, immo vero longe maximam scientiam ei fuisse. Quod autem figulum patrem esse narrant, id vereor ne inepti monachi a filio carmina fingente duxerint: vti altera nar-

ratio de patre mercenario non aliunde nata, quam quod Tityrum in prima Ecloga Virgilii patrem nonnulli tradiderant.

V. C. 689.

L. Aurelius Cotta. L. Manlius Torquatus.
a. C. 65. Virgilii $\frac{5}{6}$.

Q. Horatius Flaccus nascitur VI. Id. Decemb. Sueton. in eius Vita.

V. C. 696.

L. Calpurnius Piso. A. Gabinius.
a. C. 58. Virgilii $\frac{12}{13}$.

Hieronymus in Chron. Euseb. p. 151 ad Olymp. 180, 3 adeoque h. a. *Virgilius Cremonae studiis eruditur.* Aliter Donatus § 2. Profectum tamen hinc esse videtur, quod recentiores nonnulli scriptores de ludo litterario publico, qui Romanorum tempore Cremonae floruerit, memorant, v. c. Ludou. Cauitellius Cremonens. Annal. p. 1262. A. T. III. Thes. Ant. Ital.

De magistris Virgilii vix quicquam certi tradi potest. Quae siue Grammaticorum fidei,

ſiue doctorum virorum coniecturis debentur, ad Donatum reiecta ſunt ad § 2 & 19.

Ceterum etſi de magiſtris Virgilii & diſciplina non ſatis conſtet, & eum obſcuro loco natum eſſe ſatis appareat, liberali tamen inſtitutione eum vſum & cum viris doctis & elegantibus verſatum eſſe, tota ingenii eius in carminibus expreſſa venuſtas ſatis prodit. Ex humili enim & ſordida vita & conſuetudine nemo facile generoſi poetae ſpiritus ſumit.

V. C. 699.

Cn. Pompeius Magnus II. M. Licinius Craſſus II. a. C. 55. Virgilii $\frac{15}{16}$.

Hoc anno virilem togam ſumſit Virgilius, ſi verum eſt, quod a Donato § 2. memoratur, iisdem, quibus natus erat, Coſſ. id factum eſſe. Et anno fere XV vel XVI ea ſumebatur. v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 115 ſq. & paſſim alios. vt Maſſon. in Vita Horatii & Ouidii.

V. C. 701.

Cn. Domitius Caluinus. M. Valerius Messala
a. C. 53. Virgilii $\frac{17}{18}$.

Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 181, 4: *Virgilius sumta toga Mediolanum transgreditur: & post breue tempus Romam pergit.* At Donatus § 2: *Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paullo post Neapolin transiit — se in Vrbem contulit.* Vter verius dixerit, quis definire ausit? Forte ne Romam quidem omnino tum adiit; aut, si adiit, in agrum suum mox se contulit, quod inter belli ciuilis initia factum esse probabile sit.

De iuuenilibus Virgilii poematibus v. supra ad Donatum § 7.

V. C. 709.

C. Iulius Caesar IV. sine Collega.
a. C. 45. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Alexin hoc anno scriptum coniicit, primam certe omnium eclogarum fuisse contendit Martinus in vita Virg. p. XXXIV & ad Ecl. V, 86. Ex verbis enim huius eclogae: *Hac te*

nos fragili donabimus ante cicuta; Haec nos, formoſum Corydon ardebat Alexin, Haec eadem docuit: Cuium pecus, an Meliboei? eclogam ſecundam & tertiam ante quintam fuiſſe ſcriptam apparet. Videtur autem quinta anno 712 edita eſſe, vt mox videbimus, vt adeo hoc certe anno anterior ſit Alexis. Iam autem Martinus & hoc ponit, Virgilium Caeſari notum fuiſſe, idque haud dubie carmine aliquo, quod ipſum carmen *Alexin* fuiſſe ſuſpicatur, adeoque in hunc annum reiicit; ſequenti enim anno occiſus fuit Caeſar. Vides, vt ſuſpicio ex ſuſpicione necti ſoleat. Eſt tamen Eclogae II quum argumentum tum tota tractatio, quod facile, ſi ſenſum tuum, non opinionem, audias, eiusmodi, vt non facile, niſi in iuuenile ingenium, cadere poſſit.

V. C. 710.

C. Iulius Caeſar V. M. Antonius.

a. C. 44. Virgilii $\frac{26}{27}$.

Idibus Martiis Caeſar occiditur. Varia poſt eius mortem prodigia, in primis ſol toto anno

pallidior. v. Plutarch. Caeſ. extr. Ea commemorat Virgilius G. I, 466 ſqq. vbi cf. not. Octauius teſtamento Caeſaris ex dodrante heres inſtitutus & in familiam Caeſaris nomenque adoptatus Apollonia Romam rediit, quum autem Antonium iniquiorem in ſe eſſe videret, Optimatibus ſeſe adiunxit. Apolloniae, quae Epiri vrbs eſt, quo a Caeſare ad Parthos profecturo praemiſſus fuerat, ſubſtiterat, ſtudiisque vacauerat. Sueton. Octau. c. 8.

V. C. 711.

C. Vibius Panſa. A. Hirtius. C. Iulius Caeſar Octauianus. Q. Pedius ſuffecti, a. C. 43. Virgilii $\frac{27}{28}$.

Bellum Mutinenſe, quo, quum totam Galliam Ciſalpinam, tum agrum Mantuanum, adeoque Virgilii poſſeſſiones valde afflictas fuiſſe neceſſe eſt. Ex V. Kal. Decembr. M. Lepidus, M. Antonius, C. Caeſar Octauianus Triumuiros reip. conſtituendae in quinque annos ſe renuntiant, proſcriptorum tabulas propo-

nunt, inter quos a. d. VII. Id. Dec. Cicero occiditur.

In prouinciarum diſtributione, quum Africam, Siciliam, Sardiniam reliquasque eius maris inſulas Caeſar Octauianus, Hiſpanias cum Gallia Narbonenſi Lepidus, reliquas Gallias Antonius obtinuiſſet, v. Appian. Ciuil. IV, p. 953, 954. ager Mantuanus M. Antonii ſorti acceſſerat. Miſerat hic in has terras Aſinium Pollionem, qui vsque ad a. 714. Galliam Ciſalpinam in Antonii fide continuit. cf. inf. ad 713.

Ad hunc porro annum *Palaemonem*, Eclogam III refert Martinus *Life of Virgil* p. XLIV & ad Ecl. V, 86. quoniam in ea Pollio & primus & ſolus poetae laudibus ornatur. Ex iis, quae modo dicta ſunt, coniecturam elegantiſſimi viri alioqui leuiſſimam firmare poſſis, certe hoc impetrare, mature in Aſinii Pollionis notitiam veniſſe poetam, quum is per eos annos in illis Italiae partibus degeret. Cur mihi inter prima poetae tentamina referenda videatur

Ecloga III. ea eſt cauſſa, quod iuuenilem meditationem & exercitationem non obſcure prodat; eſt enim ex Theocriteis Idyllis IV & V unice conuerſa aut adumbrata.

Iulio Caeſari Virgilium innotuiſſe & carum fuiſſe, ex Ecl. V, 52. *amauit nos quoque Daphnis*, contendunt; Daphnidem enim Iulium Caeſarem eſſe volunt. cf. ibid. argument. item Martinum in Vita Virgil. p. XXXIV & ad Ecl. V, 52. Idem vir doctus verſum illum ad ſtudium Caeſaris in Mantuanos referebat, quibus, cum ceteris Galliae Transpadanae vrbibus, ciuitatem dediſſe memorat Dio XLI, 36.

Lepida Grammaticorum fabula eſt de Ecloga ſexta *in theatro a Cytheride mima cantata*, quam quum Cicero audiret, magnam Virgilii famam praeſagiſſe fertur. v. Donat. § 11. Seru. ad Ecl. VI, 11.

Hoc anno ad XIII Kal. April. (XX Martii) Ouidius natus eſt; nec multo ante Propertius; Tibullus autem iam ante 705 natus erat;

quanquam alii eius natales ad a. 690. Propertii autem ad a. 697 referre volunt.

V. C. 712.

M. Aemilius Lepidus II. L. Munatius Plancus. a. C. 42. Virgilii $\frac{28}{29}$.

Triumuiri Caesari diuinos honores decernunt. Kal. Ianuariis in eius acta iurant. Sacellum ei tanquam heroi in foro faciunt, & quae id genus plura apud Dionem XLVII, 18, 19 memorantur. A quo inde tempore *Diui filius* Octauianus dici coepit, de quo nomine satis copiose agit Heins. ad Aen. VI, 793. Anno fere exeunte pugnatur ad Philippos in ea Macedoniae parte sitos, quae olim ad Thraciam pertinebat. Brutus & Cassius se sua manu interficiunt. M. Antonius ad res Asiae constituendas discedit. Octauianus in Italiam redit, ad agros & praemia inter veteranos distribuenda.

Ad Caesaris consecrationem nobiles illi versus spectant Aen. I, 290-294. *Nascetur pulchra Troianus origine Caesar* &c. & VI, 790.

hic Caesar, & omnis Iuli Progenies magnum caeli ventura sub axem.

De eadem consecratione seu apotheosi quum agere vulgo existimetur *Daphnis*, Ecloga V. Martino *Life of Virgil* p. XLVI & ad Ecl. V, 86. 20. 52. IX, 10. hoc ipso anno ea scripta fuisse videtur; vt adeo Octauiano Caesari iam tum commendatus esse videri debeat; id quod hoc ipso carmine factum coniicit Martinus ib. p. LI. Si mihi haec coniectura de anno, quo scripta sit Ecloga V. firmanda esset, aliud aliquanto firmius argumentum afferre possem. In IX Ecl. v. 19, 20. *Quis caneret nymphas? quis humum florentibus herbis Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra?* haud dubie ad Ecl. V, 20, 40 respicitur; eam itaque nona, quam a. 713 scriptam esse liquido constat, priorem esse, necesse est.

De pugna ad Philippos v. Ge. I, 489 sqq.

V. C. 713.

P. Seruilius Vatia Isauricus II. L. Antonius. a. C. 41. Virgilii $\frac{29}{30}$.

Octauianus Caesar Romam reuersus dum

veteranis praemia persoluere eosque in agros municipales Italiae a Triumviris promissos deducere instituit, ingentes per Italiam turbas, partim eorum, qui possessionibus suis eiiciebantur, indignatione, partim militum effreni cupiditate & audacia, de qua v. Appian. p. 1082 sqq. Dionem Cass. XLVII, 17. excitari videt. Qua de re v. Argumentum Ecl. I. Latissime autem calamitas illa & ad quamplurimos pertinere debuit, maximaeque fortunarum conuersiones videntur esse insequutae, vnde & Antonius apud Appianum p. 1075 dicere potuit, Octauianum in Italiam isse, si res dicenda sit, tamquam omnem Italiam sedibus suis emoturum, ἀναστήσων τὴν Ἰταλίαν. Vix enim est ex ea aetate poeta, aut scriptor, qui non communi clade afflictum se memoret. Hinc Tibulli *felix quondam, nunc pauper ager*, I, 1, 19-23. cf. IV, 1, 183-190. Propertius de se IV, 1, 129. *Nam tua quum multi versarent rura iuuenci, Abstulit excultas pertica tristis opes.* Valerius Cato in Diris v. 45. *Pertica,*

quae nostros metata est impia agellos. Dum Fulvia, M. Antonii vxor, coloniarum deductionem in viri aduentum differendam esse contendit, L. Antonius, Marci frater, Consul, nouas & ipse res molitur, & partim iis, qui praediis & agris suis exciderant, opem suam pollicendo, partim Caesarem ad veteranos criminando, magnum exercitum comparat, bellumque in Caesarem mouet.

In illa agraria largitione (non enim ad aliam trahi posse, quamquam res probatione vix eget, Ruaeus probauit ad Virgilii Vitam 713) etiam Virgilius agros suos paternos amisit. Etsi enim Mantuani nihil in Triumuiros commiserant, magna tamen agrorum suorum parte multati sunt, quoniam, vt aiunt, Cremonensium, qui Bruti & Cassii partes sequuti erant, agri proscripti veteranorum cohortibus, quae eo deductae erant, non sufficiebant. Iam Virgilium Romam profectum Octauiani liberalitate agros suos recepisse, quum autem Mantuam rediisset, nouam veteranorum iniuriam expertum esse,

ex Ecloga I & IX ſatis apparet. Confirmat Martialis VIII, 56. *Iugera perdiderat* (Virgilius) *miſerae vicina Cremonae, Flebat & abductas Tityrus aeger oues. Riſit Tuſcus eques &c.* Videamus nunc ea, quae a Grammaticis, pleraque fide incerta, traduntur.

Si Seruianis laciniis ad Ecl. IX, 7 fides habenda, in his Italiae partibus *Octauius Muſa, limitator ab Auguſto datus — quindecim millia paſſuum agri Mantuani* militibus aſſignarat, *quum Cremonenſis non ſufficeret; offenſus a Mantuanis, quod pecora eius in agro publico aliquando clauſiſſent.* Alphenum tamen Varum metatorem edit alia in iisdem alterius, vt videtur, Grammatici lacinia ad v. 10. *Quod alii dicunt Virgilium oſtendere voluiſſe, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros diuiſit, praeter paluſtria nihil relictum ſit; ſicut ex oratione Cornelii in Alphenum oſtenditur.* „Quum iuſſus tria millia paſſuum a muro „in diuerſa relinquere, vt octingentos paſſus „aquae, qua circumdata eſt, admetireris, re-

,, liquisti. ,, Praeclarus locus, modo non esset mutilus. Asinium Pollionem in his terris cum imperio esse supra vidimus. Et sane hunc distribuendis agris praefuisse, alia Seruianae compilationis loca affirmant: ad Ecl. II, 1: *Pollio, qui eo tempore Transpadanam Italiae partem tenebat & agris praeerat diuidundis.* Et Donatus in Vita Virgilii § 10: *Hic* Pollio *Transpadanam prouinciam regebat, cuius fauore, quum veteranis — agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos seu Claudio seu Arrio datos recuperauit.* Non facile itaque assequaris, quemadmodum idem negotium ad Alphenum Varum referri aliis in locis possit. Sed forte ea loca rem expedient, in quibus Alphenus Varus Pollioni fugato successisse traditur. Seru. ad Ecl. IX, 29. *Sane blanditur Alpheno Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis praepositus est ab Augusto* & ad Ecl. VI, 6. *Alii fuso fugatoque Asinio Pollione, ab Augusto Alphenum Varum legatum substitutum, qui Transpadanae*

prouinciae & agris diuidendis praeesset, qui curauit, ne ager, qui Virgilio restitutus fuerat, a veteranis auferretur. Habere nos putabo aliquid, quod sequi possimus, modo Pollionem eo anno fugatum esse probabile fieri poterit. Erat is M. Antonii amicus; & statim a triumuiratus inde pactione V. C. 711. Galliae Cisalpinae ab Antonio praefectus fuerat. (cf. Martin. p. XLIII.) hoc anno, 713 Octauiani copias ab Alpium transitu prohibuisse memoratur, v. Appian. p. 1088 & in bello Perusiano eius fit inter duces Antonianos mentio, qui Saluidienum e Galliis Octauiano copias adducentem persequebantur, & L. Antonio suppetias ferre cunctabantur ibid. p. 1097 sqq. Quum L. Antonius anno sequenti se dedidisset, cum iis, quas habebat, copiis Pollio profectus est, vt Antonio in Italiam venienti occurreret; in itinere Domitium cum copiis sibi adiunxit. v. Appian. p. 1113, 1114. Vellei. II, 76. *Nam Pollio Asinius cum septem legionibus diu retenta in potestate Antonii*

Venetia, magnis ſpecioſisque rebus circa Altinum aliasque eius regionis vrbes editis Antonium petens, vagum adhuc Domitium — iunxit Antonio. Potuit itaque inter has rerum viciſſitudines fieri, vt Pollio ex agris Transpadanis expelleretur.

Haberet hoc aliquam veri ſpeciem; ſed tum in Alpheno Varo nouae difficultates oriuntur, quem nobilem ICtum male nobis Grammatici in haec tempora intrudere videntur. v. argum. Ecl. VI. ſi tamen ſatis ſe vel de quocunque alio Varo ea narratio probauerit, tum alius ex Seruiano centone locus non tam falſi conuincitur, quam innuere videtur, plures in iis regionibus Triumuirorum negotia curaſſe: ad Ecl. VI, 64. *Gallus — qui & a Triumuiris praepoſitus fuit ad exigendas pecunias ab his municipiis, quorum agri in Transpadana regione non diuidebantur.* Ceterum vides, hic omnem illam licentiam iam tum viguiſſe, quam nos ſuperiori bello nouo aliquo militum acumine ad deſpoliandos homines increbuiſſe putabamus.

Virgilium Romam discedentem, nam ipsum Romam abiisse, ex iis, quae Tityrus de se narrat Ecl. I, 20 sqq. contendunt, vt agros recuperaret, Octauiano Caesari commendatum esse, omnes fere tradunt; sed alii ab Asinio Pollione, v. Seru. ad Ecl. IX, 11. Donat. Vit. § 10. alii ab Alpheno Varo, alii a Gallo, vt modo vidimus, cf. Donat. § 8, 22. alii cum Martiale VIII, 56. nisi is crassius loquutus esse videri potest, a Maecenate id factum esse memorant. Scilicet, vt iam Ruaeo visum est, quum Pollioni primum poeta innotuisset, ab hoc Maecenati commendari, huiusque studio in Octauiani amicitiam venire potuit. Sed satis est, si teneas, poetam his viris omnibus mature gratum & carum fuisse.

Recuperato agro, Eclogam loco non tempore primam, si supra memorata recte se habent, scriptam esse, dubitari nequit. Obtinet tamen vulgaris opinio, anno hoc 713. aetatis 29. eum bucolica scribere aggressum esse. Quod quidem consilium poetam Pollionis maxime

auctoritate & hortatu fuſcepiſſe, inter Grammaticos fama tenet. v. Donat. Vit. § 10. Iidem ex loco primo, quem Ecloga Tityrus tenet, omnium etiam tempore primam ſcriptam, & calamitate amiſſi agri adductum Virgilium primum poeticen aggreſſum (v. Phocas v. 67 ſqq. Donatus § 22 &c.) eſſe putabant; ſcilicet vt ne vnus aliquis poeta eſſet, quem non fames & miſeria ad verſus ſcribendos perpuliſſet.

Quum Virgilius Mantuam redux agros ſuos a veteranis, qui eos occuparant, vindicaret, nouam iniuriam accepit, vt adeo fuga vitae conſulere neceſſe haberet. Patet id ex Ecl. IX, quam tum Romam, vt aiunt, regreſſus, vt denuo Octauiani opem imploraret, Varo obtuliſſe videri poteſt; quanquam in ipſo carmine nihil ea de re praeter honorificam Vari mentionem v. 27, 35 occurrit. v. Argum. Ecl. IX. Non male hoc Ruaeus ipſa carminis forma, quae ſubitariam operam ſatis prodit, confirmari putat. Menalcan in eo carmine

Virgilium intelligendum esse, iam Quinctilianus monuit Inst. VIII, 6, 47. Veteranus, cuius audaciae & furori Virgilius vix fuga se subducere potuit, ab aliis Arrius centurio, ab aliis Clodius, a Probo Milenus seu Milienus Toro primipilaris fuisse traditur. Sed de his Donatus § 8.

Iniuriam hanc poetam non nisi Asinio Pollione fugato, expertum esse, narratur in Seru. ad Ecl. IX, 11. *quo*, Pollione, *fugato*, *rursus de praediis suis fuerat Virgilius expulsus*.

Si quaeras, qua ratione poeta iterum in agros suos reductus fuerit, Seruium habes Comment. in Bucol. pr. § 14 narrantem: *Postea ab Augusto missis triumuiris, & ipsi integer ager est redditus, & Mantuanis pro parte*. In quam sententiam idem ibid. interpretatur versus 11 sqq. Ecl. IX. Vix tamen illud hoc ipso anno fieri potuit, quo bellum Perusinum exarsit, quo late Italia conflagraret; itaque rebus demum pactione Brundisina a. 714 compositis id esse factum, rectius ponit Martinus p. LI.

Mantuanis autem ſimul in Virgilii gratiam agrorum partem reſtitutam fuiſſe, ſatis probabile fit ex Ecl. IX, 7 — 10. cf. Seru. ad v. 10.

V. C. 714.

Cn. Domitius Caluinus II. C. Aſinius Pollio.
Suffecti ſub exitum anni: *
L. Cornelius Balbus. P. Canidius.
a. C. 40. Virgilii $\frac{30}{31}$.

Bellum Peruſinum. Octauianus L. Antonium Peruſiamque vrbem deditione accipit. Quum, M. Antonii in Italiam aduentu, maxima omnium, ne bellum recrudeſceret, ſollicitudo eſſet, L. Cocceio, communi amico, cum vtroque agente, & Maecenate & Pollione adhibitis, (Appian. p. 1126. Dio XLVII, 28) pace Brundiſina, amicitia inter Octauianum & Antonium iterum coaluit; ad quam tanto magis firmandam M. Antonius Octauiam, Octauiani ſororem, cuius maritus nuper obierat, vxorem duxit. Mox quum Sext.

* Apud Gruter. p C. 8. Marmor viſitur, ad d. IV. Id. Octobr, Cn. Domitio & C. Aſinio Coſſ. inſcriptum.

Pompeius, qui claſſibus mare tenebat, commeatu vrbem intercluderet, fame vrgente, de pace cum Sexto agi coeptum eſt. Iam quae ex his huius anni actis ad Virgilium pertineant, paullo curatius videamus.

Peruſia capta, tota ſimul Gallia Ciſalpina cum reliquis Galliis & Hiſpaniis in Caeſaris ditionem venit. v. Appian. p. 1114 extr. Itaque tum demum Virgilio agros ſuos, poſtquam eos iterum amiſerat, reſtitutos eſſe, credere licet. Teſtificandae ſuae laetitiae grataeque voluntatis cauſſa in Vari honorem, cuius opera ſecundum Ecl. IX, 27 ſqq. ea res perfecta fuerat, *Eclogam ſextam* tum ſcriptam eſſe, opinatur Martinus *Life of Virgil* p. LVI & p. 149. Fuiſſe, qui ſextam omnium primo loco ſcriptam eſſe dicerent, Donatus in Vita § 24 narrat; ſed eos mala primi verſus: *Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu* — acceptione inductos fuiſſe vix dubites. Aliam rationem, quare ante Tityrum Silenus ſcriptus eſſe debuerit, Catroeus ex eo petebat, quoniam ſe-

eundum Donatum & Seruium a Cytheride in ſcena Cicerone adhuc audiente ea recitata fuerit. Sic eam ante a. 711 quo Cicero ex proſcriptione interfectus eſt, editam fuiſſe, neceſſe eſſet. At de Cicerone illam Eclogam recitari audiente exploſa iam dudum eſt fabula.

Ad firmandam pacem Brundiſii inter Caeſarem & M. Antonium factam Octauiam Antonio in matrimonium datam eſſe diximus. v. Dio XLVIII, 31. Appian. p. 1126 ſqq. Erat autem Octauia e priore marito, C. Claudio Marcello, grauida, vt Dio l. l. memorat. Cuius laudatiſſimae feminae, (de qua v. Baylium, nec non Froelichium in Mantiſſa Numiſm. rar. in Gorii Symbolis litt. T. VII, p. 123 vbi Tiberii Caeſaris numus cum Octauiae & Auguſti ore exhibetur) conſilio & prudentia quum omnes boni pacem & concordiam tandem ſtabilitam & firmiſſimo vinculo coagmentatam crederent, quumque eius cum Antonio coniugium magna populi laetitia & acclamatione

exceptum esset, videtur sane *Eclogae IV* argumentum & scriptio ad h. a. referenda esse, vt infans ille nasciturus, cuius in eo carmine tam praeclara fata ominatur poeta, nullus alius sit, quam is, quem Octauia tum vtero gerebat. Quamuis autem difficile sit dicere, quomodo de Marcelli posthumo, siue is ex Catroei, Martini & Spencii opinione Polymet. p. 189. 86. idem ille M. Marcellus, qui immatura morte V. C. 731 obiit, (ad quem annum vide) siue alius minor natu fuit, tot & tanta ad summam rerum spectantia augurari tum aliquis potuerit; quum tamen infans ille ex Octauiani sorore natus & ab Antonio aliquando adoptatus, de quo forte iam tum conuenerat, ad summas opes peruenturus esse videretur, potuit poeta laetitiae publicae impetum sequi, & rem sententiis exornare & amplificare, quas poetica ratio suppeditabat, in primis, quum Sibyllinum oraculum, quod sequeretur, haberet, & Sileno, quae dicebat, tribueret. Hoc certe anno, pace iam confecta,

Eclogam hanc ſcriptam eſſe, dubitari nequit; quum Pollioni Conſuli inſcripta ſit v. 3. 11. 12. orbe iam pacato v. 17. Cf. Argum. illius Eclogae vbi & illud notatum, male multos arbitrari, Pollioni filium natum eo carmine poetam gratulari. Secundum hos Hieronymus Chron. Euſeb. MMXXX dixit: *C. Aſinius Gallus, Orator, Aſinii Pollionis filius*, cuius etiam Virgilius meminit, *diris a Tiberio ſuppliciis enecatur.*

Non modo Brundiſinam, verum etiam Puteolanam pacem iam tum confectam fuiſſe, quum ea Ecloga ſcriberetur, Ruaeus cum aliis memorat, vt vere totus orbis pacatus videri poſſet. Enimuero non niſi ineunte anno ſequenti, quum adeo Pollio iamdudum Conſulatu abierat, illa pax eſt compoſita, quum Caeſar & Antonius Pompeium apud Miſenum conueniſſent, v. Dio XLVIII, 31 extr. 36. Nam Appianus temporum ordinem non ſatis accurate ſequitur, quum etiam poſt iſta p. 1135 extr. ea commemoret, quae anno ſuperiore peracta fuerant.

Antequam Antonius aduersus Parthos proficiscebatur, exercitus in hiberna deducendi partem aduersus Parthinos, populum Illyricum, qui loca circa Epidamnum insidebat, & Bruti caussae eximie fauerat, mittit. v. Appian. p. 1135. Praefecerat iis copiis Pollionem, qui rem in iis terris egregie gessit, & anno sequente triumphum de Parthinis egit. v. Dio XLVIII, 41. & ib. notam Fabric.

Quo in itinere aduersus Parthinos quum Pollio esset, Pharmaceutria, quae est Ecloga VIII. ei a Virgilio missa fuisse videtur. Namque v. 6. *Tu mihi seu magni superas iam saxa Timaui, Siue oram Illyrici legis aequoris.* cf. ibi notas. Ruaeus in reditu Pollionis scriptum carmen esse putabat, id quod verborum & sententiarum ordini repugnat. Qui enim a Timauo ad Illyricum procedit, is profectionem in Illyricum facere debet, non in Italiam redire. Pollionis etiam iussu Eclogam perscriptam esse, v. 11. 12 apparet: *iussis carmina coepta tuis.*

V. C. 715.

L. Marcius Cenſorinus. C. Caluiſius Sabinus a. C. 39. Virgilii $\frac{3}{3}\frac{1}{2}$.

A. d. VIII. Kal. Nouembr. C. Aſinius Pollio ex Parthinis triumphat. Faſti Capitol. Chronic. Euſeb. &c. Eſt is *triumphus Dalmaticus*. cf. Flor. IV, 12. 11. Horat. Carm. II, 1, 15. 16. De captis a Pollione Salonis, Dalmatiae vrbe v. Porphyr. ad e. l. & Seru. ad Ecl. III, 88. IV, 1. VIII, 12. cf. Pighii Annal. h. a. De filio Pollionis, Salonino, ſeu Salonico, qui tamen nullus fuit, ſed nepos, eo nomine, v. Ruaeus ad Ecl. IV. pr.

Dum Pollio in apparatu triumphi quum maxime eſſet, tertiam Eclogam a Virgilio factam ex v. 84 ſqq. *Pollio amat noſtram &c.* ingenioſe colligit Ruaeus, vt de victimis triumphalibus in iis verſibus agatur. Sed vide ſupra ad V. C. 711.

Hoc anno Horatium Maecenati a Virgilio & Vario commendatum eſſe, Sanadonius de coniectura ponit, ex Horat. Sat. I, 6, 55. quod

forte maturius factum, si Wesselingii sententia Obss. II, 15 vera est, vere huius anni, quum Antonius Athenis Brundisium appulisset, vt con; dicta die cum Caesare colloquium haberet, ab Agrippa & Maecenate, qui eo accurrebant, Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium adductum fuisse. Qua de re v. Horat. Sat. I, 5. *Egressum magna &c.* in primis v. 40. Alii ad colloquii Tarenti habiti tempus a. 717. referunt. v. Masson. vita Horatii ad 716. quod & ipsum *verno tempore* incidit. v. Appian. p. 1149. vt adeo Wesselingio cur adstipuler, nondum habeam.

V. C. 716.

App. Claudius Pulcher. C. Norbanus Flauus. a. C. 38. Virgilii $\frac{3}{3}\frac{2}{3}$.

Bucolicis hoc anno finem impositum & Eclogam adeo X conscriptam esse, Ruaeus cum aliis existimat; ea scilicet caussa inductus, quod Grammatici intra triennium bucolica absoluta fuisse memorant v. Donat. Vita § 10. Phocas v. 95. Sed hominum illorum vanitas quum re-

rum argumentis tum iis ipsis, quae aliis locis repugnantia tradunt, facile arguitur. Nihil itaque commento illi iam Martinus tribuit in *Life of Virgil* p. LXIV. g)

At idem vir doctissimus p. LXIII ad hunc annum, *Meliboeum VII Eclogam*, cuius alioqui incertum plane tempus est, refert, hoc vno argumento vsus, ne is annus prorsus aliquo Virgiliani ingenii monumento vacet.

V. C. 717.
M. Vipsanius Agrippa. L. Caninius Gallus. a. C. 37. Virgilii $\frac{33}{34}$.

Ad hunc annum Eclogam decimam referendam esse censet Martinus, hac de caussa, quoniam in eo carmine Gallo inscripto v. 23 & 47 Lycoris in Gallias abiisse & alium amatorem, qui in aliquo exercitu ad Rhenum militabat, sequuta esse memoratur. — *Tua cura, Lycoris, Perque niues alium perque horrida castra sequuta est — Tu procul a patria, nec sit mihi credere! tantum Alpinas, ah dura! niues & frigora Rheni Me sine sola vides.* A Iulio

inde Caesare M. Agrippa primus fuit e Romanis, qui Rhenum traiecit; idque initio huius anni factum, quo Agrippa Cos. erat. v. Dio XLVIII, 49. Mox enim, hoc ipso anno, a Caesare in Italiam euocatus Agrippa, classique aduersus Sext. Pompeium fabricandae exercendaeque praefectus fuit. Possit quidem aliquis haec alio Dionis loco labefactari putare, vbi anno 715 ineunte Octauianus Caesar in Gallias, vt excitatos in iis motus sedaret, profectus esse dicatur, lib. XLVIII, 20. cf. c. 28 pr. Appian. p. 1135. Sed primum an exercitum secum duxerit, non memoratum inuenias, tum nec Rhenum transiisse aut ad Rhenum quicquam rerum eum gessisse doceas. Quicquid sit, probabilior haec est sententia, quam illa Scaligeri, ad Hieronym. n. 1960. qui ante caedem Caesaris Eclogam decimam publice editam esse debere putat, dum illam opinionem amplectitur, quintam in Caesaris necem esse scriptam, intra triennium autem bucolica fuisse absoluta. Iam itaque si, quantum siue

ex temporum notatione definire, siue coniectura assequi possis, ordinem Eclogarum ac tempus constituere velis, ante eam, quae nunc primo loco posita est, *secundam*, *tertiam* & *quintam* scriptam esse probabile fit. Tum *prima* & *nona* anno 713. Collocat post hanc *sextam* coniectura Martini. Tum anno 714 *quartam*, 715 *octauam*, vulgatam fuisse in confesso est; intra idem forte tempus *nona*, & 717 *decima* vltimo loco scripta fuit; vt adeo ad temporis rationem ordo hic constitui forte possit:

1	Ecloga II.	6	Ecloga VI.
2	— III.	7	— IV. 714.
3	— V.	8	— VIII. 715.
4	— I. 713.	9	— VII.
5	— IX. eod.	10	— X. 717.

Laudata & commendata sunt Virgilii bucolica iam ab iis ipsis poetis, qui eadem aetate viuebant. Propertius ad eorum argumenta alludit El. II, 34, 67 sqq. vbi: *Vtque decem possint corrumpere mala puellam, Missus & impressis haedus ab vberibus. Felix, qui viles*

pomis mercaris amores! Huic licet ingratae Tityrus ipse canat h. huic puellae, licet ea ingrata sit, quum tamen amores eius tam paruo emantur, ipse Tityrus canat, qui Galateam amabat, nullo ad peculium fructu, vt Ecl. I, 31 sqq. *Felix intactum Corydon qui tentat Alexin Agricolae domini carpere delicias. Quamuis ille suam lassus requiescat auenam* (igitur tum desierat scribere bucolica) *Laudatur faciles inter Hamadryades.* Ouidius autem Am. I, 15, 25. *Tityrum* laudat, & Trist. II, 537. *Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes Bucolicis iuuenis luserat ante modis.*

Hoc etiam anno Maecenatis iussu Virgilium Georgica exorsum esse, communis est opinio, quam tamen, si molestior sis, non facile nisi Grammaticorum auctoritate probes.

De tempore absoluti operis paullo certior nobis fides fit ex Georgicorum extr. vers. v. ad 724. Eo consilio poetam de re rustica carmen condidisse, vt hominum animos ad agro-

rum cultum per bella ciuilia neglectum reuocaret, docti viri coniiciunt.

Eodem anno ab Agrippa, vt recens aedificatae claſſes tutum receptum haberent, lacu Auerno & Lucrino cum mari commiſſo, portus Iulius factus eſt, de quo v. in primis apud Dionem XLVIII, 50. 51. Huius operis Virgilius meminit Ge. II, 161—164 *An memorem portus Lucrinaque addita clauſtra &c.*

Antonius cum claſſe ex Athenis Tarentum appulit. Tandem Octauia arbitra, Octauius vt eum conueniret, adducitur. Noua inter eos pactio fit. v. Dio XLVIII. extr. Appian. p. 1149 ſqq. Eodem Maecenas properans Horatium, Virgilium, Plotium ac Varium ſecum adduxerat. vide ſupra ad a. 715.

V. C. 718.

L. Gellius Poplicola. M. Cocceius Nerua. a. C. 36. Virgilii $\frac{34}{35}$.

Octauianus Caeſar, Sext. Pompeio pugna nauali inter Mylas & Naulochum, ad Siciliae littus, victo & Lepido in deditionem recepto,

Romam reuerſus immodicis honoribus affectus eſt. Anno ſuo XXVIII. inquit Appian. p. 1178, oppidatim inter deos tutelares coli coepit. Haec prima diuini honoris in eum collati mentio v. Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 51 ſqq. Quod itaque iam ante hoc tempus a Virgilio *Deus* appellatur, Ecl. I, id ſine dubio eo pertinet, quod *Diuum Iulium* patrem habebat. *Diui genus* Aen. VI, 739. cf. ſup. ad 712. Summi tamen ilii & exquiſiti honores annis demum 724 & 725 fuere decreti v. Dio LI, 19. 20.

V. C. 720.

L. Scribonius Libo. M. Antonius.

a. C. 34. Virgilii $\frac{36}{37}$.

M. Bauius poeta, quem Virgilius Bucolicis notat, in Cappadocia moritur. Hieronym. Chron. Euſeb. Olymp. 186, 3.

V. C. 722.

Cn. Domitius Ahenobarbus. C. Soſius.

a. C. 32. Virgilii $\frac{38}{39}$.

Inimicitiae inter Caeſarem & M. Antonium ad bellum ſpectant. Magni vtrinque apparatus;

de quibus versus Ge. I, 509 sqq. agere videntur: *Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum; Vicinae ruptis inter se legibus vrbes Arma ferunt, saeuit toto Mars impius orbe.*

V. C. 723.

Caesar Octauianus III. M. Valerius Messala. a. C. 31. Virgilii $\frac{39}{40}$.

Pugna apud Actium, Epiri promontorium, a. d. IV. Non. Septembr. cuius magnifica illa est in scuto Aeneae descriptio Aen. VIII, 671 sqq. M. Antonius victus in Aegyptum fugit.

Virgilium sequi voluisse Augustum contra Antonium ad Actiaca bella properantem, ait aliquis in Seruianis ad Ecl. III, 74. scilicet, quemadmodum Horatius Maecenati comes esse volebat Epod. I.

V. C. 724.

Caesar Octauianus V. M. Licinius Crassus. a. C. 30. Virgilii $\frac{40}{41}$.

Caesar post Actiacam pugnam quum Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, quos confecta victo-

ria Brundisium praemiserat, media hyeme repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus. Nec amplius quam XXVII dies Brundisii commoratus in Asiam reuertitur. Inde spretis Antonii & Cleopatrae legationibus, Aegyptum petit, obsessaque Alexandria, quo Antonius & Cleopatra confugerant, breui potitus est.

Itaque narratio illa Donati Vita Virgilii § 11 de praelectis Caesari Atellae decumbenti Georgicis nullam fidem habet.

Aegypto in prouinciae formam redactae Cornelium Gallum, equitem R. Praefectum dedit; de quo v. ad Ecl. X & VI, 64. 72. Fontanini hist. litt. Aquilei. p. 14. 15. Fuerat huius Galli insignis opera in Aegypto recipienda vid. Dio LI, 9. Plutarch. Anton. p. 952.

Caesar, rebus Aegypti constitutis *per Syriam in Asiam prouinciam profectus hiberna ibi egit, simulque & subditorum omnia negotia & Parthica composuit.* Ita Dio LI, 8. Tiridates regno a Phraate pulsus in Syriam confugerat

&, vt Caesar se Romanis copiis restitueret, supplicabat, quum interea legati a Phraate missi & Tiridatem sibi reddi postularent & amicitiam cum Caesare iungerent. Caesar vtrique comiter respondit, & Phraatis filium, siue a Phraate siue a Tiridate acceptum, Romam secum abduxit & pro obside habuit. v. Dio l. l.

Iam hoc anno vltimam Georgicis manum adhibitam esse, vulgaris est opinio, inque eam sententiam versus libri IV extr. interpretantur, nec tamen sic, vt omnia satis expediant: *Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat iura viamque affectat Olympo.* Verum quidem est, esse eum poetarum seculi Augustei perpetuum morem, vt, quamquam nihil Augustus, quod admodum memorabile esset, aduersus Parthos gesserit, magnifice tamen de rebus eius Parthicis loquantur. Constat porro e Dione, LI, 20. litteras de Parthicis rebus initio anni sequentis Romam allatas tantum ad publicam gratulationem momenti habuisse, vt

illustrare reliquam omnem Caesaris fortunam viderentur. Videtur tamen illud: *dum fulminat ad Euphratem*, pro re tam tenui, ac legatis auditis, nimis fastuosum esse; vt adeo, si quis cum Martino in annum 731 illos versus adeoque finem Georgicorum referat, equidem non intercedam. Nam illam narrationem, septennio Georgica absoluta a poeta fuisse, v. Donat. § 11. vndecim autem annos fuisse Aeneidi impensos, vt adeo ab hac inde hieme eum ad Aeneida animum aduertisse necesse sit, inter Grammaticorum commenta referendam esse puto. Forte etiam in reliquis illis Georgicorum locis II, 170-173. III, 26-33 nonnulla sint, quae melius illius anni, quam huius, actis illustrata videas. A Tristano *Hist. generale des Empereurs* T. I. p. 137 conclusionem Georgicorum in annum expeditionis Caii Caesaris in Parthos, quae in a. 754 incidit, male referri, iam Norisius notauit Cenotaph. Pisan. Diss. II. p. 249.

Virgilium Neapoli Georgicorum partem certe extremam pertexuisse, ex lib. IV extr. manifestum est, si versus illi ab eius manu sunt. Erat ea vrbs illustrium & doctorum virorum secessu illa aetate in primis celebris, vt otio ac leuioribus studiis se ibi committerent. *In otia natam Parthenopen* Ouidius appellat Met. 15, 712. v. Horat. Epod. V, 43 ibique Gesner. Statium Silu. III, 5, 85. Silium XII, 31. in primisque Strabonem V, p. 378. Cf. Camilli Peregrini Campaniam felic. Diss. II, § 21.

Etiam Aeneidis condendae paullo altius petitum fuisse consilium, post Spencium in Polymet. Dialog. III, p. 18 autumant viri docti, vt summum vnius imperium & gentem Iuliam fatis ei imperio destinatam Romanis commendaret.

V. C. 725.

Caesar Octauianus V. Sext. Apuleius a. C. 29. Virgilii 41.

Decreto Senatus Ianus clausus est. v. Dio LI, 20 & ibi not. Quo Virgilius respexisse

creditur Aen. I, 295-300. *Aspera tum positis mitescent secula bellis — dirae Claudentur belli portae:* vti v. 296. *Cana Fides & Vesta, Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt*, ad Censuram hoc anno a Caesare, assumto M. Agrippa collega, actam. Dio LII, 42. A. d. VIII. VII. & VI. Id. Sext. tres Caesaris ex Asia & Graecia reducis triumphi habiti, vnus ex Illyrico, alter ex Actiaca victoria, tertius de Cleopatra & Aegypto subacta. v. Dio LI, 21.

Ad hunc annum Caesaris de imperio deponendo habita cum Agrippa & Maecenate consultatio pertinet. v. Dio LII. pr. Quas Virgilio ea in re partes dederint inepti Grammatici, v. in Donato § 19.

Hoc aut superiore anno Dacas trans Istrum cum Bastarnis, Moesis & aliis populis bello adortus erat M. Crassus, de qua expeditione v. Dio LI, 22. 23 sqq. Vnde versus Virgilii ductus Ge. II, 497 *aut coniurato descendens Dacus ab Istro.* A. M. Antonio ad societatem & auxilia ferenda pellecti fuerant isti po-

puli, quo factum esse videtur, vt in fines Romanos infestis mox armis incurrerent.

V. C. 726.

Caesar Octauianus VI. Agrippa II. a. C. 28. Virgilii $\frac{4}{4}\frac{2}{3}$.

Apollinis in Palatio templum cum bibliotheca Caesar perfecit & dedicauit. Ludos Actiacos quinquennales, propter victoriam Actiacam iam ante decretos, cum Agrippa exhibuit. Tunc gymnici quoque ludi acti sunt. Dio LIII, 1.

Hos ludos adumbrauit poeta sub iis, quos Aeneam suum facit instituere Aen. III, 280. *Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. Exercent patrias oleo labente palaestras Nudati socii.*

V. C. 727.

Caesar Octauianus VII. M. Agrippa III. a. C. 27. Virgilii $\frac{4}{4}\frac{3}{4}$.

Caesar ex, ante diem XVI Kal. Februarii, sententia L. Munatii Planci, a senatu ceterisque ciuibus Augustus *appellatus est, sese septi-*

mum, *& M. Vipſanio Agrippa tertium Conſulibus.* Cenſorinus c. 22. v. Dio LIII, 16 ibique Fabric. Romuli nomen a nonnullis propoſitum, & ab ipſo Auguſto magnopere eſſe appetitum, ſatis conſtat. v. Dio ibid. Sueton. Aug. 7. Itaque verſum Ge. III, 27 *victorisque arma Quirini* hinc interpretandum eſſe exiſtimant viri docti; quod ſi recte faciunt, patet & ex hoc, Georgica ſerius, quam 724 abſoluta, ſaltem edita & vulgata fuiſſe. Namque illud nonnullorum commentum, de verſibus ſerius & ſecunda aliqua recenſione inſertis, quod forte ex Donato § 13 petitum eſt, non admodum probamus. Nec Harduini ſomnia nos tenebunt, quum in reliquis, tum in iis, quae ex temporum anguſtia contra Aeneidis a Virgilio ſuſceptum opus diſputat in *Pſeudouirgilio* (inter Opera varia p. 280.) Talia refellere, noſtri otii non eſt. Poſt hoc itaque tempus etiam ille locus Aen. VI, 792 ſcriptus eſſe debet: *Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſaepius audis, Auguſtus Caeſar, Diui genus.*

Hunc porro annum aſſignant viri docti Satyrae decimae libri I Horatii, in qua v. 45 *molle atque facetum Virgilio adnuerunt gaudentes rure Camoenae.* Quod iudicium quum vnice ad Bucolica & Georgica ſpectet, quumque ibidem: *forte epos acer*, vt nemo, *Varius ducit*, adiectum ſit, nihil adhuc de Aeneide tum poetam cogitaſſe, nihil certe vulgaſſe, probabile ſit.

V. C. 728.

Caeſar Auguſtus VIII. T. Statilius Taurus II. a. C. 26. Virgilii $\frac{44}{45}$.

Cornelius Gallus primus Aegypti praefectus Auguſtalis, quum propter multa flagitioſe acta infamia ab Auguſto notatus, mox & ſenatus iudicio damnatus eſſet, dolorem non ferens, poenam morte voluntaria anteuertit. Dio LIII, 23. Eius laudes quarto Georgicorum libro Auguſti iuſſu tum ſublatas Ariſtaei fabulae locum feciſſe, narrant Grammatici. v. Donat. § 10. Seruius ad Ecl. X, 1.

V. C. 729.

Caesar Augustus IX. M. Iunius Silanus.
a. C. 25. Virgilii $\frac{45}{48}$.

Expeditio Augusti in Cantabros. Absentem eum a Virgilio litteris suis Aeneidem flagitasse, Donatus memorat § 12.

V. C. 730.

Caesar Augustus X. C. Norbanus Flaccus.
a. C. 24. Virgilii $\frac{46}{47}$.

Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 189, 1. *Quinctilius Cremonensis, Virgilii & Horatii familiaris, moritur.* De eius obitu consolatur Virgilium Horatius noto carmine lib. I. Od. 24. Quis ille Quinctilius fuerit, ignoratur: nam Grammaticorum commenta audienda non sunt. cf. Masson. Vita Horatii ad h. a.

V. C. 731.

Caesar Augustus XI. A. Terentius Varro Muraena suff. Cn. Calpurnius Piso.
a. C. 23. Virgilii $\frac{47}{48}$.

Augustus e graui morbo Antonii Musae

opera conualefcens femeftri fpatio interiecto M. Marcellum fororis filium, quum aedilitatem anno fuperiore fufcepiffet, & Augufto vulgo imperii heres deftinaretur, e morbo decedere videt. Grauis tunc totius populi luctus. Dio LIII, 30. Virgilius eius mortem pulcherrimis verfibus ornat Aen. VI, 861-887. De quibus verfibus lectis & lauta remuneratione honeftatis v. fupra Donat. § 12. De M. Marcello & eius numo v. Fortunati Mandelli Commentarium in *Nuoua Raccolta d' Opufc. fcient. T. XII.*

Tiridates ipfe, a Phraate vero legati, controuerfiarum fuarum cauffa Romam venere. Quibus in fenatum introductis, quum Augufto cauffae cognitio decreta effet, Tiridatem Phraati nequaquam tradidit, filium tamen Phraatis, quem in poteftate fua habebat, patri remifit hac lege, vt pro eo captiuos fignaque militaria, Craffi & Antonii cladibus amiffa, reciperet. Dio LIII, 33. Res tamen non perfecta ante annum 734. Ad hoc Augufti poftulatum, quo negato bel-

lum in Parthos ſuſceptum iri ſuſpicio eſſet, reſpexiſſe creditur Virgilius Aen. VII, 605. 606. *Siue Getis inferre manu lacrimabile bellum Hyrcanisue Arabisue parant ſeu tendere ad Indos Auroramque ſequi, Parthosque repoſcere ſigna.* Addebat Ruaeus ſub h. a. „Igitur annis minus quatuor ſex fere vltimos operis libros poeta perfecit; nec vero tanta in iis elucet, quanta in ſuperioribus, cura.„ Atqui poterant & haec ſecundis curis operi inſerta eſſe, ſi ſemel hoc admiſeris.

V. C. 732.

M. Claudius Marcellus Aeſerninus. L. Aruntius. a. C. 22. Virgilii $\frac{48}{49}$.

Auguſtus in Siciliam profectus eſt, vt eam ac omnes alias ad Syriam vsque prouincias conſtitueret. Dio LIV, 6. Factum id ſub finem anni videtur. Videri poteſt de hoc itinere Noriſ. Cenotaph. Piſan. p. 292-294.

Aethiopes, duce regina, Candace, impreſſionem in Aegyptum faciunt, & Elephantinem vrbem diripiunt. Reuertentes eos ad terras

ſuas C. Petronius, Aegypti praefectus, caedit, regiam euertit, & terram eorum praeſidiis occupat. v. Dio LIV, 5. Strabo lib. XVII vbi de Aethiopibus agit. Haec Virgilius reſpicere videtur Aen. VI, 795 — *ſuper & Garamantas & Indos Proferet imperium.*

V. C. 733.

M. Lollius. Q. Aemilius Lepidus.

a. C. 21. Virgilii $\frac{49}{50}$.

Auguſtus rebus in Sicilia ordinatis in Graeciam transmiſſit. Rebus in Graecia confectis in Samum nauigauit, ibique hiemauit. Dio LIV, 7.

V. C. 734.

M. Apuleius. P. Silius Nerua.

a. C. 20. Virgilii $\frac{50}{51}$.

Vere Auguſtus in Aſiam perrexit, ibique & in Bithynia omnia conſtituit, Dio LIV, 7. *etiam Syriam adiit* ibid. Iuſtin. XLII, 5. Hanc Auguſti in prouinciis adeundis dignam principe tanto induſtriam praedicat Virgilius

Aen. VI, 802-806. *Nec vero Alcides tantum telluris obiuit &c.* cf. Sueton. c. 47.

Quum in Syriam aduenisset, Phraates, veritus, ne bello peteretur, signa Augusto cum captiuis & exercituum Rom. spoliis remisit. Qua re nihil ad Augusti gloriam illustrius vnquam factum visum est. v. Dio LIV, 8. & ibi Fabric. Itaque magnopere in primis a poetis ea res extollitur & magnificis verbis ornatur, vt de profligatis Parthis, euerso eorum imperio, victo Oriente, India debellata, eos loqui videas. Ad hunc itaque annum versus poetae nostri Ge. IV, extr. II, 170 - 173. III, 26-33 non male referri, supra ad a. 724 significauimus.

Occiso Artaxia, qui aliis Artabazes siue Artauasdes, *per dolum propinquorum*, *datus a Caesare Armeniis* (maiori Armeniae) *Tigranes*, *deductusque in regnum a Tiberio Nerone* Tacit. Annal. II, 3. v. Dio LIV, 9 & ibi Fabric. Hinc Virgilii illud Ge. III, 30. *pulsumque Niphaten;* qui Armeniae mons est, male

a poetis nonnullis pro flumine habitus, quorum loca v. apud Maſſon. Vita Horatii p. 306 ſqq.

E Syria Auguſtus in Samum reuerſus ibidem iterum hiemauit. Frequentes hic ad eum legationes conuenerunt, & Indi pacem, quam antea per oratores petierant, tunc interpoſito foedere ſanxerunt & dona miſerunt. Dio LIV, 9. Hoc paullo faſtuoſius forte extuliſſe videri poteſt poeta Ge. III, 26. *In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto Gangaridum faciam;* niſi, quod malim, de Auguſto ea omnino vaticinatur, quae ab eo iamdudum exſpectabantur, vt Parthos & Indos imperio Romano adderet.

V. C. 735.

C. Sentius Saturninus. Q. Lucretius Veſpillo. a. C. 19. Virgilii $\frac{5}{5}\frac{1}{2}$.

Donatus in Vita § 13. *Anno quinquageſimo ſecundo, vt vltimam manum Aeneidi imponeret, ſtatuit in Graeciam & Aſiam decedere, trienni oque continuo omnem operam limationi dare,*

ut reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed quum ingressus iter Athenis occurrisset Augusto, ab Oriente Romam reuertenti; (quod verum est v. Dio LIV, 10.) *vna cum Caesare redire statuit. Ac quum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa nauigatio auxit, ita, vt grauior indies, tandem Brundisium* (alii Tarentum memorant) *aduentarit, vbi diebus paucis obiit, X Kal. Octobr. C. Sentio, Q. Lucretio Coss.*

Annum obitus confirmat Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 2. *Virgilius Brundisii moritur, Sentio Saturnino & Lucretio Cinna* (hoc nullum Lucretiorum cognomen) *Coss.* Plin. XIV, 1. *Haec* (vitis per se in vino picem resipiens) *Virgilii vatis aetate incognita, a cuius obitu XC aguntur anni:* numero rotundo; quum XCV essent. v. Baylium Dictionn. Virgile litt. H. Harduin. ad Plin. ibid. & XIV. sect. 5.

Quum in Graeciam proficifceretur Virgilius, fcriptum fuiffe creditur ab Horatio Carmen III libri I. *Sic te Diua potens Cypri.*

Dum in Graecia fuit, tertio Georgicorum libro fplendidum illud exordium: *Primus Idumeas referam tibi, Mantua, palmas*, additum fuiffe cum Catroeo Wartonus putabat *Life of Virgil* p. 27 ex interpretatione fcilicet parum fubtili.

Fuerunt, qui eum in itinere Tarenti vita exceffiffe tradebant, quae vrbs quum ad Calabriam referatur, hinc intelligendus verfus Epitaphii: *Mantua me genuit, Calabri rapuere*, h. in Calabria vitae ereptum fe fignificat. cf. Phocas v. 105. *vt Calabros tetigit — vehemens luxauit corpora morbus.*

Offa Virgilii Neapolin translata & ibi in via Puteolana fepulta. v. Donat. §. 14, 15. Apud Hieronymum l. l. *Offa eius Neapolin translata in fecundo ab vrbe miliario fepeliuntur, titulo iftiusmodi fupra fcripto, quem*

moriens ipse dictauerat: MANTVA ME GENVIT; quod apud Donatum § 14 legas, & in Eusebianum Chronicon haud dubie ab interpolatore venit; repetitum inde a Vincent. Bellouac. Specul. hist. VII, 60.

De testamento Virgilii v. Donatum § 15.

Eum paullo ante mortem scrinia adeoque omnia sua scripta, (vt etiam Grammaticus in Antholog. lat. II, 184, 10-14 accepit) comburere voluisse, mox, vt Aeneis saltem combureretur, tanquam imperfectum opus, testamento iubere voluisse, tandem, amicorum precibus victum, Vario ac Tuccae, de quibus v. ad Donat. § 14. scripta sua legasse, ea sub conditione ne emendarent, narrat Donatus § 14. ab iis tamen, iussu Caesaris, Aeneidem emendatam fuisse, in eadem farragine memoratur § 15. quod tamen ita intelligas, vt emendarint quidem tollendo, non autem addendo. Ita fere Hieronymus Chron. Euseb. ad Olymp. 190, 4. *Varius & Tucca, Virgilii & Horatii contubernales, poetae habentur illu-*

ſtres, qui Aeneidum poſtea libros emendarunt ſub ea lege, vt nihil adderent.

Reliqui Grammatici modo hoc modo illud ſequuntur. At veteres ſcriptores, Plin. VII, 30. ſ. 31. *D. Auguſtus carmina Virgilii cremari contra teſtamenti eius verecundiam vetuit; maiusque ita vati teſtimonium contigit, quam ſi ipſe ſua probaſſet.* Gell. XVII, 10 — *ſed quae procraſtinata ſunt ab eo, vt poſt recenſerentur, & abſolui, quoniam mors praeuerterat, nequiuerunt, nequaquam poetarum elegantiſſimi nomine atque iudicio digna ſunt: itaque, quum morbo oppreſſus, aduentare mortem videret, petiuit orauitque a ſuis amiciſſimis impenſe, vt Aeneida, quam nondum ſatis elimauiſſet, abolerent.* Macrob. Sat. I, 24. *qui enim moriens poema ſuum legauit igni, quid niſi famae ſuae vulnera poſteritati ſubtrahenda curauit? nec immerito.* Multa in eam rem variorum Epigrammata v. in Catalectis Scaligeri & Burmanni Anthologia.

Ceterum Virgilio mox *comitem ad Elyſios*

campos mors misit Tibullum iuuenem. v. Domitii Marsi Epigramma ad calcem Tibulli. Ouidius tum annum XXV agebat, itaque Virgilium *tantum se vidisse* testatur Trist. IV, 10, 51. Horatius annum ingressus erat XLVII.

Aeneidem quum viuo Virgilio multis hominum desideriis exspectatam, tum eo mortuo magno fauore & praedicatione acceptam fuisse, ex poetis eius temporis colligas. Ouidius Rem. 395, 396. *Tantum se nobis Elegi debere fatentur Quantum Virgilio nobile debet epos* *. Sed idem Aeneidis iam meminit Am. I, 15, 25. quod carmen ad annum 736, proximum a Virgilii morte, Massonus retulit: *Tityrus & segetes Aeneiaque arma legentur, Roma triumphati dum caput orbis erit.* Et in Arte 751 edita lib. III, 337. *Et profugum Aenean, altae primordia Romae, Quo nullum Latio clarius extat opus.* Nondum absoluta & edita erat Aeneis, quum Propertius nobiles illos ver-

* Ita leg. nam *opus nobile* esset quidem carmen epicum, non poesis epica.

fus fcriberet lib. II. Eleg. extr. 61 fqq. *Qui nunc Aeneae Troiani fufcitat arma &c.*

Virgilium paullo poft, & adhuc aeuo Augufteo, in fcholis praelectum & enarratum fuiffe, e Suetonio fcimus de ill. Grammat. c. 16. Q. Caecilius Epirota Cornelii Galli familiaris — *primus dicitur latine ex tempore difputaffe, primusque Virgilium & alios poetas nouos praelegere coepiffe.*

Caligula Virgilii memoriae admodum infeftus fuit. *Sed & Virgilii & T. Liuii fcripta & imagines, paullum afuit, quin ex omnibus bibliothecis amoueret, quorum alterum, vt nullius ingenii minimaeque doctrinae — carpebat* Sueton. Calig. 34. Itaque Virgilii Codices ad paruum tum numerum redactos fuiffe neceffe eft. An forte inde in tanto nunc apographorum numero mirus ille librorum etiam vetuftiorum in corruptelas confenfus repetendus eft? vt, quum poft haec Virgiliana carmina ex paucis, nec forte emendatiffimis exemplaribus defcriberentur, vera iam tum lectio periiffet;

quo factum, vt frustra nunc a libris auxilium, vbi haereas, exspectetur. Exstabat tamen Virgilii manus adhuc Plinii maioris aetate H. N. XIII, 12. extr. & Quinctiliani, Inst. I, 7, 20. Virgilii idiographum librum inspectum, sed ab aliis, Gellius memorat N. A. XI, 14. cf. eundem II, 3. XIII, 19. I, 21.

Magnam copiam versuum & lusuum in Virgilium eiusque carmina quum bona tum mala, vetustiorum & seriorum poetarum, v. post Pithoeum & Ios. Scaligerum in Catalectis apud Burmann. V. Cl. in Antholog. Lat. lib. II, ep. 173 sqq.

P. VIRGILII M.
BVCOLICON
LIBER

TITYRVS. ECLOGA I.

Argumentum.

Meliboeus, agris ſuis exutus, dum patria extorris capellarum gregem ante ſe agit, in Tityrum incidit, quem quum in communi calamitate ſumma ſecuritate & otio frui videret, miratus hominis ſortem, cui acceptam eam ferat, rogat. Narrat Tityrus, quomodo & a quo agros ſuos gregesque ſaluos recuperauerit. Interea alter de malis ac moleſtiis migrationis ſuae conqueritur. Sub Tityri perſona ſuam fortunam Virgilius adumbrauit, quum facta illa agrorum inter veteranos diſtributione, & ipſe ſuo agello ſpoliatus, tandem quod amiſerat, per Maecenatem in Caeſaris Octauiani gratiam inductus recuperauit. Meliboeus Mantuanos repraeſentat, eorumque ſortem deſcribit. Vide Vitam Virgilii pag. 61 & ſeq.

MELIBOEVS. TITYRVS.

MELIBOEVS.

Tityre, tu patulae recubans ſub tegmine fagi
Silueſtrem tenui Muſam meditaris auena:
Nos patriae fines, & dulcia linquimus arua;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in vmbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſiluas. 5

TITYRVS.

O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Saepe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, vt cernis, & ipſum
Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti. 10

MELIBOEVS.

Non equidem inuideo: miror magis. vndique totis
Vſque adeo turbatur agris. en, ipſe capellas
Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit. 15
Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeua fuiſſet,
De caelo tactas memini praedicere quercus:
(Saepe ſiniſtra caua praedixit ab ilice cornix.)
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.

TITYRVS.

Vrbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putaui 20
Stultus ego huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus haedos
Noram: ſic paruis componere magna ſolebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit vrbis, 25
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

MELIBOEVS.

Et quae tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?

TITYRVS.

Libertas: quae, ſera, tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit, 30
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi:
Quamuis multa meis exiret victima ſaeptis,
Pinguis & ingratae premeretur caſeus vrbi, 35
Non vmquam grauis aere domum mihi dextra redibat.

MELIBOEVS.

Mirabar, quid moeſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.

Tityrus hinc aberat. ipſae te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa haec arbuſta, vocabant. 40

TITYRVS.

Quid facerem? neque ſeruitio me exire licebat,
Nec tam praeſentis alibi cognoſcere diuos.
Hic illum vidi iuuenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti: 45
Paſcite, vt ante boues, pueri: ſubmittite tauros.

MELIBOEVS.

Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna ſatis? quamuis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua iunco:
Non inſueta grauis tentabunt pabula foetas: 50
Nec mala vicini pecoris contagia laedent?
Fortunate ſenex, hic inter flumina nota;
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblaeis apibus florem depaſta ſalicti, 55
Saepe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes;
Nec gemere aeria ceſſabit turtur ab vlmo.

TITYRVS.

Ante leues ergo paſcentur in aethere cerui, 60
Et freta deſtituent nudos in littore piſces:
Ante, pererratis amborum finibus, exul,
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

MELIBOEVS.

At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros: 65
Pars Scythiam, & rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuiſos orbe Britannos.
En, umquam patrios longo poſt tempore fines,
Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas? 70
Impius haec tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? En, quo diſcordia ciues
Produxit miſeros! en queis conſeuimus agros!
Inſere nunc, Meliboeè, piros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae. 75
Non ego vos poſthac, viridi proiectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellae,
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.

TITYRVS.

Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem 80
Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, & pressi copia lactis.
Et iam summa procul villarum culmina fumant,
Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

ALEXIS. ECLOGA II.

Argumentum.

Corydon pastor, Alexidis pueri, qui a communi vtriusque domino amabatur, insano amore quum fureret, miserum sui animi affectum hoc carmine exponit. Alii Alexin Pollionis, alii Maecenatis puerum fuisse autumant, quem Virgilius insano amore deperierat. Quae ita secusne se habeant, scire vtique nihil refert. Qui tamen castos Virgilii mores depraedicare malunt, mea pace dicant, Virgilium aut in gratiam alicuius amici, aut ingenii caussa, forte vt Theocritum imitatione exprimeret, hanc eclogam scripsisse. De tempore huius eclogae v. Vit. Virgilii pag. 66 & 80.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias domini: nec, quid ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, vmbroſa cacumina, fagos
Aſſidue veniebat. Ibi haec incondita ſolus
Montibus & ſiluis ſtudio iactabat inani: 5

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes vmbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus aeſtu 10
Allia Serpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan? 15
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quaeris, Alexi:
Quam diues pecoris niuei, quam lactis abundans. 20

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aeſtate, nouum non frigore deſit.
Canto, quae ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in littore vidi, 25
Quum placidum ventis ſtaret mare. Non ego Daphnim
Iudice te metuam, ſi nunquam fallat imago.

O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos,
Haedorumque gregem viridi compellere hibiſco! 30
Mecum vna in ſiluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
Inſtituit: Pan curat oues, ouiumque magiſtros.
Nec te poeniteat calamo triuiſſe labellum.
Haec eadem vt ſciret, quid non faciebat Amyntas? 35
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damoetas: inuidit ſtultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti, 40
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ouis vbera: quos tibi ſeruo.
Iam pridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra.

Huc ades, o formofe puer: tibi lilia plenis 45
Ecce ferunt Nymphae calathis: tibi candida Nais,
Pallentes violas & fumma papauera carpens,
Narciffum & florem iungit bene olentis anethi.
Tum, cafia, atque aliis intexens fuauibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha. 50
Ipfe ego cana legam tenera lanugine mala,
Caftaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.
Et vos, o lauri, carpam, & te, proxima myrte:
Sic pofitae quoniam fuaues mifcetis odores. 55
Rufticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, fi muneribus certes, concedat Iolas.
Heu, heu, quid volui mifero mihi? Floribus Auftrum
Perditus, & liquidis immifi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens! habitarunt Dii quoque filuas, 60
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipfa colat: nobis placeant ante omnia filuae.
Torua leaena lupum fequitur: lupus ipfe capellam:
Florentem cytifum fequitur lafciua capella:
Te Corydon, o Alexi. trahit fua quemque voluptas. 65
Afpice, aratra iugo referunt fufpenfa iuuenci,
Et fol crefcentes decedens duplicat vmbras:
Me tamen vrit amor: quis enim modus adfit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
Semiputata tibi frondofa vitis in vlmo eft. 70

Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget vſus,
Viminibus, mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

PALAEMON. ECLOGA III.

Argumentum.

Diſceptant hoc carmine alternis verſibus duo paſtores, Domoetas & Menalcas; cuius carminis, *amoebaeum* dicitur, ea lex eſt, vt is, qui reſpondet, iisdem verſibus ac numeris aut contrarium aut maius aut pulchrius aliquod dicat, aut vlla alia ratione ſimile quid ſubiiciat; neque ex eodem omnia argumento petita, ſed a variis ac diuerſis plane rebus arceſſita. De tempore huius carminis v. Vit. Virgilii pag. 57.

MENALCAS, DAMOETAS, PALAEMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?

DAMOETAS.

Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

MENALCAS.

Infelix o ſemper, oues, pecus! ipſe Neaeram

Dum fouet, ac, ne me ſibi praeferat illa, veretur,
Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora: 5
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.

DAMOETAS.

Parcius iſta viris tamen obiicienda memento.
Nouimus & qui te, transuerſa tuentibus hircis:
Et quo, ſed faciles Nymphae, riſere, ſacello.

MENALCAS.

Tum, credo, quum me arbuſtum videre Myconis, 10
Atque mala vites incidere falce nouellas.

DAMOETAS.

Aut hic ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum,
Fregiſti & calamos: quae tu, peruerſe Menalca,
Et quum vidiſti puero donata, dolebas:
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes. 15

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et quum clamarem: quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus, tu poſt careſta latebas. 20

DAMOETAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
Ipſe fatebatur; ſed reddere poſſe negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut vnquam tibi fiſtula cera 25
Iuncta fuit? non tu in triuiis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?

DAMOETAS.

Vis ergo, inter nos, quid poſſit vterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuſes;
Bis venit ad mulctram, binos alit vbere foetus) 30
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non auſim quicquam deponere tecum:
Eſt mihi namque domi pater; eſt iniuſta nouerca:
Bisque die numerant ambo pecus, alter & haedos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere maius, 35
(Inſanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum diuini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna, Conon: & quis fuit alter? 40
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quae meſſor, quae curuus arator haberet:
Necdum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.

DAMOETAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho: 45
Orpheaque in medio poſuit; ſiluasque ſequentes.

Nec dum illis labra admoui, ſed condita ſeruo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.
Audiat haec tantum, vel qui venit: ecce, Palaemon. 50
Efficiam poſthac, ne quemquam voce laceſſas.

DAMOETAS.

Quin age, ſi quid habes, in me mora non erit vlla:
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Senſibus haec imis (res eſt non parua) reponas.

PALAEMON.

Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba. 55
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſiluae: nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde ſequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.

DAMOETAS.

Ab Ioue principium Muſae: Iouis omnia plena: 60
Ille colit terras: illi mea carmina curae.

MENALCAS.

Et me Phoebus amat: Phoebo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri, & ſuaue rubens hyacinthus.

DAMOETAS.

Malo me Galatea petit lasciua puella:
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri. 65

MENALCAS.

At mihi sese offert vltro, meus ignis, Amyntas:
Notior vt iam sit canibus non Delia nostris.

DAMOETAS.

Parta meae Veneri sunt munera: namque notaui
Ipse locum, aeriae quo congessere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta 70
Aurea mala decem misi: cras altera mittam.

DAMOETAS.

O quoties, & quae nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam venti diuum referatis ad aures.

MENALCAS.

Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
Si, dum tu sectaris apros, ego retia seruo? 75

DAMOETAS.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola:
Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias: nam me discedere fleuit:
Et, longum formose vale, vale, inquit, Iola.

DAMOETAS.

Trifte lupus ftabulis, maturis frugibus imbres, 80
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

MENALCAS.

Dulce fatis humor, depulfis arbutus haedis,
Lenta falix foeto pecori, mihi folus Amyntas.

DAMOETAS.

Pollio amat noftram, quamuis eft ruftica, Mufam:
Pierides, vitulam lectori pafcite veftro. 85

MENALCAS.

Pollio & ipfe facit noua carmina: pafcite taurum,
Iam cornu petat, & pedibus qui fpargat arenam.

DAMOETAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus afper amomum.

MENALCAS.

Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui: 90
Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

DAMOETAS.

Qui legitis flores & humi nafcentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

MENALCAS.

Parcite oues nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipfe aries etiam nunc vellera ficcat. 95

DAMOETAS.

Tityre, pafcentes a flumine reice capellas:
Ipfe, vbi tempus erit, omnes in fonte lauabo.

MENALCAS.

Cogite oues, pueri: fi lac praeceperit aeftus,
Vt nuper, fruftra preffabimus vbera palmis.

DAMOETAS.

Heu, heu, quam pingui macer eft mihi taurus in aruo! 100
Idem amor exitium pecori, pecorisque magiftro.

MENALCAS.

His certe neque amor cauffa eft: vix offibus haerent.
Nefcio, quis teneros oculus mihi fafcinat agnos.

DAMOETAS.

Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat caeli fpatium non amplius vlnas. 105

MENALCAS.

Dic, quibus in terris infcripti nomina regum
Nafcantur flores: & Phyllida folus habeto.

PALAEMON.

Non noftrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus, & hic: & quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros. 110
Claudite iam riuos, pueri: fat prata biberunt.

POLLIO. ECLOGA IV.

Argumentum.

In hac ecloga interpretanda dici vix poteſt, quam inanem operam viri docti vana religione capti nauauerint. Vaticinationem Sibyllae de Chriſti natalibus expreſſam eſſe, quam Virgilius ingenioſe ad natales nobilis pueri tranſtulerit, iam Lactantius, & Conſtantinus M. in Orat. ad Sanctorum coetum, vt Euſebius refert, demonſtrare voluerunt. Alii cum maiori veri ſpecie, Pollionis filio genethliacon Virgilium ceciniſſe aſſerunt. Longiſſime aberrant ii, qui hanc eclogam de M. Tullio Cicerone accipiunt, & *Tullio* pro *Pollio* legunt. Veritati propius accedunt ii, qui hanc Eclogam ad a. V. c. 714 referunt, vbi Maecenatis & Pollionis opera Brunduſii pax compoſita fuit, cuius quaſi pignus Octauia, Octauiani ſoror, Antonio in matrimonium tradita eſt, quae e priore Marito grauida erat, cuius infantis, quem tum vtero gerebat, praeclara fata ominatur poeta. Vide vit. Virg. pag. 72, 73.

Sicelides Muſae, paullo maiora canamus;
Non omnes arbuſta iuuant, humilesque myricae.
Si canimus ſiluas, ſiluae ſint conſule dignae.

Ultima Cumaei venit iam carminis aetas:
Magnus ab integro feclorum nafcitur ordo. 5
Iam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies coelo dimittitur alto.
Tu modo nafcenti puero, quo ferrea primum
Defınet, ac toto furget gens aurea mundo,
Cafta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo. 10
Teque adeo decus hoc aeui, te confule, inibit
Pollio: & incipient magni procedere menfes.
Te duce, fi qua manent, fceleris veftigia noftri
Irrita perpetua foluent formidine terras.
Ille Deum vitam accipiet, Diuisque videbit 15
Permixtos heroas, & ipfe videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munufcula cultu,
Errantes hederas paffim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocafia fundet acantho. 20
Ipfae lacte domum referent diftenta capellae
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipfa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ferpens, & fallax herba veneni
Occidet: Affyrium vulgo nafcetur amomum. 25
At fimul heroum laudes & facta parentis
Iam legere, & quae fit poteris cognofcere virtus;
Molli paullatim flauefcet campus arifta,
Incultisque rubens pendebit fentibus vua:
Et durae quercus fudabunt rofcida mella. 30

Pauca tamen ſuberunt priſcae veſtigia fraudis,
Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
Oppida, quae iubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella: 35
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc, vbi iam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem. 40
Robuſtus quoque iam tauris iuga ſoluet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentes veſtiet agnos. 45
Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcae.

Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores,
Cara Deum ſoboles, magnum Iouis incrementum!
Aſpice conuexo nutantem pondere mundum, 50
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum:
Aſpice, venturo laetentur ut omnia ſeclo.

O mihi tam longae maneat pars vltima vitae,
Spiritus &, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus, 55
Nec Linus: huic mater quamuis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.

Pan etiam, Arcadia mecum ſi iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.

Incipe, parue puer, riſu cognoſcere matrem: 60
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parue puer: cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

DAPHNIS. ECLOGA V.

Argumentum.

Etiam in huius eclogae allegoria exſculpenda moleſti fuere & putidi interpretes. In Daphnide plerique Iulium Caeſarem, eiusque necem & apotheoſin, nonnulli, iam ex antiquioribus, Maronis fratrem Flaccum, mox etiam Quinctilium Cremonenſem, ſiue etiam Quinctilium Varum, item Salonium, Pollionis filium, quaeſiuerunt; vt aliorum ſomnia taceam. Quod ſi altiorem, quam verborum ratio fert, ſententiam quaerendam putes, ad Caeſarem vt referas, feram equidem; nihil tamen mihi aliud poeta ſpectaſſe videri poteſt, quam vt Theocritei idyllii I & XIX imitationem exhiberet, & vt ecloga tertia duos paſtores a conuiciis ad cantum progreſſos, ita hic idque multo elegantius, duos alios paſtores a mutuis laudibus ad cantus certamen procedentes induceret. Carminis Argumen-

tum ſunt Daphnidis laudes, nobile haud dubie in vetuſtis carminibus paſtoritiis argumentum. Carmen ad annum 712 referri poſſe videtur. V. Vit. pag. 59, 60.

MENALCAS, MOPSVS.

MENALCAS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſedimus vlmos?

MOPSVS.

Tu maior: tibi me eſt aequum parere, Menalca:
Siue ſub incertas Zephyris mutantibus vmbras, 5
Siue antro potius ſuccedimus: aſpice, vt antrum
Silueſtris raris ſparſit labruſca racemis.

MENALCAS.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.

MOPSVS.

Quid, ſi idem certet Phoebum ſuperare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopſe, prior: ſiquos aut Phyllidis ignes, 10
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſeruabit Tityrus haedos.

MOPSVS.

Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina deſcripſi, & modulans alterna notaui,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas. 15

MENALCAS.

Lenta ſalix quantum pallenti cedit oliuae,
Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis:
Iudicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.

MOPSVS.

Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnim 20
Flebant: vos coruli teſtes, & flumina, Nymphis:
Quum, complexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque Deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non vlli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque amnem 25
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſque feri, ſiluaeque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit, Daphnis thiaſos inducere Bacchi, 30
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis vt arboribus decori eſt, vt vitibus vuae,
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo. 35

Grandia saepe quibus mandauimus hordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles nascuntur auenae.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus & spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus vmbras, 40
Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo superaddite carmen:
Daphnis ego in siluis. Hinc vsque ad sidera notus,
Formosi pecoris custos, formosior ipse.

MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, diuine poeta, 45
Quale sopor fessis in gramine: quale per aestum
Dulcis aquae saliente sitim restinguere riuo.
Nec calamis solum aequiparas, sed voce magistrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocunque modo tibi nostra vicissim 50
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad astra:
Daphnin ad astra feremus: amauit nos quoque Daphnis.

MOPSVS.

An quidquam nobis tali sit munere maius?
Et puer ipse fuit cantari dignus: & ista
Iam pridem Stimicon laudauit carmina nobis. 55

MENALCAS.

Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.

Ergo alacris ſiluas, & cetera rura voluptas,
Panaque, paſtoresque tenet, Dryadasque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia ceruis 60
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi laetitia voces ad ſidera iactant
Intonſi montes: ipſae iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca,
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras: 65
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo;
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Craterasque duo ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in vmbra, 70
Vina nouum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damoetas, & Lyctius Aegon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſiboeus.
Haec tibi ſemper erunt, & quum ſolemnia vota
Reddemus Nymphis, & quum luſtrabimus agros. 75
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadae,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
Vt Baccho Cererique, tibi ſic vota quotannis
Agricolae facient: damnabis tu quoque votis. 80

MOPSVS.

Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus Auſtri,

Nec percuſſa iuuant fluctu tam littora, nec quae
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta. 85
Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Haec eadem docuit, Cuium pecus? an Meliboei?

MOPSVS.

At tu ſume pedum, quod, me quum ſaepe rogaret,
Non tulit Antigenes (& erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque aere, Menalca. 90

SILENVS. ECLOGA VI.

Argumentum.

Feliciſſimus in huius Eclogae argumento & in eius tractatione fuit poeta. Iucundiſſimis enim, dulciſſimis, ac pulcherrimis rerum imaginibus omnis haec narratio diſtincta eſt, qua Silenus ex antiquiſſimorum poetarum ac philoſophorum rationibus originem rerum canit, atque inde per fabulas ornatum poeticum maxime admittentes vagatur. Quo ordine haec ecloga inter reliquas ponenda ſit. Vid. Vitam pag. 80.

Prima Syracofio dignata eft ludere verfu
Noftra, nec erubuit filuas habitare, Thalia.
Quum canerem reges & proelia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paftorem, Tityre, pingues
Pafcere oportet oues, deductum dicere carmen. 5
Nunc ego (namque fuper tibi erunt qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triftia condere bella)
Agreftem tenui meditabor arundine Mufam.
Non iniuffa cano, fi quis tamen haec quoque, fi quis
Captus amore leget; te noftrae, Vare, myricae, 10
Te nemus omne canet: nec Phoebo gratior vlla eft,
Quam fibi quae Vari praefcripfit pagina nomen.

Pergite, Pierides. Chromis & Mnafylos in antro
Silenum pueri fomno videre iacentem,
Inflatum hefterno venas, vt femper, Iaccho: 15
Serta procul tantum capiti delapfa iacebant:
Et grauis adtrita pendebat cantharus anfa.
Adgreffi (nam faepe fenex fpe carminis ambo
Luferat) iniiciunt ipfis ex vincula fertis.
Addit fe fociam, timidisque fuperuenit Aegle: 20
Aegle, Naïadum pulcherrima: iamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit.
Soluite me, pueri: fatis eft potuiffe videri.
Carmina, quae vultis, cognofcite: carmina vobis; 25

Huic aliud mercedis erit: ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunosque, ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnaſſia rupes:
Nec tantum Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea. 30
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, marisue fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto 35
Coeperit, & rerum paullatim ſumere formas.
Iamque nouum terrae ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres.
Incipiant ſiluae quum primum ſurgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montes. 40
Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
Caucaſiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent: vt littus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi numquam armenta fuiſſent, 45
Paſiphaen niuei ſolatur amore iuuenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?
Proetides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen vlla ſecuta eſt
Concubitus, quamuis collo timuiſſet aratrum, 50
Et ſaepe in leui quaeſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:

Ille, latus niueum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas:
Aut aliquam in magno ſequitur grege. Claudite
Nymphae, 55
Dictaeae Nymphae, nemorum iam claudite ſaltus:
Siqua forte ferant oculis ſeſe obuia noſtris
Errabunda bouis veſtigia. Forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquae ſtabula ad Gortynia vaccae. 60
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaethontiadas muſco circumdat amarae
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.

Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montes vt duxerit vna ſororum: 65
Vtque viro Phoebi chorus adſurrexerit omnis:
Vt Linus haec illi diuino carmine paſtor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſae,
Aſcraeo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat 70
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus iactet Apollo.

Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris 75
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
(Ah) timidos nautas canibus laceraſſe marinis?

Aut vt mutatos Terei narrauerit artus:
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?
Quo curſu deſerta petiuerit, & quibus ante 80
Infelix ſua tecta ſuperuolitauerit alis?
Omnia quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, iuſſitque ediſcere lauros,
Ille canit: pulſae referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oues ſtabulis, numerumque referre 85
Iuſſit, & inuito proceſſit veſper Olympo.

MELIBOEVS. ECLOGA VII.

Argumentum.

Et hoc carmen e genere dramatico, amoebaeo dicto, eſt. Corydon & Thyrſis cantu certant, adſidente Daphnide, & arceſſito ad arbitrium ferendum Meliboeo, vnde etiam ecloga nomen duxit. Etiam in hoc carmine putidum eſt referre, quas allegorias commenti ſint interpretes, quum haud dubie nihil aliud ſpectarit poeta, quam vt ad Theocritei Idyllii VI imitationem illud carminis amoebaei genus exprimeret, quod narratione alicuius paſtoris, qui interfuerat certamini, continetur. Temporis ordinem huius eclogae vid. in Vita pag. 80.

MELIBOEVS, CORYDON, THYRSIS.

MELIBOEVS.

Forte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon & Thyrſis in vnum;
Thyrſis oues, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati. 5
Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerrauerat: atque ego Daphnim
Adſpicio: ille vbi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboee: caper tibi ſaluus, & haedi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub vmbra. 10
Huc ipſi potum venient per prata iuuenci:
Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos: 15
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Coepere: alternos Muſae meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis. 20

CORYDON.

Nymphae, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.

THYRSIS.

Paſtores, hedera creſcentem ornate poetam, 25
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro.
Aut, ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CORYDON.

Saetoſi caput hoc apri, tibi Delia, paruus
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui. 30
Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.

THYRSIS.

Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quot annis
Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu, 35
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cycnis, hedera formoſior alba:
Quum primum paſti repetent praeſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito. 40

THYRSIS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rufco, proiecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto iam longior anno eft.
Ite domum pafti, fi quis pudor, ite iuuenci.

CORYDON.

Mufcofi fontes, & fomno mollior herba, 45
Et quae vos rara viridis tegit arbutus vmbra,
Solftitium pecori defendite, iam venit aeftas
Torrida: iam laeto turgent in palmite gemmae.

THYRSIS.

Hic focus, & taedae pingues, hic plurimus ignis
Semper, & affidua poftes fuligine nigri. 50
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

CORYDON.

Stant & iuniperi, & caftaneae hirfutae:
Strata iacent paffim fua quaeque fub arbore poma.
Omnia nunc rident, at fi formofus Alexis 55
Montibus his abeat, videas & flumina ficca.

THYRSIS.

Aret ager: vitio moriens fitit aeris herba:
Liber pampineas inuidit collibus vmbras.
Phyllidis aduentu noftrae nemus omne virebit:
Iuppiter & laeto defcendet plurimus imbri. 60

CORYDON.

Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit.
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.

THYRSIS.

Fraxinus in ſiluis pulcherrima, pinus in hortis, 65
Populus in fluuiis, abies in montibus altis:
Saepius at ſi me, Lycida formoſe, reuiſas,
Fraxinus in ſiluis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBOEVS.

Haec memini, & victum fruſtra contendere Thyrſin,
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis. 70

PHARMACEVTRIA. ECLOGA VIII.

Argumentum.

Duorum paſtorum carmina, alterum ex Theocrit. Idyll. III, alterum ex Idyll. II expreſſa recitantur. In Damonis carmine grauis dolor & aegritudo alicuius paſtoris, cui Niſa, amata puella, Mopſum riualem praetuliſſet, egregie exponitur; in Alpheſiboei carmine mulier Daphnin, amantem ſuum, a quo ſe deſertam eſſe putat, incantationibus magicis ad ſe reuocat. Quando ſcripta ſit haec ecloga vid. Vitam pag. 75, 80.

DAMON, ALPHESIBOEVS.

Paſtorum Muſam Damonis & Alpheſiboei,
Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantes, quorum ſtupefactae carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus, & Alpheſiboei. 5

Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis aequoris; en erit vmquam
Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno? 10
A te principium: tibi deſinet; accipe iuſſis
Carmina coepta tuis: atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

Frigida vix caelo noctis deceſſerat vmbra,
Quum ros in tenera pecori gratiſſimus herba: 15
Incumbens tereti Damon ſic coepit oliuae.

DAMON.

Naſcere,praeque diem veniens age,Lucifer,almum.
Coniugis indigno Niſae deceptus amore
Dum queror, & Diuos (quamquam nil teſtibus illis
Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora. 20
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.

Maenalus argutumque nemus pinosque loquentes

Semper habet; semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus. 25
 Mopso Nisa datur; quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis: aeuoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopse, nouas incide faces: tibi ducitur vxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus
 Oetam. 30
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 O digno coniuncta viro! dum despicis omnes,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellae,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba:
Nec curare Deum credis mortalia quemquam. 35
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 Sepibus in nostris paruam te roscida mala
(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus:
Iam fragiles poteram a terra contingere ramos. 40
Vt vidi, vt perii, vt me malus abstulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc scio, quid sit amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum, nec sanguinis edunt. 45
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 Saeuus amor docuit, natorum sanguine matrem
Commaculare manus; crudelis tu quoque, mater;

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer: crudelis tu quoque, mater. 50
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc & oues vltro fugiat lupus; aurea durae
Mala ferant quercus: narciſſo floreat alnus:
Pinguia corticibus ſudent electra myricae:
Certent & cycnis vlulae: ſit Tityrus Orpheus: 55
Orpheus in ſiluis, inter delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare: viuite ſiluae.
Praeceps aerii ſpecula de montis in vndas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto. 60
Deſine, Maenalios iam deſine, tibia, verſus.
Haec Damon: vos, quae reſponderit Alpheſiboeus,
Dicite, Pierides: non omnia poſſumus omnes.

ALPHESIBOEVS.

Effer aquam, & molli cinge haec altaria vitta;
Verbenasque adole pingues, & maſcula thura: 65
Coniugis vt magicis ſanos auertere ſacris
Experiar ſenſus. nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel caelo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutauit Vlyxi: 70
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Terna tibi haec primum triplici diuerſa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco. Numero Deus impare gaudet. 75
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus vt hic dureſcit, & haec vt cera liqueſcit 80
Vno eodemque igni; ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, quum feſſa iuuencum 85
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae riuum viridi procumbit in vlua
Perdita, nec ſerae meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim. 90
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quae nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena 95
Ipſe dedit Moeris. naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſaepe lupum fieri, & ſe condere ſiluis
Moerim, ſaepe animas imis excire ſepulchris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſes.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim. 100

Fer cineres, Amarylli, foras: riuoque fluenti,
Transque caput iace: ne reſpexeris. His ego Daphnim
Adgrediar, nihil ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Adſpice: corripuit tremulis altaria flammis 105
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit!
Neſcio quid certe eſt: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS. ECLOGA IX.

Argumentum.

Ad vrbem Mantuam haedulos deportanti Moeri villico, qui homines & ipſi ſerui erant, adiungit

ſe in itinere Lycidas, a quo viae cauſſam rogatus, calamitates ſuas, dominique Menalcae iniurias ac pericula inter euńdum, id quod aliquantum iucunditatis habet, commemorat; quumque ſermo ad Menalcae carmina deductus eſſet, recitat vterque nonnulla ex iis fragmenta, ac locos, qui fere ex Theocrito conuerſi ſunt, vti tota carminis forma ex eius Idyllio ſeptimo deducta eſt. Ex ipſo carmine id augurari licet: ſcriptum illud eſſe eo anno, quo agri Cremonenſes & Mantuani inter Veteranos diuiſi eſſent V. C. 713 adeoque paullo poſt primam eclogam; Virgiliique fortunam ſub Menalcae perſona adumbrari, qui quidem agros ſuos recuperandi ſpem habebat, ſuis tamen poſſeſſionibus eiectus fuit, neque id ſine magno periculo.

LYCIDAS, MOERIS.

LYCIDAS.

Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in vrbem?

MOERIS.

O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, vt poſſeſſor agelli
Diceret: haec mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat, 5
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, qua se subducere colles
Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,
Vsque ad aquam, & veteres, iam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus vestrum seruasse Menalcan. 10

MOERIS.

Audieras, & fama fuit: sed carmina tantum
Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod nisi me quacumque nouas incidere lites
Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix, 15
Nec tuus hic Moeris, nec viueret ipse Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis
Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra? 20
Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?
Tityre, dum redeo (breuis est via) pasce capellas:
Et potum pastas age, Tityre: & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.

MOERIS.

Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua vae miſerae nimium vicina Cremonae!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

LYCIDAS.

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos: 30
Sic cytiſo paſtae diſtentant vbera vaccae.
Incipe, ſi quid habes, & me fecere poetam
Pierides: ſunt & mihi carmina, me quoque dicunt
Vatem paſtores: ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna 35
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

MOERIS.

Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea: quis eſt nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum 40
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, & lentae texunt vmbracula vites.
Huc ades: inſani feriant, ſine, littora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quae te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem. 45

MOERIS.

Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in collibus vua colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes. 50
Omnia fert aetas, animum quoque: ſaepe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Moerim
Iam fugit ipſa: lupi Moerim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſaepe Menalcas. 55

LYCIDAS.

Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor: & omnes
(Adſpice) ventoſi ceciderunt murmuris aurae.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulchrum
Incipit adparere Bianoris: hic, vbi denſas 60
Agricolae ſtringunt frondes, hic, Moeri, canamus:
Hic haedos depone, tamen veniemus in vrbem.
Aut, ſi, nox pluuiam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet vsque (minus via laedat) eamus.
Cantantes vt eamus, ego hoc te faſce leuabo. 65

MOERIS.

Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, quum venerit ipſe, canemus.

GALLVS. ECLOGA X.

Argumentum.

C. Cornelius Gallus, de quo vide vitam pag. 78, 92, amicam Lycoridem habuit; desertus a perfida, & magno dolore oppressus, in hoc carmine tanquam pastor aliquis in Arcadiae montibus ac siluis, sub antro aliquo proiectus, amores suos deflere fingitur. Habet hoc carmen miram artem ac suauitatem; primum in eo, quod omnia ad maiorem Galli dignitatem, non modo ad vitam pastoritiam, sed ad tempora heroica, in quibus permisti mortalibus diui viuerent, relata ex sensibus & opinionibus istorum seculorum adumbrata sunt, quare etiam ferre debemus, si quae paullo altiore ac grauiore spiritu hic dicta reperiamus; deinde vero quoniam impotentis & spreti amoris aestus ille ac furor, in omnes partes animum rapiens, ipsum legentis animum commouere videtur. Vniuerse vero a simplicitate & venustate pastoritii carminis poeta in plerisque recessit.

Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
Carmina sunt dicenda. Neget quis carmina Gallo?

Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
Doris amara suam non intermisceat vndam. 5
Incipe; sollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent simae virgulta capellae.
Non canimus surdis: respondent omnia siluae.

Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puellae
Naides, indigno quum Gallus amore periret? 10
Nam neque Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
Illum etiam lauri, etiam fleuere myricae:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Maenalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycaei. 15
Stant & oues circum: nostri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris, diuine poeta;
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
Venit & vpilio: tardi venere bubulci:
Vuidus hyberna venit de glande Menalcas. 20
Omnes, vnde amor iste, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque niues alium, perque horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Siluanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quassans. 25
Pan Deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellae. 30

Triſtis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque vtinam ex vobis vnus, veſtrique fuiſſem 35
Aut cuſtos gregis, aut maturae vinitor vuae!
Certe ſiue mihi Phyllis, ſiue eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigrae violae ſunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite iaceret. 40
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori:
Hic nemus, hic ipſo tecum conſumerer aeuo.
Nunc inſanus amor duri te Martis in armis,
Tela inter media, atque aduerſos detinet hoſtes. 45
Tu procul a patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, niues & frigora Rheni
Me ſine ſola vides. Ah te ne frigore laedant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!

Ibo, & Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu 50
Carmina, paſtoris Siculi modulabor auena.
Certum eſt in ſiluis, inter ſpelaea ferarum,
Malle pati, teneriſque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illae: creſcetis, amores.
Interea mixtis luſtrabo Maenala Nymphis: 55
Aut acres venabor apros: non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.

Iam mihi per rupes videor lucosque ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tanquam haec ſint noſtri medicina furoris, 60
Aut Deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Iam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſae rurſum concedite ſiluae.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus, 65
Sithoniasque niues hiemis ſubeamus aquoſae,
Nec ſi, quum moriens alta liber aret in vlmo,
Aethiopum verſemus oues ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit amor: & nos cedamus amori.
Haec ſat erit, Diuae, veſtrum ceciniſſe poetam, 70
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides: vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere nouo viridis ſe ſubiicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe grauis cantantibus vmbra; 75
Iuniperi grauis vmbra: nocent & frugibus vmbrae.
Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite, capellae.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
AD
C. CILNIVM MAECENATEM.
LIBER I.

Argumentum.

Continet hic liber propoſitionem totius operis, eiusque diuiſionem quadruplicem. Tum ſequitur Deorum inuocatio, quotquot ruſticae praeſident rei, quos inter Octauiano Caeſari locus tribuitur: nouo ſane illis temporibus adulationis exemplo; quo deinde Lucanus in Pharſalia, & Statius in Thebaide, ad laudem Neronis & Domitiani immodeſtius abuſi ſunt. Atque haec exordio comprehenduntur. Liber vero ipſe ſex habet partes. I. Multiplicem agri colendi rationem, iuxta variam eius naturam. II. Agriculturae originem. III. Agricolarum inſtrumenta. IV. Ruſticorum operum tempora. V. Tempeſtatum prognoſtica. VI. Digreſſionem ad varia prodigia, quae caedem Iulii Caeſaris, aut praeceſſerunt, aut ſubſecuta ſunt. Denique, Epi-

logi loco, Deos pro incolumitate Octauiani, & pro ſalute populi Romani precatur. Tamen ex iis, aliorumque librorum praeceptis, non pauca obſoleuere, contrario vſu poſteriorum temporum, noſtrorum in primis, quae multa, vt artibus ceteris, ita huic quoque addidere.

Maecenas, cui Georgica inſcripta ſunt, primos in Octauiani gratia cum Agrippa tenuit gradus. Genere Tuſcus, ex antiquis Etruriae regibus: quorum poſteri, poſt multas gentis clades, Romanam in ciuitatem admiſſi equeſtri dignitate vixerunt. Eruditos complexus eſt, in primis Virgilium, & Horatium. Scripſit & ipſe Prometheum, & Octauiam tragoedias, carminum libros decem: ſoluta oratione commentarios de rebus ab Auguſto geſtis, item de animalibus & gemmis dialogos: omnia periere. Deceſſit Anno V. C. 746.

Quid faciat laetas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Maecenas, vlmisque adiungere vites
Conueniat: quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, o clariſſima mundi 5
Lumina, labentem caelo quae ducitis annum,
Liber, & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit ariſta,

Poculaque inuentis Acheloia miſcuit vuis:
Et vos, agreſtum praeſentia numina, Fauni, 10
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadesque puellae:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percuſſa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguia Ceae
Ter centum niuei tondent dumeta iuuenci: 15
Ipſe nemus linquens patrium ſaltusque Lycaei,
Pan ouium cuſtos, tua ſi tibi Maenala curae,
Adſis o Tegeaee fauens, oleaeque Minerua
Inuentrix, vncique puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Siluane, cupreſſum: 20
Diique Deaeque omnes, ſtudium quibus arua tueri,
Quique nouas alitis non vllo ſemine fruges:
Quique ſatis largum caelo demittitis imbrem.

Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura Deorum
Concilia, incertum eſt, vrbisne inuiſere, Caeſar, 25
Terrarumque velis curam: & te maximus orbis
Auctorem frugum tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An Deus immenſi venias maris, ac tua nautae
Numina ſola colant: tibi ſeruiat vltima Thule: 30
Teque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis:
Anne nouum tardis ſidus te menſibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelasque ſequentes
Panditur: ipſe tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpios, & caeli iuſta plus parte relinquit. 35

Quidquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elyſios miretur Graecia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus adnue coeptis, 40
Ignarosque viae mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, & votis iam nunc adſueſce vocari.
Vere nouo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit;
Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro 45
Ingemere, & ſulco adtritus ſplendeſcere vomer.
Illa seges demum votis reſpondet auari
Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor, 50
Ventos, & varium caeli praediſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultusque habitusque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, & quid quaeque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius vuae:
Arborei foetus alibi, atque iniuſſa vireſcunt 55
Gramina. Nonne vides, croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabaei?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges, aeternaque foedera certis 60
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem:

Vnde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes inuortant tauri, glebasque iacentes 65
Puluerulenta coquat maturis ſolibus aeſtas.
At ſi non fuerit tellus foecunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam. 70
Alternis idem tonſas ceſſare nouales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum;
Aut ibi flaua feres, mutato ſidere, farra,
Vnde prius laetum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues foetus viciae, triſtisque lupini 75
Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamque ſonantem.
Vrit enim lini campum ſeges, vrit auenae:
Vrunt Lethaeo perfuſa papauera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neue 80
Effoetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt foetibus arua,
Nec nulla interea eſt inaratae gratia terrae.
Saepe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis; 85
Siue inde occultas vires, & pabula terrae
Pinguia concipiunt: ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias & caeca relaxat

Spiramenta, nouas veniat qua ſuccus in herbas: 90
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantes:
Ne tenues pluuiae, rapidiue potentia ſolis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.

Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineasque trahit crates, iuuat arua: neque illum 95
Flaua Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo;
Et qui, proſciſſo quae ſuſcitat aequore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat aruis.

Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas, 100
Agricolae: hiberno laetiſſima puluere farra,
Laetus ager: nullo tantum ſe Myſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.

Quid dicam, iacto qui ſemine cominus arua
Inſequitur, cumulosque ruit male pinguis arenae? 105
Deinde ſatis fluuium inducit, riuosque ſequentes?
Et, quum exuſtus ager morientibus aeſtuat herbis,
Ecce ſupercilio cliuoſi tramitis vndam
Elicit: illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, ſcatebrisque arentia temperat arua. 110
Quid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Quum primum ſulcos aequant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans 115

Exit, & obducto late tenet omnia limo:
Vnde cauae tepido ſudant humore lacunae.
Nec tamen (haec quum ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniaeque grues, & amaris intuba fibris, 120
Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primusque per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui paſſus ſua regna veterno.
Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni: 125
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Praedarique lupos iuſſit, pontumque moueri: 130
Mellaque decuſſit foliis, ignemque remouit,
Et paſſim riuis currentia vina repreſſit:
Vt varias vſus meditando extunderet artes
Paullatim, & ſulcis frumenti quaereret herbam:
Vt ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem. 135
Tunc alnos primum fluuii ſenſere cauatas:
Nauita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inuentum, & magnos canibus circumdare ſaltus. 140
Atque alius latum funda iam verberat amnem,

Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ſerrae:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variae venere artes. Labor omnia vincit 145
Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit: quum iam glandes atque arbuta ſacrae
Deficerent ſiluae, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: vt mala culmos 150
Eſſet robigo, ſegnisque horreret in aruis
Carduus; intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilua,
Lappaeque, tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur auenae.
Quod niſi & adſiduis terram inſectabare raſtris, 155
Et ſonitu terrebis aues, & ruris opaci
Falce premes vmbras, votisque vocaueris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis aceruum:
Concuſſaque famem in ſiluis ſolabere quercu.

Dicendum, & quae ſint duris agreſtibus arma, 160
Queis ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
Vomis, & inflexi primum graue robur aratri,
Tardaque Eleuſinae matris voluentia plauſtra,
Tribulaque, traheaeque, & iniquo pondere raſtri:
Virgea praeterea Celei vilisque ſupellex, 165
Arbuteae crates, & myſtica vannus Iacchi;
Omnia quae multo ante memor prouiſa repones;
Si te digna manet diuini gloria ruris.

Continuo in ſiluis magna vi flexa domatur
In burim, & curui formam accipit vlmus aratri: 170
Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo;
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Caeditur & tilia ante iugo leuis, altaque fagus,
Stiuaque, quae currus a tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus. 175
Poſſum multa tibi veterum praecepta referre;
Ni refugis, tenuesque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbae, neu puluére victa fatiſcat; 180
Tum variae illudant peſtes: ſaepe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpae;
Inuentusque cauis bufo, & quae plurima terrae
Monſtra ferunt: populatque ingentem farris acer-
uum 185
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectae.
Contemplator item, quum ſe nux plurima ſiluis
Induet in florem, & ramos curuabit olentes;
Si ſuperant foetus, pariter frumenta ſequentur;
Magnaque cum magno veniet tritura calore. 190
At ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
Nequicquam pingues palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,

Grandior vt foetus siliquis fallacibus esset, 195
Et, quamuis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo spectata labore,
Degenerare tamen: ni vis humana quot annis
Maxima quaeque manu legeret: sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri. 200
Non aliter, quam qui aduerso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.
Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis,
Haedorumque dies seruandi, & lucidus Anguis, 205
Quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis
Pontus & ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die somnique pares vbi fecerit horas,
Et medium luci atque vmbris iam diuidit orbem:
Exercete, viri, tauros: serite hordea campis, 210
Vsque sub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non & lini segetem, & Cereale papauer,
Tempus humo tegere, & iam dudum incumbere aratris:
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio: tum te quoque, Medica, putres 215
Accipiunt sulci, & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & auerso cedens Canis occidit astro.
At si triticeam in messem robustaque farra
Exercebis humum, solisque instabis aristis: 220

Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronae,
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Inuitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Maiae coepere: ſed illos 225
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque feres, vilemque faſelum;
Nec Peluſiacae curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas. 230
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.
Quinque tenent caelum zonae, quarum vna coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igne:
Quam circum extremae dextra laeuaque trahun-
tur, 235
Caerulea glacie concretae atque imbribus atris.
Has inter mediamque, duae mortalibus aegris
Munere conceſſae Diuum; via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam Rhipaeasque arduus arces 240
Conſurgit; premitur Libyae deuexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis; at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi:
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos, 245
Arctos Oceani metuentes aequore tingi.

Illic, vt perhibent, aut intempesta silet nox
Semper, & obtenta densantur nocte tenebrae;
Aut redit a nobis aurora, diemque reducit:
Nosque vbi primus equis oriens adflauit anhelis, 250
Illic sera rubens adcendit lumina Vesper.

Hinc tempestates dubio praediscere caelo
Possumus, hinc messisque diem, tempusque serendi;
Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat: quando armatas deducere classes, 255
Aut tempestiuam siluis euertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus,
Temporibusque parem diuersis quatuor annum.

Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa, forent quae mox caelo properanda sereno, 260
Maturare datur; durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem: cauat arbore lintres:
Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis.
Exacuunt alii vallos, furcasque bicornes,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti. 265
Nunc facilis rubea texatur fiscina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
Fas & iura sinunt; riuos deducere nulla
Relligio vetuit, segeti praetendere saepem, 270
Insidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluuio mersare salubri.
Saepe oleo tardi costas agitator aselli,

Vilibus aut onerat pomis; lapidemque reuertens
Incusum, aut atrae massam picis vrbe reportat. 275
Ipsa dies alios alio dedit ordine luna
Felices operum; quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesque satae; tum partu Terra nefando
Coeumque Iapetumque creat, saeuumque Typhoea,
Et coniuratos caelum rescindere fratres. 280
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossae frondosum inuoluere Olympum:
Ter Pater exstructos disiecit fulmine montes.
Septima post decimam felix, & ponere vitem,
Et prensos domitare boues, & licia telae 285
Addere; nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
Aut quum sole nouo terras irrorat Eous.
Nocte leues melius stipulae, nocte arida prata
Tondentur: noctes lentus non deficit humor. 290
Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
Peruigilat, ferroque faces inspicat acuto.
Interea, longum cantu solata laborem,
Arguto coniux percurrit pectine telas:
Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem, 295
Et foliis vndam trepidi despumat aheni.
At rubicunda Ceres medio succiditur aestu:
Et medio tostas aestu terit area fruges.
Nudus ara, sere nudus; hiems ignaua colono:
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur, 300

Mutuaque inter se laeti conuiuia curant.
Inuitat genialis hiems, curasque resoluit:
Ceu pressae quum iam portum tetigere carinae,
Puppibus & laeti nautae imposuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus, 305
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tunc gruibus pedicas & retia ponere ceruis,
Auritosque sequi lepores: tum figere damas,
Stupea torquentem Balearis verbera fundae,
Quum nix alta iacet, glaciem quum flumina trudunt. 310
Quid tempestates autumni & sidera dicam?
Atque, vbi iam breuiorque dies, & mollior aestas,
Quae vigilanda viris? Vel quum ruit imbriferum ver:
Spicea iam campis quum messis inhorruit, & quum
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent? 315
Saepe ego, quum flauis messorem induceret aruis
Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere praelia vidi:
Quae grauidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro 320
Ferret hiems culmumque leuem, stipulasque volantes.
Saepe etiam immensum caelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,
Et pluuia ingenti sata laeta boumque labores 325
Diluit: implentur fossae, & caua flumina crescunt

Cum fonitu, feruetque fretis fpirantibus aequor.
Ipfe pater, media nimborum in nocte, corufca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugere ferae; & mortalia corda 330
Per gentes humilis ftrauit pauor; ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Deiicit: ingeminant Auftri, & denfiffimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.
Hoc metuens, caeli menfes & fidera ferua, 335
Frigida Saturni fefe quo ftella receptet:
Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare Deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
Extremae fub cafum hiemis, iam vere fereno. 340
Tunc pingues agni, & tunc molliffima vina:
Tunc fomni dulces, denfaeque in montibus vmbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agreftis adoret.
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho:
Terque nouas circum felix eat hoftia fruges; 345
Omnis quam chorus, & focii comitentur ouantes;
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam fupponat ariftis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompofitos, & carmina dicat. 350
Atque haec vt certis poffimus difcere fignis,
Aeftusque, pluuiasque, & agentes frigora ventos;
Ipfe pater ftatuit, quid menftrua luna moneret:
Quo figno caderent Auftri: quid faepe videntes

Agricolae, propius ſtabulis armenta tenerent. 355
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Littora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.
Iam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis, 360
Quum medio celeres reuolant ex aequore mergi,
Clamoremque ferunt ad littora: quumque marinae
In ſicco ludunt fulicae: notasque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis 365
Praecipites caelo labi, noctisque per vmbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus:
Saepe leuem paleam & frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas.
At Boreae de parte trucis quum fulminat, & quum 370
Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis nauita ponto
Humida vela legit. Nunquam imprudentibus imber
Obfuit. Aut illum ſurgentem vallibus imis
Aeriae fugere grues: aut bucula caelum 375
Suſpiciens patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
Saepius & tectis penetralibus extulit oua
Anguſtum formica terens iter: & bibit ingens 380
Arcus: & e paſtu decedens agmine magno

Coruorum increpuit denſis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quae Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores; 385
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi.
Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellae 390
Neſciuere hiemem: teſta quum ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur, 395
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in littore pandunt
Dilectae Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues iactare maniplos. 400
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis & occaſum ſeruans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Adparet liquido ſublimis in aere Niſus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo. 405
Quacunque illa leuem fugiens ſecat aethera pennis,
Ecce inimicus, atrox, magno ſtridore per auras

Insequitur Nisus : qua se fert Nisus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim secat aethera pennis.
Tum liquidas corui presso ter gutture voces, 410
Aut quater ingeminant; & saepe cubilibus altis,
Nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
Inter se foliis strepitant: iuuat imbribus actis
Progeniem paruam dulcesque reuisere nidos.
Haud equidem credo, quia sit diuinitus illis 415
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior.
Verum vbi tempestas & caeli mobilis humor
Mutauere vias, & Iuppiter vuidus Austris
Denset, erant quae rara modo, &, quae densa, relaxat;
Vertuntur species animorum, & pectora motus 420
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt; hinc ille auium concentus in agris,
Et laetae pecudes, & ouantes gutture corui.

Si vero solem ad rapidum lunasque, sequentes
Ordine, respicies; nunquam te crastina fallet 425
Hora, neque insidiis noctis capiere serenae.
Luna reuertentes quum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro comprenderit aera cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, si virgineum suffuderit ore ruborem, 430
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
Pura, neque obtusis per caelum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo

Exactum ad mensem, pluuia ventisque carebunt: 435
Votaque seruati soluent in littore nautae
Glauco, & Panopeae, & Inoo Melicertae.
Sol quoque & exoriens, & quum se condet in vndas,
Signa dabit: solem certissima signa sequuntur,
Et quae mane refert, & quae surgentibus astris. 440
Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suspecti tibi sint imbres: namque vrget ab alto
Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.
Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese 445
Diuersi rumpent radii, aut vbi pallida surget
Tithoni croceum linquens aurora cubile;
Heu, male tum mites defendet pampinus vuas:
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso quum iam decedet Olympo, 450
Profuerit meminisse magis: nam saepe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Caeruleus pluuiam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculae incipient rutilo immiscerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis 455
Feruere. Non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat conuellere funem.
At si, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis,
Et claro siluas cernes Aquilone moueri. 460
Denique, quid vesper serus vehat, vnde serenas

Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Aufter,
Sol tibi figna dabit. Solem quis dicere falfum
Audeat? Ille etiam caecos inftare tumultus
Saepe monet, fraudemque & operta tumefcere bella. 465
Ille etiam exftincto miferatus Caefare Romam,
Quum caput obfcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt fecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & aequora ponti,
Obfcaenique canes, importunaeque volucres 470
Signa dabant. Quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque voluere faxa!
Armorum fonitum toto Germania caelo
Audiit: infolitis tremuerunt motibus Alpes. 475
Vox quoque per lucos vulgo exaudita filentes
Ingens: & fimulacra modis pallentia miris
Vifa fub obfcurum noctis: pecudesque locutae,
Infandum! fiftunt amnes, terraeque dehifcunt,
Et moeftum illacrimat templis ebur, aeraque fudant. 480
Proluit infano contorquens vortice filuas
Fluuiorum rex Eridanus, camposque per omnes
Cum ftabulis armenta tulit; nec tempore eodem
Triftibus aut extis fibrae adparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceffauit: & altae 485

Per noctem resonare, lupis vlulantibus, vrbes:
Non alias caelo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arsere cometae.
  Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi: 490
Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam & laetos Haemi pinguescere campos.
Scilicet & tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incuruo terram molitus aratro,
Exesa inueniet scabra robigine pila, 495
Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
  Di patrii Indigetes, & Romule, Vestaque mater,
Quae Tuscum Tiberim, & Romana palatia seruas,
Hunc saltem euerso iuuenem succurrere saeclo 500
Ne prohibete; satis iam pridem sanguine nostro
Laomedonteae luimus periuria Troiae.
Iam pridem nobis caeli te regia, Caesar,
Inuidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe vbi fas versum atque nefas: tot bella per orbem 505
Tam multae scelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos: squalent abductis arua colonis,
Et curuae rigidum falces conflantur in ensem.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinae ruptis inter se legibus vrbes 510
Arma ferunt: saeuit toto Mars impius orbe.

Vt, quum carceribus ſeſe effudere quadrigae,
Addunt in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER II.

Argumentum.

Habet hic liber de plantatione partes ſeptem. I. Modos omnes producendarum arborum, tam ex natura, quam ex arte. II. Varias earum ſpecies, & quo ſingulae modo tractandae ſint, naturali, an artificioſo. III. Quibus ſingulae locis felicius proueniant: vbi excurritur in laudes Italici ſoli. IV. Artem diſcernendae naturae cuiusque ſoli. V. Culturam vitis. VI. Culturam oleae, & aliarum aliquot arborum. VII. Epilogum de vitae ruſticae felicitate.

Hactenus aruorum cultus, & ſidera caeli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilueſtria tecum
Virgulta, & prolem tarde creſcentis oliuae:
Huc, pater o Lenaee, (tuis hic omnia plena

Muneribus: tibi pampineo grauidus autumno 5
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater o Lenaee, veni, nudataque muſto
Tinge nouo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipſae 10
Sponte ſua veniunt, camposque & flumina late
Curua tenent: vt molle ſiler, lentaeque geneſtae,
Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: vt altae
Caſtaneae, nemorumque Ioui quae maxima frondet 15
Aeſculus, atque habitae Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilua:
Vt ceraſis, vlmisque: etiam Parnaſſia laurus
Parua ſub ingenti matris ſe ſubiicit vmbra.
Hos natura modos primum dedit: his genus omne 20
Siluarum fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi reperit vſus.
Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidasque ſudes, & acuto robore vallos: 25
Siluarumque aliae preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliae: ſummumque putator
Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu) 30
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.

Et faepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius; mutatamque infita mala
Ferre pirum, & prunis lapidofa rubefcere corna.
Quare agite o, proprios generatim difcite cultus, 35
Agricolae, fructusque feros mollite colendo:
Neu fegnes iaceant terrae. Iuuat Ifmara Baccho
Conferere, atque olea magnum veftire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque vna decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxima noftrae, 40
Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verfibus opto:
Non, mihi fi linguae centum fint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, & primi lege littoris oram.
In manibus terrae: non hic te carmine ficto, 45
Atque per ambages & longa exorfa tenebo.

Sponte fua quae fe tollunt in luminis auras,
Infoecunda quidem, fed laeta & fortia furgunt.
Quippe folo natura fubeft: tamen haec quoque fiquis
Inferat, aut fcrobibus mandet mutata fubactis, 50
Exuerint filueftrem animum: cultuque frequenti
In quascunque voces artes haud tarda fequentur.
Nec non & fterilis, quae ftirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos fi fit digefta per agros:
Nunc altae frondes, & rami matris opacant, 55
Crefcentique adimunt foetus, vruntque ferentem.
Iam, quae feminibus iactis fe fuftulit arbos
Tarda venit, feris factura nepotibus vmbram:

Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes auibus praedam fert vua racemos. 60
Scilicet omnibus eſt labor impendendus; & omnes
Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiae de robore myrtus.
Plantis & durae coruli naſcuntur, & ingens 65
Fraxinus, Herculeaeque arbos vmbroſa coronae,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero & foetu nucis arbutus horrida:
Et ſteriles platani malos geſſere valentes: 70
Caſtaneae fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex.
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenues rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo 75
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantae immittuntur: nec longum tempus, & ingens 80
Exiit ad caelum ramis felicibus arbos,
Miraturque nouas frondes, & non ſua poma.
Praeterea genus haud vnum, nec fortibus vlmis,
Nec ſalici, lotoque, nec Idaeis cypariſſis,

Nec pingues vnam in faciem nafcuntur oliuae, 85
Orchades, & radii, & amara paufia bacca,
Pomaque, & Alcinoi filuae: nec furculus idem
Cruftumiis Syriisque piris, grauibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noftris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos. 90
Sunt Thafiae vites, funt & Mareotides albae:
Pinguibus hae terris habiles, leuioribus illae.
Et paffo Pfythia vtilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam:
Purpureae, preciaeque: & quo te carmine dicam, 95
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amineae vites, firmiffima vina:
Tmolius adfurgit quibus, & rex ipfe Phanaeus,
Argitisque minor: cui non certauerit vlla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos. 100
Non ego te, Dis & menfis accepta fecundis,
Tranfierim, Rhodia, & tumidis, Bumafte, racemis.
Sed neque quam multae fpecies, nec nomina quae fint,
Eft numerus: neque enim numero comprendere refert:
Quem qui fcire velit, Libyci velit aequoris idem 105
Difcere quam multae Zephyro turbentur arenae:
Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,
Noffe, quot Ionii veniant ad littora fluctus.

Nec vero terrae ferre omnes omnia poffunt.
Fluminibus falices; craffisque paludibus alni 110

Nafcuntur: fteriles faxofis montibus orni:
Littora myrtetis laetiffima: denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Adfpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos. 115
Diuifae arboribus patriae. Sola India nigrum
Fert ebenum: folis eft turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam fudantia ligno
Balfamaque, & baccas fem per frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum, molli canentia lana? 120
Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano proprior gerit India lucos,
Extremi finus orbis? vbi aera vincere fummum
Arboris haud vllae iactu potuere fagittae.
Et gens illa quidem fumptis non tarda pharetris. 125
Media fert triftes fuccos, tardumque faporem
Felicis mali; quo non praefentius vllum,
Pocula fiquando faeuae infecere nouercae,
Mifcueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena. 130
Ipfa ingens arbos, faciemque fimillima lauro;
Et, fi non alium late iactaret odorem,
Laurus erat; folia haud vllis labentia ventis:
Flos ad prima tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & fenibus medicantur anhelis. 135
Sed neque Medorum filuae, ditiffima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,

Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri ſpirantes naribus ignem 140
Inuertere, ſatis immanis dentibus hydri;
Nec galeis denſisque virum ſeges horruit haſtis:
Sed grauidae fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Impleuere: tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert: 145
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus
Victima, ſaepe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
Hic ver adſiduum, atque alienis menſibus aeſtas:
Bis grauidae pecudes, bis pomis vtilis arbos. 150
At rabidae tigres abſunt, & ſaeua leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentes;
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias vrbes, operumque laborem, 155
Tot congeſta manu praeruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem, quodque alluit
infra,
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adſurgens, Benace, marino? 160
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe ſonat vnda refuſo,

Tyrrhenusque fretis immittitur aestus Auernis?
 Haec eadem argenti riuos aerisque metalla 165
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum Marsos, pubemque Sabellam,
Adsuetumque malo Ligurem, Volcosque verutos
Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello: & te, maxime Caesar, 170
Qui nunc extremis Asiae iam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salue, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virum: tibi res antiquae laudis & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes, 175
Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.
 Nunc locus aruorum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, & quae sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,
Tenuis vbi argilla, & dumosis calculus aruis, 180
Palladia gaudent silua viuacis oliuae.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, & strati baccis siluestribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique vligine laeta,
Quique frequens herbis & fertilis vbere campus, 185
Qualem saepe caua montis conualle solemus
Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
Et filicem curuis inuisam pascit aratris:
Hic tibi praeualidas olim multoque fluentes 190

Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuae,
Hic latic̆is, qualem pateris libamus & auro,
Inflauit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri, 195
Aut foetus ouium, aut vrentes culta capellas:
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt. 200
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Nigra fere, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optima frumentis; non vllo ex aequore cernes 205
Plura domum tardis decedere plauſtra iuuencis:
Aut vnde iratus ſiluam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquaſque domos auium cum ſtirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis; 210
At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris
Vix humiles apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios aeque ſerpentibus agros 215
Dulcem ferre cibum, & curuas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam, fumoſque volucres;

Et bibit humorem, &, quum vult, ex se ipsa remittit:
Quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
Nec scabie & salsa laedit robigine ferrum, 220
Illa tibi laetis intexet vitibus vlmos:
Illa ferax oleae est: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
Talem diues arat Capua, & vicina Vesevo
Ora iugo, & vacuis Clanius non aequus Acerris. 225
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit, an supra morem sit densa, requiras:
Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho:
Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo:
Ante locum capies oculis, alteque iubebis 230
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, & pedibus summas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique & vitibus almis
Aptius vber erit; sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis, 235
Spissus ager: glebas cunctantes crassaque terga
Exspecta, & validis terram proscinde iuuencis.
Salsa autem tellus, & quae perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat) 240
Tale dabit specimen. Tu spisso vimine qualos,
Colaque praelorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus vndae
Ad plenum calcentur; aqua eluctabitur omnis

Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttae; 245
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quae ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud vnquam manibus iactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo. 250
Humida maiores herbas alit, ipſaque iuſto
Laetior; ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe praeualidam primis oſtendat ariſtis!
Quae grauis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quaeque leuis; promptum eſt oculis praediſcere nigram, 255
Et quis cui color: at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceae tantum, taxique nocentes
Interdum, aut hederae pandunt veſtigia nigrae.
His animaduerſis, terram multo ante memento
Excoquere, & magnos ſcrobibus concidere montes, 260
Ante ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus, optima putri
Arua ſolo; id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta mouens robuſtus iugera foſſor.
At, ſi quos haud vlla viros vigilantia fugit, 265
Ante locum ſimilem exquirunt, vbi prima paretur
Arboribus ſeges, & quo mox digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam caeli regionem in cortice ſignant:

Vt, quo quaeque modo ſteterit, qua parte calores 270
Auſtrinos tulerit, quae terga obuerterit axi,
Reſtituant. Adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior vbere Bacchus. 275
Sin, tumulis accliue ſolum, collesque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in vnguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Vt ſaepe ingenti bello quum longa cohortes
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto, 280
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Praelia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum,
Non animum modo vti paſcat proſpectus inanem; 285
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.

Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terrae defigitur arbos, 290
Aeſculus in primis: quae quantum vertice ad auras
Aethereas, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Conuellunt: immota manet, multosque nepotes,
Multa virum voluens durando ſaecula vincit. 295
Tum fortes late ramos & brachia tendens

Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram.
Neue tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neue inter vites corulum ſere: neue flagella
Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas: 300
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuſo
Semina: neue oleae ſilueſtres inſere truncos.
Nam ſaepe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora comprendit, frondesque elapſus in altas 305
Ingentem caelo ſonitum dedit: inde ſecutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum inuoluit flammis nemus, & ruit atram
Ad caelum picea craſſus caligine nubem:
Praeſertim ſi tempeſtas a vertice ſiluis 310
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc vbi; non a ſtirpe valent, caeſaeque reuerti
Poſſunt, atque ima ſimiles reuireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.

Nec tibi tam prudens quisquam perſuadeat auctor, 315
Tellurem Borea rigidam ſpirante moueri.
Rura gelu tum claudit hiems; nec ſemine iacto
Concretam patitur radicem adfigere terrae.
Optima vinetis ſatio, quum vere rubenti
Candida venit auis, longis inuiſa colubris: 320
Prima vel autumni ſub frigora, quum rapidus ſol

Nondum hiemem contingit equis, iam praeterit aeftas.

Ver adeo frondi nemorum, ver vtile filuis:
Vere tument terrae, & genitalia femina pofcunt.
Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether 325
Coniugis in gremium laetae defcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Auia tum refonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager: Zephyrique tepentibus auris 330
Laxant arua finus: fuperat tener omnibus humor:
Inque nouos foles audent fe germina tuto
Credere: nec metuit furgentes pampinus Auftros,
Aut actum caelo magnis Aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes. 335

Non alios prima crefcentis origine mundi
Illuxiffe dies, aliumue habuiffe tenorem
Crediderim. Ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primum lucem pecudes haufere, virumque 340
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiffaeque ferae filuis, & fidera caelo.
Nec res hunc tenerae poffent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque, caloremque
Inter, & exciperet caeli indulgentia terras. 345

Quod fupereft, quaecunque premes virgulta per agros,

Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent sata; iamque reperti, 350
Qui saxo super atque ingentis pondere testae
Vrgerent: hoc effusos munimen ad imbres,
Hoc, vbi hiulca siti findit canis aestifer arua.

Seminibus positis, superest deducere terram
Saepius ad capita, & duros iactare bidentes: 355
Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
Flectere luctantes inter vineta iuuencos.
Tum leues calamos & rasae hastilia virgae,
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornes:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos 360
Adsuescant, summasque sequi tabulata per vlmos.

Ac, dum prima nouis adolescit frondibus aetas,
Parcendum teneris; & dum se laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immissus habenis.
Ipsa acie non dum falcis tentanda: sed vncis 365
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde vbi iam validis amplexae stirpibus vlmos
Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluentes. 370

Texendae saepes etiam, & pecus omne tenendum,
Praecipue dum frons tenera imprudensque laborum;
Cui, super indignas hiemes, solemque potentem,

Siluestres vri adsidue capreaeque sequaces
Illudunt, pascuntur oues, auidaeque iuuencae. 375
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens scopulis arentibus aestas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris 380
Caeditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Praemiaque ingeniis pagos & compita circum
Thesidae posuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis vnctos saluere per vtres.
Nec non Ausonii, Troia gens missa, coloni 385
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto;
Oraque corticibus sumunt horrenda cauatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea foetu: 390
Complentur vallesque cauae saltusque profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque & liba feremus:
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram, 395
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.

Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam exhausti satis est: namque omne quot annis

Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Aeternum frangenda bidentibus; omne leuandum 400
Fronde nemus. Redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia voluitur annus.
Et iam olim ſeras poſuit quum vinea frondes,
Frigidus & ſiluis Aquilo decuſſit honorem;
Iam tum acer curas venientem extendit in annum 405
Ruſticus, & curuo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus deuecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto:
Poſtremus metito. Bis vitibus ingruit vmbra: 410
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbae.
Durus vterque labor. Laudato ingentia rura,
Exiguum colito. Nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſiluam, & ripis fluuialis arundo
Caeditur, incultique exercet cura ſalicti. 415
Iam vinctae vites: iam falcem arbuſta reponunt:
Iam canit extremos effoetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus.
Et iam maturis metuendus Iuppiter vuis.
Contra, non vlla eſt oleis cultura: neque illae 420
Procuruam exſpectant falcem raſtrosque tenaces;
Quum ſemel haeſerunt aruis, aurasque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, quum dente recluditur vnco,
Sufficit humorem, & grauidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam paci nutritor oliuam. 425

Poma quoque, vt primum truncos fenfere valentes,
Et vires habuere fuas; ad fidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga noftrae.
Nec minus interea foetu nemus omne grauefcit,
Sanguineisque inculta rubent auiaria baccis. 430
Tondentur cytifi, taedas filua alta miniftrat,
Pafcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ferere, atque impendere curam?
Quid maiora fequar? falices, humilesque geneftae,
Aut illae pecori frondem, aut paftoribus vmbras 435
Sufficiunt, faepemque fatis, & pabula melli.
Et iuuat vndantem buxo fpectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos: iuuat arua videre,
Non raftris, hominum non vlli obnoxia curae.
Ipfae Caucafeo fteriles in vertice filuae, 440
Quas animofi Euri adfidue franguntque feruntque,
Dant alios aliae foetus: dant vtile lignum
Nauigiis pinos, domibus cedrumque cupreffosque:
Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plauftris
Agricolae, & pandas ratibus pofuere carinas. 445
Viminibus falices foecundae, frondibus vlmi:
At myrtus validis haftilibus, & bona bello
Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leues aut torno rafile buxum
Non formam accipiunt, ferroque cauantur acuto: 450
Nec non & torrentem vndam leuis innatat alnus
Miffa Pado: nec non & apes examina condunt

Corticibusque cauis, vitiosaeque ilicis alueo.
Quid memorandum aeque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam caussas dedit; ille furentes 455
Centauros leto domuit, Rhoetumque. Pholumque,
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus. 460
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus vndam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
Illusasque auro vestes, Ephyreiaque aera;
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno, 465
Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui:
At secura quies, & nescia fallere vita,
Diues opum variarum; at latis otia fundis,
Speluncae, viuique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni 470
Non absunt. Illic saltus ac lustra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adsueta iuuentus,
Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Me vero primum dulces ante omnia Musae, 475
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,
Accipiant; caelique vias, & sidera monstrent:
Defectus solis varios, lunaeque labores:
Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumescant

Obiicibus ruptis, rurſusque in ſe ipſa reſidant: 480
Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturae accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum praecordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes; 485
Flumina amem, ſiluasque inglorius. O, vbi campi,
Spercheosque, & virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat vmbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas: 490
Atque metus omnes & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis auari!
Fortunatus & ille, Deos qui nouit agreſtes,
Panaque, Siluanumque ſenem: Nymphasque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum 495
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut coniurato deſcendens Dacus ab Hiſtro:
Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut inuidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura 500
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea iura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas, & limina regum:
Hic petit excidiis vrbem, miſerosque Penates, 505
Vt gemma bibat, & Sarrano indormiat oſtro:

Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum, 510
Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quaerunt ſub ſole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam paruosque nepotes
Suſtinet; hinc armenta boum, meritosque iuuencos. 515
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Prouentuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur Sicyonia baccā trapetis:
Glande ſues laeti redeunt: dant arbuta ſiluae: 520
Et varios ponit foetus autumnus: & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
  Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſeruat domus: vbera vaccae
Lactea demittunt: pinguesque in gramine laeto 525
Inter ſe aduerſis luctantur cornibus haedi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſusque per herbam,
Ignis vbi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te, libans, Lenaee, vocat: pecorisque magiſtris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo: 530
Corporaque agreſti nudant praedura palaeſtra.
  Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:

Hanc Remus & frater: sic fortis Etruria creuit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque vna sibi muro circumdedit arces. 535
Ante etiam sceptrum Dictaei regis, & ante
Impia quam caesis gens est epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
Impositos duris crepitare incudibus enses. 540
Sed nos immensum spatiis confecimus aequor:
Et iam tempus equum fumantia soluere colla.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER III.

Argumentum.

Exordium tria continet: inuocationem Deorum, qui pabulo & pecorum pastui praesident: deinde laudes Octauiani: denique inuitationem Maecenatis, cuius iussu susceptum id operis fuisse, rursus testatur. Sequuntur praeceptiones de cultura pecorum, quatuor in partes distinctae. I. Agit de bobus & equis. II. De ouibus & capris. III. De

canibus. IV. De rebus pecori infeſtis; nempe ſerpentibus, ſcabie, febri, ac peſte: quae peſtis deſcriptio epilogi locum obtinet. Sparſae ſunt praeterea toto libro fuſiores, oblectationis cauſſa, deſcriptiones: quaſi quaedam diuerticula. Talis eſt deſcriptio curſus equeſtris, v. 103. Aſili ſiue oeſtri, v. 146. Taurorum amantium, v. 217. Furiarum amoris, v. 242. Scythicae hiemis, v. 349.

Te quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſiluae amnesque Lycei.
Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmine mentes,
Omnia iam vulgata. Quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras? 5
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? Tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit, 10
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, & tenera praetexit arundine ripas. 15

In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro
Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Cursibus & crudo decernet Graecia cestu. 20
Ipse caput tonsae foliis ornatus oliuae,
Dona feram. Iam nunc sollemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat, caesosque videre iuuencos:
Vel scena vt versis discedat frontibus, vtque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni. 25
In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
Atque hic vndantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac nauali surgentes aere columnas.
Addam vrbes Asiae domitas, pulsumque Niphaten, 30
Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diuerso ex hoste tropaea,
Bisque triumphatas vtroque ab littore gentes.
Stabunt & Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Ioue gentis 35
Nomina, Trosque parens, & Troiae Cynthius auctor.
Inuidia infelix furias amnemque seuerum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
Immanemque rotam, & non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum siluas saltusque sequamur 40
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En age segnes

Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit. 45
Mox tamen ardentes adcingar dicere pugnas
Caeſaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Caeſar.

Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
Paſcit equos; ſeu quis fortes ad aratra iuuencos, 50
Corpora praecipue matrum legat. Optima toruae
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtae ſub cornibus aures. 55
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
Aut iuga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Aetas Lucinam iuſtosque pati hymenaeos 60
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis; nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum laeta iuuentas,
Solue mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem. 65
Optima quaeque dies miſeris mortalibus aeui
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtisque ſenectus:
Et labor, & durae rapit inclementia mortis.

Semper erunt, quarum mutari corpora malis.

Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras, 70
Anteueni, & sobolem armento sortire quot annis.
Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,
Praecipuum iam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in aruis 75
Altius ingreditur, & mollia crura reponit:
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti:
Nec vanos horret strepitus. Illi ardua ceruix,
Argutumque caput, breuis aluus, obesaque terga: 80
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et giluo. Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit; micat auribus, & tremit artus;
Collectumque premens voluit sub naribus ignem: 85
Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina; cauatque
Tellurem, & solido grauiter sonat vngula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, &, quorum Graii meminere poetae, 90
Martis equi biiuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipse iubam ceruice effudit equina
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.
Hunc quoque, vbi aut morbo grauis, aut iam segnior annis 95

Deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectae.
Frigidus in Venerem senior, frustraque laborem
Ingratum trahit: &, si quando ad praelia ventum est.
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. Ergo animos aeuumque notabis 100
Praecipue: Hinc alias artes, prolemque parentum:
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Quum spes arrectae iuuenum, exultantiaque haurit 105
Corda pauor pulsans: illi instant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis.
Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque adsurgere in auras.
Nec mora, nec requies. At fuluae nimbus arenae 110
Tollitur: humescunt spumis, flatuque sequentum.
Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
Iungere equos, rapidusque rotis insistere victor.
Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere 115
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Aequus vterque labor: aeque iuuenemque magistri
Exquirunt, calidumque animis, & cursibus acrem.
Quamuis saepe fuga versos ille egerit hostes, 120
Et patriam Epirum referat, fortesque Mycenas;
Neptunique ipsa deducat origine gentem.

His animaduerſis inſtant ſub tempus, & omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum: 125
Pubenteſque ſecant herbas, fluuioſque miniſtrant,
Farraque: ne blando nequeat ſupereſſe labori;
Inualidique patrum referant ieiunia nati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, vbi concubitus primos iam nota voluptas 130
Sollicitat, frondeſque negant, & fontibus arcent:
Saepe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,
Quum grauiter tunſis gemit area frugibus, & quum
Surgentem ad Zephyrum paleae iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior vſus 135
Sit genitali aruo & ſulcos oblimet inertes:
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.

Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. Exactis grauidae quum menſibus errant,
Non illas grauibus quiſquam iuga ducere plauſtris, 140
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, & acri
Carpere prata fuga, fluuioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundum
Flumina: muſcus vbi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, & ſaxea procubet vmbra. 145

Eſt lucos Silari circa ilicibuſque virentem
Pluribus Alburnum volitans, cui nomen aſilo.
Romanum eſt, oeſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſiluis

Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether 150
Concuſſus, ſiluaeque, & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiae Iuno peſtem meditata iuuencae.
Hunc quoque, nam mediis feruoribus acrior inſtat,
Arcebis grauido pecori, armentaque paſces 155
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacros, aut ſcindere terram, 160
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cetera paſcuntur virides armenta per herbas:
Tu quos ad ſtudium atque vſum formabis agreſtem,
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis aetas. 165
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Ceruici ſubnecte: dehinc, vbi libera colla
Seruitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos:
Atque illis iam ſaepe rotae ducantur inanes 170
Per terram, & ſummo veſtigia puluere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & iunctos temo trahat aereus orbes.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamque paluſtrem, 175
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi foetae

More patrum niuea implebunt mulctraria vaccae,
Sed tota in dulces consument vbera natos.
Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae, 180
Et Iouis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantes.
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri 185
Laudibus, & plausae sonitum ceruicis amare.
Atque haec iam primo depulsus ab vbere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Inualidus, & iamque tremens, & iam inscius aeui.
At, tribus exactis, vbi quarta accesserit aestas, 190
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti similis: tum cursibus auras
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix summa vestigia ponat arena: 195
Qualis, Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hiemes atque arida differt
Nubila: tum segetes altae campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
Dant siluae, longique vrgent ad littora fluctus: 200
Ille volat, simul arua fuga, simul aequora verrens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas:

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus 205
Creſcere iam domitis ſinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos; prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
 Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem & caeci ſtimulos auertere amoris, 210
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad praeſepia ſeruant.
Carpit enim vires paullatim, vritque videndo 215
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae.
Dulcibus illa quidem illecebris & ſaepe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſilua formoſa iuuenca:
Illi alternantes multa vi praelia miſcent 220
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſiluaeque & longus Olympus.
Nec mos bellantes vna ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris; 225
Multa gemens, ignominiam, plagasque ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter

Dura iacet pernox inftrato faxa cubili, 230
Frondibus hirfutis & carice paftus acuta:
Et tentat fefe; atque irafci in cornua difcit
Arboris obnixus trunco: ventosque laceffit
Ictibus, & fparfa ad pugnam proludit arena.
Poft, vbi collectum robur, viresque refectae, 235
Signa mouet, praecepsque oblitum fertur in hoftem:
Fluctus vt, in medio coepit quum albefcere ponto,
Longius, ex altoque finum trahit; vtque volutus
Ad terras, immane fonat per faxa, neque ipfo
Monte minor procumbit: at ima exaeftuat vnda 240
Verticibus, nigramque alte fubiectat arenam.

Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena 245
Saeuior errauit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes vrfi ftragemque dedere
Per filuas. Tum faeuus aper, tum peffima tigris.
Heu! male tum Libyae folis erratur in agris.
Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum 250
Corpora, fi tantum notas odor attulit auras!
Ac neque eos iam frena virum, neque verbera faeua,
Non fcopuli, rupesque cauae, atque obiecta retardant
Flumina, correptosque vnda torquentia montes:
Ipfe ruit, dentesque Sabellicus exacuit fus, 255

Et pede profubigit terram, fricat arbore coftas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis, magnum cui verfat in offibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca ferus freta: quem fuper ingens 260
Porta tonat caeli, & fcopulis illifa reclamant
Aequora; nec miferi poffunt reuocare parentes,
Nec moritura fuper crudeli funere virgo.

Quid Lynces Bacchi variae, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quae imbelles dant praelia cerui? 265
Scilicet ante omnes furor eft infignis equarum:
Et mentem Venus ipfa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abfumfere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, transque fonantem
Afcanium: fuperant montes, & flumina tranant. 270
Continuoque auidis vbi fubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit offibus) illae
Ore omnes verfae in Zephyrum ftant rupibus altis,
Exceptantque leues auras: & faepe fine vllis
Coniugiis, vento grauidae (mirabile dictu) 275
Saxa per & fcopulos & depreffas conualles
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque folis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut vnde nigerrimus Aufter
Nafcitur, & pluuio contriftat frigore caelum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt 280

Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod ſaepe malae legere nouercae,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore. 285

Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem. 290
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor; iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam 295
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur aeſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpesque podagras.
Poſt hinc digreſſus iubeo frondentia capris 300
Arbuta ſufficere, & fluuios praebere recentes;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem: quum frigidus olim
Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

Hae quoque non cura nobis leuiore tuendae; 305
Nec minor vſus erit: quamuis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.

Denfior hinc foboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhaufto fpumauerit vbere mulctra;
Laeta magis preffis manabunt flumina mammis. 310
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, faetasque comantes,
Vfum in caftrorum, & miferis velamina nautis.
Pafcuntur vero filuas, & fumma Lycaei,
Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos. 315
Atque ipfae memores redeunt in tecta, fuosque
Ducunt, & grauido fuperant vix vbere limen.
Ergo omni ftudio glaciem ventosque niuales,
Quominus eft illis curae mortalis egeftas,
Auertes: victumque feres, & virgea laetus 320
Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, Zephyris quum laeta vocantibus aeftas,
In faltus vtrumque gregem, atque in pafcua mittes;
Luciferi primo cum fidere frigida rura
Carpamus, dum mane nouum, dum gramina canent, 325
Et ros in tenera pecori gratiffimus herba.
Inde, vbi quarta fitim caeli collegerit hora,
Et cantu querulae rumpent arbufta cicadae;
Ad puteos, aut alta greges ad ftagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus vndam: 330
Aeftibus at mediis vmbrofam exquirere vallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut ficubi nigrum

Ilicibus crebris facra nemus adcubet vmbra.
Tum tenues dare rurfus aquas, & pafcere rurfus 335
Solis ad occafum: quum frigidus aera Vefper
Temperat, & faltus reficit iam rofcida luna,
Littoraque Alcyonen refonant, acalanthida dumi.

Quid tibi paftores Libyae, quid pafcua verfu
Profequar, & raris habitata mapalia tectis? 340
Saepe diem noctemque, & totum ex ordine menfem
Pafcitur, idque pecus longa in deferta fine vllis
Hofpitiis: tantum campi iacet. Omnia fecum
Armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
Armaque, Amyclaeumque canem, Creffamque pharetram. 345
Non fecus ac patriis acer Romanus in armis
Iniufto fub fafce viam quum carpit, & hofti
Ante exfpectatum pofitis ftat in agmine caftris.

At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque vnda,
Turbidus & torquens flauentes Ifter arenas, 350
Quaque redit medium Rhodope porrecta fub axem,
Illic claufa tenent ftabulis armenta; neque vllae
Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terra gelu late, feptemque adfurgit in vlnas. 355
Semper hiems, femper fpirantes frigora Cauri.
Tum fol pallentes haud vnquam difcutit vmbras:
Nec quum inuectus equis altum petit aethera: nec quum
Praecipitem Oceani rubro lauit aequore currum.

Concrescunt subitae currenti in flumine crustae, 360
Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris.
Aeraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt
Indutae, caeduntque securibus humida vina,
Et totae solidam in glaciem vertere lacunae, 365
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non secius aere ningit:
Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cerui
Torpent mole noua, & summis vix cornibus ex-
tant. 370
Hos non immissis canibus, non cassibus vllis,
Puniceaeue agitant pauidos formidine pinnae:
Sed frustra oppositum trudentes pectore montem
Cominus obtruncant ferro, grauiterque rudentes
Caedunt, & magno laeti clamore reportant. 375
Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
Aduoluere focis vlmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis. 380
Talis Hyperboreo septem subiecta trioni
Gens effrena virum Rhipaeo tunditur Euro,
Et pecudum fuluis velatur corpora saetis.
Si tibi lanitium curae; primum aspera silua,
Lappaeque tribulique absint: fuge pabula laeta; 385

Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamuis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt vdo tantum cui lingua palato,
Reiice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoque alium circumſpice campo. 390
Munere ſic niueo lanae, ſi credere dignum eſt,
Pan Deus Arcadiae captam te, luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantem.

At cui lactis amor, cytiſum, lotosque frequentes
Ipſe manu, ſalſasque ferat praeſepibus herbas. 395
Hinc & amant fluuios magis, ac magis vbera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi iam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horisque diurnis, 400
Nocte premunt; quod iam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed vna
Veloces Spartae catulos, acremque Moloſſum, 405
Paſce ſero pingui. Nunquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſusque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Hiberos.
Saepe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas. 410
Saepe volutabris pulſos ſilueſtribus apros

Latratu turbabis agens, montesque per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.
Difce & odoratam ftabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graues nidore chelydros. 415
Saepe fub immotis praefepibus aut mala tactu
Vipera delituit, caelumque exterrita fugit:
Aut tecto adfuetus coluber fuccedere & vmbrae,
Peftis acerba boum, pecorique adfpergere virus,
Fouit humum. Cape faxa manu, cape robora, paftor, 420
Tollentemque minas & fibila colla tumentem
Deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus, extremaeque agmina caudae
Soluuntur, tardosque trahit finus vltimus orbes.
Eft etiam ille malus Calabris in faltibus anguis, 425
Squamea conuoluens fublato pectore terga,
Atque notis longam maculofus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent vdo terrae, ac pluuialibus Auftris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic pifcibus atram 430
Improbus ingluuiem ranisque loquacibus explet.
Poftquam exufta palus, terraeque ardore dehifcunt,
Exfilit in ficcum, & flammantia lumina torquens
Saeuit agris, afperque fiti atque exterritus aeftu.
Ne mihi tum molles fub dio carpere fomnos, 435
Neu dorfo nemoris libeat iacuiffe per herbas:

Quum positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis aut oua relinquens,
Arduus ad solem & linguis micat ora trisulcis.
Morborum quoque te caussas & signa docebo. 440
Turpis oues tentat scabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel quum tonsis illotus adhaesit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magistri 445
Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, viuaque sulfura,
Idaeasque pices, & pingues vnguine ceras, 450
Scillamque, elleborosque graues, nigrumque bitumen.
Non tamen vlla magis praesens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os. Alitur vitium, viuitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor 455
Abnegat, aut meliora Deos sedet omina poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos aestus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam: 460
Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque indeserta Getarum,

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul, aut molli ſuccedere ſaepius vmbrae
Videris, aut ſummas carpentem ignauius herbas, 465
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſerae ſolam decedere nocti:
Continuo ferro culpam compeſce, priusquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo, 470
Quam multae pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota aeſtiua repente,
Spemque, gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.

Tum ſciat, aerias Alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapydis arua Timaui, 475
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo caeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum: 480
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed vbi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus:
Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat. 485
Saepe in honore Deum medio ſtans hoſtia ad aram,

Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda ministros.
Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris; 490
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque ieiuna sanie infuscatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad praesepia reddunt. 495
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit aegros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix, studiorum atque immemor herbae
Victor equus, fontesque auertitur, & pede terram
Crebra ferit: demissae aures: incertus ibidem 500
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.

Haec ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu coepit crudescere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto 505
Spiritus, interdum gemitu grauis, imaque longo
Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenaeos: ea visa salus morientibus vna. 510
Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque refecti
Ardebant, ipsique suos, iam morte sub aegra,

(Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus 515
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It triſtis arator,
Moerentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbrae altorum nemorum, non mollia poſ-
ſunt 520
Prata mouere animum, non, qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrget inertes,
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere
terras 525
Inuertiſſe graues? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repoſtae:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbae.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres. 530
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaeſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre raſtris terram rimantur, & ipſis
Vnguibus infodiunt fruges, montesque per altos 535
Contenta ceruice trahunt ſtridentia plauſtra.

Non lupus insidias explorat ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damae ceruique fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur. 540
Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum
Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: insolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit & curuis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis adstantibus hydri. 545
Ipsis est aer auibus non aequus, & illae
Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
Praeterea nec iam mutari pabula refert,
Quaesitaeque nocent artes: cessere magistri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus. 550
Saeuit & in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tisiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies auidum surgens caput altius effert
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes
Arentesque sonant ripae, collesque supini. 555
Iamque cateruatim dat stragem, atque aggerat ipsis
In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humo tegere, ac foueis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis vsus: nec viscera quisquam
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma: 560
Nec tondere quidem morbo illuuieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus;

Ardentes papulae, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. Nec longo deinde moranti 565
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

P. VIRGILII M.
GEORGICON
LIBER IV.

Argumentum.

Poſt breuem de apibus & mellatione propoſitionem, dedicationemque operis; opus ipſum octo partibus exſequitur: I. De commoda apum habitatione. II. De earum pabulatione, examinibus, pugnis. III. De duabus earum ſpeciebus. IV. De earum quaſi ciuili prudentia & republica. V. De mellationis temporibus. VI. De moribus apum, morborumque ſignis ac remediis. VII. De apum reparatione, quum perierunt. VIII. De reparationis huius inuentione, & auctore, Ariſtaeo, cuius fabulam epilogi loco fuſe narrat: eidemque attexit fabulam Eurydices & Orphei.

Protinus aerii mellis caeleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Maecenas, adſpice partem.
Admiranda tibi leuium ſpectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & praelia dicam. 5
In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina laeua ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues haedique petulci 10
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.
Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropesque, aliaeque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis. 15
Omnia nam late vaſtant, ipſasque volantes
Ore ferunt dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco
Adſint, & tenuis, fugiens per gramina, riuus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret. 20
Vt, quum prima noui ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque fauis emiſſa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori;
Obuiaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.

In medium, seu ſtabit iners, ſeu profluet humor, 25
Transuerſas ſalices, & grandia coniice ſaxa:
Pontibus vt crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere ad aeſtiuum ſolem; ſi forte morantes
Sparſerit, aut praeceps Neptuno immerſerit Eurus.
Haec circum caſiae virides, & olentia late 30
Serpylla, & grauiter ſpirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cauatis,
Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus. Nam frigore mella 35
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque haec ipſa ad munera gluten 40
Et viſco & Phrygiae ſeruant pice lentius Idae.
Saepe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fouere larem, penitusque repertae
Pumicibusque cauis, exeſaeque arboris antro.
Tu tamen e leui rimoſa cubilia limo 45
Vnge fouens circum, & raras ſuperiniice frondes.
Neu propius tectis taxum ſine, neue rubentes
Vre foco cancros, altae neu crede paludi:
Aut vbi odor coeni grauis, aut vbi concaua pulſu
Saxa ſonant, vocisque offenſa reſultat imago. 50
Quod ſupereſt, vbi pulſam hiemem ſol aureus egit

Sub terras, caelumque aeſtiua luce reclufit,
Illae continuo ſaltus ſiluasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, & flumina libant
Summa leues. Hinc neſcio qua dulcedine laetae 55
Progeniem nidosque fouent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.

Hinc vbi iam emiſſum caueis ad ſidera caeli
Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramque trahi vento mirabere nubem; 60
Contemplator: aquas dulces, & frondea ſemper
Tecta petunt. Huc tu iuſſos adſperge ſapores,
Trita melisphylla, & cerinthae ignobile gramen:
Tinnitusque cie, & Matris quate cymbala circum.
Ipſae conſidant medicatis ſedibus: ipſae 65
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.

Sin autem ad pugnam exierint; nam ſaepe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu,
Continuoque animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longe praeſciſcere: namque morantes 70
Martius ille aeris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidae inter ſe coeunt, pennisque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad praetoria denſae 75
Miſcentur, magnisque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, vbi ver nactae ſudum camposque patentes,
Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto

Fit ſonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipitesque cadunt. Non denſior aere grando, 80
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant,
Vsque adeo obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga ſubegit. 85
Hi motus animorum atque haec certamina tanta
Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcent.

Verum vbi ductores acie reuocaueris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula. 90
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius aluum.
Vt binae regum facies, ita corpora plebis. 95
Namque aliae turpes horrent: ceu puluere ab alto
Quum venit, & terram ſicco ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliae, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Haec potior ſoboles. Hinc caeli tempore certo 100
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.

At quum incerta volant, caeloque examina ludunt,
Contemnuntque fauos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani. 105

Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
Inuitent croceis halantes floribus horti,
Et custos furum atque auium cum falce saligna 110
Hellespontiaci seruet tutela Priapi.
Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis
Tecta ferat late circum, cui talia curae:
Ipse labore manum duro terat: ipse feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres. 115
Atque equidem, extremo ni iam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem aduertere proram;
Forsitan &, pingues hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rosaria Paesti:
Quoque modo potis gauderent intuba riuis; 120
Et virides apio ripae, tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis: nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi,
Pallentesque hederas, & amantes littora myrtos.
Namque sub Oebaliae memini me turribus altis, 125
Qua niger humectat flauentia culta Galaesus,
Corycium vidisse senem: cui pauca relicti
Iugera ruris erant: nec fertilis illa iuuencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum 130
Lilia, verbenasque premens, vescumque papauer,
Regum aequabat opes animis; seraque reuertens

Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et quum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa 135
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram Zephyrosque morantes.
Ergo apibus foetis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis 140
Mella fauis: illi tiliae, atque vberrima pinus:
Quotque in flore nouo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam feras in verſum diſtulit vlmos,
Eduramque pirum, & ſpinos iam pruna ferentes, 145
Iamque miniſtrantem platanum potantibus vmbras.
Verum haec ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis,
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.

Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros 150
Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſecutae,
Dictaeo caeli regem pauere ſub antro.
Solae communes natos, conſortia tecta
Vrbis habent, magnisque agitant ſub legibus aeuum:
Et patriam ſolae, & certos nouere penates: 155
Venturaeque hiemis memores aeſtate laborem
Experiuntur, & in medium quaeſita reponunt.
Namque aliae victu inuigilant, & foedere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum

Narcissi lacrimam, & lentum de cortice gluten, 160
Prima fauis ponunt fundamina. Deinde tenaces
Suspendunt ceras: aliae, spem gentis, adultos
Educunt foetus: aliae purissima mella
Stipant: & liquido distendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti: 165
Inque vicem speculantur aquas, & nubila caeli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum, fucos, pecus a praesepibus arcent.
Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis 170
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque, alii stridentia tingunt
Aera lacu: gemit impositis incudibus Aetna.
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum. 175
Non aliter, si parua licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor vrget habendi,
Munere quamque suo. Grandaeuis oppida curae,
Et munire fauos, & Daedala fingere tecta.
At fessae multa referunt se nocte minores, 180
Crura thymo plenae: pascuntur & arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus vna quies operum, labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis; nusquam mora. Rursus eas-
dem 185

Vefper vbi e paftu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit fonitus, muffantque oras & limina circum.
Poft, vbi iam thalamis fe compofuere, filetur
In noctem, feffosque fopor fuus occupat artus. 190
Nec vero a ftabulis pluuia impendente recedunt
Longius, aut credunt caelo aduentantibus Euris:
Sed circum tutae fub moenibus vrbis aquantur,
Excurfusque breues tentant, & faepe lapillos,
Vt cymbae inftabiles fluctu iactante faburram, 195
Tollunt: his fefe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiffe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora fegnes
In Venerem foluunt, aut foetus nixibus edunt:
Verum ipfae e foliis natos & fuauibus herbis 200
Ore legunt: ipfae regem paruosque Quirites
Sufficiunt, aulasque, & cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attriuere, vltroque animam fub fafce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis. 205
Ergo ipfas quamuis angufti terminus aeui
Excipiat: (neque enim plus feptima ducitur aeftas)
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.
Praeterea regem non fic Aegyptos, & ingens 210
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydafpes,
Obferuant. Rege incolumi mens omnibus vna eft:

Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſae, & crates ſoluere fauorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes 215
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſaepe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque haec exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem diuinae mentis, & hauſtus 220
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri 225
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viua volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere caelo.
Si quando ſedem auguſtam, ſeruataque mella
Theſauris relines, prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora foue, fumosque manu praetende ſequaces. 230
Bis grauidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, & Oceani ſpretos pede repulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens vbi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas caelo deſcendit in vndas. 235
Illis ira modum ſupra eſt, laeſaeque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula caeca relinquunt
Adfixae venis, animasque in vulnere ponunt.
Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,

Contusosque animos, & res miserabere fractas; 240
At suffire thymo, cerasque recidere inanes
Quis dubitet? nam saepe fauos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis:
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis; 245
Aut dirum, tineae, genus, aut inuisa Mineruae
In foribus laxos suspendit aranea casses.
Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent. 250

Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,
Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis;
Continuo est aegris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum 255
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
Ignauaeque fame & contracto frigore pigrae.
Tum sonus auditur grauior, tractimque susurrant: 260
Frigidus vt quondam siluis immurmurat Auster:
Vt mare sollicitum stridit refluentibus vndis;
Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.

Hic iam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, vltro 265
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.

Proderit & tunſum gallae admiſcere ſaporem,
Arentesque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum,&graue olentia centaurea. 270
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:
Namque vno ingentem tollit de ceſpite ſiluam,
Aureus ipſe: ſed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae ſublucet purpura nigrae. 275
Saepe Deum nexis ornatae torquibus arae.
Aſper in ore ſapor. Tonſis in vallibus illum
Paſtores, & curua legunt prope flumina Mellae.
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone caniſtris. 280
Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec, genus vnde nouae ſtirpis reuocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo caeſis iam ſaepe iuuencis
Inſincerus apes tulerit cruor. Altius omnem 285
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quaque pharetratae vicinia Perſidis vrget, 290
Et viridem Aegyptum nigra foecundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis:

Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum,atque ipſos contractus ad vſus 295
Eligitur locus. Hunc anguſtique imbrice tecti,
Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
Quaeritur: huic geminae nares, & ſpiritus oris 300
Multa reluctanti obſuitur, plagisque peremto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subiiciunt fragmenta, thymum, caſiasque recentes.
Hoc geritur, Zephyris primum impellentibus vndas, 305
Ante nouis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo: mox & ſtridentia pennis 310
Miſcentur, tenuemque magis magis aera carpunt:
Donec, vt aeſtiuis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut vt, neruo pulſante ſagittae,
Prima leues ineunt ſi quando proelia Parthi.
Quis Deus hanc, Muſae, quis nobis extudit artem? 315
Vnde noua ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtaeus fugiens Peneia Tempe,
Amiſſis (vt fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,

Multa querens, atque hac adfatus voce parentem: 320
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis huius
Ima tenes, quid me praeclara ſtirpe Deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbraeus
Apollo)
Inuiſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me caelum ſperare iubebas? 325
En etiam hunc ipſum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipſa manu felices erue ſiluas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice
meſſes: 330
Vre ſata, & validam in vites molire bipennem;
Tanta meae ſi te ceperunt taedia laudis.

At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. Eam circum Mileſia vellera Nymphae
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore: 335
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Caeſariem effuſae nitidam per candida colla:
Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flaua Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores; 340
Clioque & Beroe ſoror, Oceanitides ambae,
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.

Inter quas curam Clymene narrabat inanem 345
Vulcani, Martisque dolos, & dulcia furta;
Aque Chao densos Diuum numerabat amores.
Carmine quo captae, dum fusis mollia pensa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes 350
Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flauum caput extulit vnda.
Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror; ipse tibi tua maxima cura
Tristis Aristaeus Penei genitoris ad vndam 355
Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa noua mentem formidine mater,
Duc, age, duc ad nos; fas illi limina Diuum
Tangere, ait: simul alta iubet discedere late
Flumina, qua iuuenis gressus inferret. At illum 360
Curuata in montis faciem circumstetit vnda,
Accepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
Iamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum, 365
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diuersa locis, Phasimque, Lycumque,
Et caput, vnde altus primum se erumpit Enipeus,
Vnde pater Tiberinus, & vnde Aniena fluenta,
Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus, 370
Et gemina auratus taurino cornua vultu

Eridanus: quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
  Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum, & nati fletus cognouit inanes 375
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
Germanae, tonſisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, & plena reponunt
Pocula. Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.
Et mater, cape Maeonii carcheſia Bacchi: 380
Oceano libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque ſorores,
Centum quae ſiluas, centum quae flumina ſeruant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubiecta reluxit. 385
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
  Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates
Caeruleus Proteus, magnum qui piſcibus aequor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque reuiſit 390
Pallenen. Hunc & Nymphae veneramur, & ipſe
Grandaeuus Nereus. Nouit namque omnia vates,
Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cuius
Armenta, & turpes paſcit ſub gurgite phocas. 395
Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus, vt omnem
Expediat morbi cauſſam, euentusque ſecundet.
Nam ſine vi non vlla dabit praecepta, neque illum

Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. Doli circum haec demum frangentur inanes. 400
Ipſa ego te, medios quum ſol accenderit aeſtus,
Quum ſitiunt herbae, & pecori iam gratior vmbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab vndis
Se recipit; facile vt ſomno adgrediare iacentem.
Verum vbi correptum manibus, vinclisque tenebis; 405
Tum variae eludent ſpecies, atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſusque draco, & fulua ceruice leaena:
Aut acrem flammae ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit. 410
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina ſomno.
Haec ait, & liquidum ambroſiae diffundit odorem: 415
Quo totum nati corpus perduxit. At illi
Dulcis compoſitis ſpirauit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe vnda reductos; 420
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit obiice ſaxi.
Hic iuuenem in latebris auerſum a lumine Nympha

Collocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Iam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos 425
Ardebat; caelo & medium ſol igneus orbem
Hauſerat. Arebant herbae, & caua flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat. Eum vaſti circum gens humida ponti 430
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diuerſae in littore phocae.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper vbi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balatibus agni, 435
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cuius Ariſtaeo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem
Occupat. Ille ſuae contra non immemor artis, 440
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque liquentem.
Verum, vbi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, iuuenum confidentiſſime, noſtras 445
Iuſſit adire domos? quidue hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. Deum praecepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quaeſitum oracula rebus.

Tantum effatus. Ad haec vates vi denique multa 450
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens, ſic fatis ora reſoluit:
Non te nullius exercent numinis irae.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata reſiſtant, 455
Suſcitat; & rapta grauiter pro coniuge ſaeuit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Seruantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore ſupremos 460
Implerunt montes. Flerunt Rhodopeiae arces,
Altaque Pangaea; & Rheſi Mauortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipſe caua ſolans aegrum teſtudine amorem,
Te, dulcis coniux, te ſolo in littore ſecum, 465
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda. 470
At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Vmbrae ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis auium ſe millia condunt,
Veſper vbi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita 475

Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impofitique rogis iuuenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfufa coercet. 480
Quin ipfae ftupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, caeruleosque implexae crinibus angues
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conftitit orbis.

Iamque pedem referens cafus euaferat omnes, 485
Redditaque Eurydice fuperas veniebat ad auras,
Pone fequens; namque hanc dederatProferpina legem:
Quum fubita incautum dementia cepit amantem,
Ignofcenda quidem, fcirent fi ignofcere Manes.
Reftitit, Eurydicenque fuam iam luce fub ipfa 490
Immemor, heu! victusque animi refpexit. Ibi omnis
Effufus labor, atque immitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor ftagnis auditus Auernis.
Illa, quis & me, inquit, miferam, & te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro 495
Fata vocant, conditque natantia lumina fomnus.
Iamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit, & ex oculis fubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diuerfa: neque illum, 500
Prenfantem nequicquam vmbras, & multa volentem

Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
Quo fletu Manes, qua Numina voce moueret? 505
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.

Septem illum totos perhibent ex ordine menses
Rupe sub aeria deserti ad Strymonis vndam
Fleuisse, & gelidis haec euoluisse sub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus. 510
Qualis populea moerens Philomela sub vmbra
Amissos queritur foetus; quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, & moestis late loca questibus implet. 515
Nulla Venus, non vlli animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque niualem,
Aruaque Rhipaeis nunquam viduata pruinis
Lustrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. Spretae Ciconum quo munere matres, 520
Inter sacra Deum, nocturnique orgia Bacchi,
Discerptum latos iuuenem sparsere per agros.
Tum quoque marmorea caput a ceruice reuulsum,
Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipsa & frigida lingua, 525
Ah miseram Eurydicen! anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripae.

Haec Proteus: & se iactu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, spumantem vndam sub vertice torsit.
At non Cyrene: namque vltro adfata timentem: 530
Nate, licet tristes animo deponere curas.
Haec omnis morbi caussa: hinc miserabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium misere apibus. Tu munera supplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napaeas. 535
Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praestanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycaei,
Delige, & intacta totidem ceruice iuuencas. 540
Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
Constitue, & sacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipsa boum frondoso desere luco.
Post, vbi nona suos aurora ostenderit ortus,
Inferias Orphei lethaea papauera mittes, 545
Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa,
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuises.

Haud mora: continuo matris praecepta facessit:
Ad delubra venit; monstratas excitat aras;
Quatuor eximios praestanti corpore tauros 550
Ducit, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Post, vbi nona suos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reuisit.
Hic vero subitum, ac dictu mirabile monstrum

Adſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto 555
Stridere apes vtero, & ruptis efferuere coſtis;
Immenſasque trahi nubes: iamque arbore ſumma
Confluere, & lentis vuam demittere ramis.

Haec ſuper aruorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum 560
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque iuuenta, 565
Tityre, te patulae cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII M.

C V L E X

Argumentum.

Paſtor in vmbra dormit, ſerpens illi imminet, Culex morſu paſtorem excitat: paſtor interimit Culicem, iterumque obdormit. Qui videns in ſomnis Culicem inferorum curas ei monſtrantem, ſtupefactus excitatur, Culicisque ſepulcrum egregio ornat artificio.

Lusimus, Octaui, gracili modulante Thalia:
Atque, vt araneoli, tenuem formauimus orsum.
Lusimus: haec propter Culicis sint carmina dicta.
Omnis vt historiae per ludum consonet ordo
Notitiae, ducam voces: licet inuidus adsit, 5
Quisquis erit culpare iocos Musamque paratus:
Pondere vel Culicis leuior famaque feretur.
Posterius grauiore sono tibi Musa loquetur
Nostra: dabunt quum securos mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu. 10
Latonae magnique decus Iouis aurea proles
Phoebus erit nostri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor: siue educat illum
Alma Chimaereo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes 15
Hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte,
Castaliaeque sonans liquido pede labitur vnda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naides, & celebrate Deum plaudente chorea.
Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit 20
Agrestum bona cura, sequi sit cura tenentis
Aereos nemorum tractus siluasque virentes.
Te cultrice vagus saltus feror inter & astra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octaui venerande, meis adlabere coeptis, 25

Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus,
Nec Centaureos Lapithas conpellit in enses:
Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces:
Non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto 30
Iacta, meo quaerent iam sera volumine famam:
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Graecia quum timuit venientes vndique Persas:
Mollia sed tenui pede currere carmina versu
Viribus apta suis Phoebo duce ludere gaudet. 35
Et tu, sancte puer, venerabilis, & tibi certet
Gloria perpetuum lucis mansura per aeuum:
Et tibi sede pia maneat locus, & tibi sospes
Debita felicis memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur. 40
Igneus aethereas iam sol penetrarat in arces,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru;
Crinibus & roseis tenebras aurora fugarat;
Propulit e stabulis ad pabula laeta capellas
Pastor, & excelsi montis iuga summa petiuit: 45
Lurida qua patulos velabant gramina colles.
Iam siluis dumisque vagae, iam vallibus abdunt
Corpora: iamque omni celeres e parte vagantes
Scrupea desertae perrepunt ad caua rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morsu, 50
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis,
Densaque virgultis auide labrusca petuntur.

Haec suspensa rapit carpente cacumina morsu
Vel salicis lentae, vel quae noua nascitur alnus:
Haec teneras fruticum sentes rimatur: at illa 55
Imminet in riui praestantis imaginis vndam.
O bona Pastoris, siquis non pauperis vsum
Mente prius docta fastidiat, & probet illis
Omnia luxuriae pretiis incognita curis,
Quae lacerant auidas inimico pectore mentes. 60
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore,
Attalicis opibus data vellera: si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit auarum:
Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in vlla
Cognitus vtilitate manet: nec pocula gratum 65
Alconis referent, Boetique toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: ast pectore puro
Saepe super tenero prosternit gramine corpus:
Florida quum tellus gemmantes picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arua: 70
Atque illum, calamo laetum recinente palustri,
Otiaque inuidia degentem ac fraude remota,
Pollentemque sibi, viridi cum palmite lucens
Vitea pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratae rorantes lacte capellae. 75
Et nemus, & foecunda Pales, & vallibus imis
Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior aeuo,
Quam qui mente procul pura sensuque probando

Non auidas agnouit opes; non triſtia bella, 80
Nec funeſta timet validae certamina claſſis;
Non, ſpoliis dum ſancta Deum fulgentibus ornat
Templa, vel euectus finem tranſcendat habendi,
Aduerſum ſaeuis vltro caput hoſtibus offert
Illi falce, Deus colitur, non arte, politus: 85
Ille colit lucos, illi Panchaica thura,
Floribus agreſtes herbae variantibus, adſunt:
Illi dulcis adeſt requies, & pura voluptas,
Libera ſimplicibus curis: huc imminet, omnis
Dirigit huc ſenſus: haec cura eſt ſubdita cordi, 90
Quolibet vt requie victu contentus abundet,
Iucundoque locet languentia corpora ſomno.
O pecudes, o Panes, & o gratiſſima Tempe
Fontis Hamadryadum: quarum non diuite cultu
Aemulus Aſcraeo paſtor ſibi quisque poetae 95
Securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in ſtudiis baculo dum nixus apricas
Paſtor agit curas, & dum non arte canora
Compacta ſolidum modulatur arundine carmen:
Tendit ineuectus radios Hyperionis ardor, 100
Lucidaque aethereo ponit diſcrimina mundo,
Qua iacit Oceanum flammas in vtrumque rapaces.
Et iam compellente vagae paſtore capellae
Ima ſuſurrantis repetebant ad vada lymphae,
Quae ſubter viridem reſidebant caerula muſcum. 105
Iam medias operum partes euectus erat ſol,

Quum denſas Paſtor pecudes cogebat in vmbras:
Vt procul adſpexit luco reſidere virenti,
Delia diua, tuo: quo quondam victa furore
Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agaue 110
Infandas ſcelerata manus e caede cruenta:
Quae gelidis bacchata iugis requieuit in antro,
Poſterius poenam nati ſe morte futuram.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
Et Satyri Dryadesque choros egere puellae 115
Naiadum coetu. Tantum non Orpheus Hebrum
Reſtantem tenuit ripis, ſiluasque canendo,
Quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,
Multa tibi laeto fundentes gaudia vultu,
Ipſa loci natura domum reſonante ſuſurro 120
Quis dabat, & dulci feſſas refouebat in vmbra.
Nam primum prona ſurgebant valle patentes
Aereae platanus: inter quas impia Lotos,
Impia, quae ſocios Ithaci moerentis abegit,
Hoſpita dum nimia tenuit dulcedine captos. 125
At quibus inſigni curru proiectus equorum
Ambuſtos Phaeton luctu mutauerat artus,
Heliades teneris amplexae brachia truncis
Candida fundebant tentis velamina ramis.
Poſterius, cui Demophoon aeterna reliquit 130
Perfidiam lamentandi mala, perfida multis.
Quam comitabantur fatalia carmina quercus:

Quercus ante datae, Cereris quam ſemina, vitae:
Illas Triptolemi mutauit ſulcus ariſtis.
Hic, magnum Argoae naui decus, edita pinus 135
Proceras decorat ſiluas hirſuta per artus:
Adpetit aereis contingere montibus aſtra.
Ilicis & nigrae ſpecies, & laeta cupreſſus:
Vmbroſaeque manent fagus, hederaeque ligantis
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus: 140
Ipſaeque excedunt ad ſumma cacumina lentae,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos.
Quis aderat veteris myrtus non neſcia fati.
At volucres patulis reſidentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt reſonantia cantus. 145
His ſuberat gelidis manans e fontibus vnda:
Quae leuibus placidum riuis ſonat orta liquorem.
Et quanquam geminas auium vox obſtrepit aures,
Hanc querulae referunt voces, quis nantia limo
Corpora lympha fouet: ſonitus alit aeris Echo: 150
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa paſſim feſſae cubuere capellae,
Excelſisque ſuper dumis: quos leniter adflans
Aura ſuſurrantis poſſit confundere venti.
Paſtor, vt ad fontem denſa requieuit in vmbra, 155
Mitem concepit proiectus membra ſoporem,
Anxius inſidiis nullis: ſed lentus in herbis
Securo preſſos ſomno mandauerat artus.

Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
Ni fors incertos iussisset ducere casus. 160
Nam solitum voluens ad tempus tractibus isdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersus vt in limo magno subsideret aestu,
Obuia vibranti carpens grauis aera lingua,
Squamosos late torquebat motibus orbes. 165
Tollebant aurae venientis ad omnia visus.
Iam magis atque magis corpus reuolubile voluens
Adtollit nitidis pectus fulgoribus, & se
Sublimi ceruice rapit: cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu, 170
Adspectuque micant flammantia lumina toruo.
Metabat sese circum loca: quum videt ingens
Aduersum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intendere, & obuia toruo
Saepius adripiens infringere, quod sua quisquam 175
Ad vada venisset: naturae comparat arma:
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore:
Flexibus euersis torquetur corporis orbis:
Manant sanguineae per tractus vndique guttae:
Spiritibus rumpit fauces. Cui cuncta paranti 180
Paruulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina. Namque
Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturae pupula telo
Icta leui. Tum prosiluit furibundus, & illum 185

Obtritum morti misit: cui dissitus omnis
Spiritus excessit sensus. Tum torua tenentem
Lumina respexit serpentem comminus: inde
Impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
Et validum dextra truncum detraxit ab orno: 190
Qui casus sociaret opem, numenue Deorum.
Namque illi dederitne viam casusue, Deusue,
Prodere sit dubium: voluit sed vincere tales.
Horrida squamosi voluentia membra draconis,
Atque reluctantis crebris, foedeque petentis 195
Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristam:
Et quod erat tardus, omni languore remoto,
Nescius adspiciens timor obcaecauerat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit caesum languescere, sedit. 200
  Iam quatit & biiuges oriens Erebo cit equos Nox,
Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:
Cum grege compulso pastor, duplicantibus vmbris,
Vadit & in fessos requiem dare comparat artus:
Cuius vt intrauit leuior per corpora somnus, 205
Languidaque effuso requierunt membra sopore,
Effigies ad eum culicis deuenit, & illi
Tristis ab euentu cecinit conuicia mortis.
Inquit: quid meritus, ad quae delatus acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa 210
Vita fuit vita, rapior per inania ventis:
Tu lentus refoues iucunda membra quiete

Ereptus tetris e cladibus: at mea Manes
Viſcera Lethaeas cogunt transnare per vndas:
Praeda Charontis agor. Viden vt flagrantia taedis 215
Lumina collucent infeſtis omnia templis;
Obuia Tiſiphone, ſerpentibus vndique comta,
Et flammas & ſaeua quatit mihi verbera poenae:
Cerberus & diris flagrant latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis, 220
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digreſſa eſt gratia, quum te
Reſtitui ſuperis lethi iam limine ab ipſo?
Praemia ſunt pietatis vbi? pietatis honores
In vanas abiere vices: & rure receſſit 225
Iuſtitiae prior illa fides: inſtantia vidi
Alterius, ſine reſpectu mea fata relinquens:
Ad pariles agor euentus: ſit poena merenti:
Poena ſit exitium: modo ſit dum grata voluntas,
Exiſtat par officium. Feror auia carpens, 230
Auia Cimmerios inter diſtantia lucos:
Quem circa triſtes denſentur in omnia poenae.
Nam vinctus ſedet immanis ſerpentibus Otos,
Deuictum moeſtus procul adſpiciens Ephialten,
Conati quondam quum ſint incendere mundum: 235
Et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae,
Implacabilis ira nimis, iacet alitis eſca.
Terreor a tantis inſiſtere, terreor vmbris,

Ad Stygias. reuocatus aquas. Vix vltimus amni
Reſtat, nectareas diuum qui prodidit eſcas, 240
Gutturis arenti reuolutus in omnia ſenſu.
Quid, ſaxum procul aduerſo qui monte reuoluit,
Contemſiſſe dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quaerentem fruſtra? Vos ite puellae,
Ite, quibus taedas accendit triſtis Erinnys, 245
Sicut Hymen praefata dedit connubia mortis:
Atque alias alio denſat ſuper agmine turmas,
Impietate fera vecordem Colchida matrem,
Anxia ſollicitis meditantem vulnera natis:
Iam Pandionias miſeranda prole puellas, 250
Quarum vox Ityn, & Ityn, quod Biſtonius Rex,
Orbus epops maeret volucres euectus in auras.
At diſcordantes Cadmeo ſanguine fratres
Iam truculenta ferunt infeſtaque vulnera corpus
Alter in alterius: iamque aduerſatus vterque, 255
Impia germani manat quod ſanguine dextra.
Eheu! mutandus nunquam labor: auferor vltra
In diuerſa magis: diſtantia numina cerno:
Elyſiam tranandus agor delatus ad vndam.
Obuia Perſephone comites Heroidas vrget 260
Aduerſas perferre faces: Alceſtis ab omni
Inuiolata vacat cura, quod ſaeua mariti
Ipſa ſuis fatis Admeti fata morata eſt.
Ecce, Ithaci coniux ſemper decus Icariotis

Foemineum incorrupta decus manet, & procul illam 265
Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.
Quin misera Eurydice tanto moerore recessit,
Poenaque respectus & nunc manet, Orpheus, in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon vnquam
Credidit, aut vlli Ditis placabile numen: 270
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus vndis,
Nec moesta obtentu diro & ferrugine regna,
Defossasque domos, & Tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
Iudice, qui vitae post mortem vindicat acta. 275
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda voce sequax regionem insederat Orphei:
Iamque imam viridi radicem mouerat alte
Quercus humo, steterantque amnes, siluaeque sonorae 280
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes biiuges etiam per sidera luna
Pressit equos: & tu currentes, menstrua virgo,
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Haec eadem potuit Ditis te vincere coniux, 285
Eurydicemque vltro ducendam reddere: non fas,
Non erat in vitam Diuae exorabile numen.
Illa quidem, nimium Manes experta seueros,
Praeceptum signabat iter: nec rettulit intus

Lumina, nec Diuae corrupit munera lingua. 290
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oſcula cara petens rupiſti iuſſa Deorum.
Dignus amor venia, paruum ſi tartara noſſent
Peccatum ignouiſſe. Sed & vos ſede piorum,
Vos manet Heroum contra manus: hic & vterque 295
Aeacides. Peleus namque, & Telamonia virtus
Per ſecura patris laetantur numina, quorum
Connubiis Venus & virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit ſerua: aſt illum Nereis amauit.
Adſidet hac iuuenis, ſociat quem gloria, fortis, 300
Acer, inexcuſſus, referens a nauibus ignes
Argolicis Phrygios torua feritate repulſos.
O quis non referat talis diuortia belli,
Quae Troiae videre viri, videreque Graii?
Teucria cum magno manaret ſanguine tellus, 305
Et Simois, Xanthique liquor, Sigeaque praeter
Littora; cum Troes ſaeui vos Hectoris ira
Videre in claſſes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, ignes inferre paratos.
Ipſa iugis namque Ida potens feritatis, & ipſa 310
Aequa faces altrix cupidis praebebat alumnis,
Omnis vt in cineres Rhoetei littoris ora
Claſſibus ambuſtis flamma ſuperante daretur.
Hinc erat oppoſitus contra Telamonius heros,
Obiectoque dabat clipeo certamina: & illinc, 315

Hector erat, Troiae summum decus: acer vterque,
Fulminibus caelo veluti fragor editus alto:
Ignibus hic telisque super, si classibus Argos
Eripiat reditus: ille vt Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere nauibus instet. 320
Hoc erat Aeacides, alter, laetatus honore:
Dardaniaeque, alter, fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustrauit corpore Troiam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat, & huius
Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta. 325
Huic gerit auersos proles Laertia vultus,
Et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
Pallade iam laetatur ouans; rursusque tremiscit
Iam Ciconas, iam iamque horret Laestrygonas atros.
Illum Scylla rapax canibus subcincta Molossis, 330
Aetnaeusque Cyclops: illum metuenda Charybdis,
Pallentesque lacus, & squalida Tartara terrent.
Hic & Tantalei generis decus, amplus Atrides,
Adsidet, Argiuum lumen: quo flamma regente
Doris Erichthonias prostrauit funditus arces. 335
Reddidit, heu, grauius poenas tibi Troia ruenti;
Hellespontiacis obiturus reddidit vndis.
Illa vices hominum testata est copia quondam,
Ne quisquam propriae fortunae munere diues
Iret ineuectus caelum super omne: propinquo 340
Frangitur inuidiae telo decus. Ibat in altum

Vis Argoa petens patriam, ditataque praeda
Arcis Erichthoniae: comes huic erat aura fecunda
Per placidum curfu pelagus: Nereis ad vndas
Signa dabat, pars inflexis fuper acta carinis: 345
Quum feu caelefti fato, feu fideris ortu
Vndique mutatur caeli nitor, omnia ventis,
Omnia turbinibus funt anxia. Iam maris vnda
Sideribus certat confurgere: iamque fuperne
Conruere & fol iis, & fidera cuncta minantur. 350
At venit in terras caeli fragor. Hoc. modo laeta
Copia nunc miferis circumdatur anxia fatis,
Immoriturque fuper fluctus, & faxa Capharei,
Euboicas & per cautes Heraeaque late
Littora: quum Phrygiae paffim vaga praeda per-
emtae 355
Fluctuat omnis in aequoreo iam naufraga tractu.
Hic alii fidunt pariles virtutis honore
Heroes, mediisque fiti funt fedibus omnes.
Omnis Roma decus magni quos fufcipit orbis.
Hic Fabii, Deciique: hic eft & Horatia virtus: 360
Hic & fama vetus nunquam moritura Camilli:
Curtius &, mediis quem quondam fedibus vrbis
Deuotum bellis confumfit gurgitis hauftus:
Mucius & prudens ardorem corpore paffus,
Legitime ceffit cui fracta potentia Regis. 365
Hic Curius clarae focius virtutis, & ille
Flaminius, deuota dedit qui corpora flammae.

Iure igitur tales ſedes pietatis honorat.
Illic Scipiadaeque duces: deuota triumphis
Moenia quos rapidos Libycae Carthaginis horrent. 370
Illi laude ſua vigeant; ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos a lumine Phoebi,
Et vaſtum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
Conſcelerata pia diſcernit vincula ſede.
Ergo iam cauſſam mortis me dicere vinctae 375
Verberibus ſaeuo cogunt ab iudice poenae:
Quum mihi tu ſis cauſſa mali, nec conſcius adſis,
Nec tolerabilibus curis haec immemor audis:
Quae tamen, vt vanis dimittens omnia ventis,
Digredior nunquam rediturus: tu cole fontes 380
Et virides nemorum ſiluas & paſcua laetus:
Et mea diffuſas rapiantur dicta per auras.
Dixit: & extrema triſtis cum voce receſſit.

Hunc vbi ſollicitum dimiſit inertia vitae,
Interius grauiter mentem aeger: nec tulit vltra 385
Senſibus infuſum Culicis de morte dolorem,
Quantumcunque ſibi vires tribuere ſeniles,
(Quis tamen infeſtum pugnans deuicerat hoſtem)
Riuum propter aquae, viridi ſub fronde latentem
Conformare locum capit impiger: hunc & in orbem 390
Deſtinat, ac ferri capulum repetiuit in vſum,
Gramineam vt viridi foderet de ceſpite terram.

Iam memor inceptum peragens ſibi cura laborem
Congeſtum cumulauit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum creuit in orbem: 395
Quem circum lapidem laeui de marmore formans
Conſerit adſiduae curae memor. Hic & acanthus,
Et roſa purpureo creſcit rubicunda colore,
Et violae omne genus: hic eſt & ſpartica myrtus,
Atque hyacinthus: & hic Cilici Crocus editus
aruo, 400
Laurus item Phoebi ſurgens decus: hic rhododaphne,
Liliaque, & roris non auia cura marini,
Herbaque thuris opes priſcis imitata Sabina,
Chryſanthusque, hederaeque nitor, pallente corymbo,
Et Bocchus Libyae Regis memor: hic amaranthus, 405
Buphthalmusque virens, & ſemper florida pinus.
Non illinc Narciſſus abeſt: cui gloria formae
Igne Cupidineo proprios exarſit in artus,
Et quoscunque nouant vernantia tempora flores.
His tumulus ſuper inſeritur: tum fronte locatur 410
Elogium, tacita format quod littera voce:
Parue Culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.

P. VIRGILII M.

CIRIS

Argumentum.

Opuſculum hoc Virgilius ad Meſſallam dirigit, qui Auguſti tempore magnis rebus, praeſertim militaribus, inſignis, praeterea orator non indignus, & poeta erat. Cupiebat igitur Maro beneuolentiſſimum illum ſibi efficere, Cirim ad illum mittit, in quo praeconium Meſſallae celebrat. Argumentum autem Carminis eſt fabula de Scyllarum transformatione, quam miris ac variis modis ſequitur.

Etſi me vario iactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis praemia vulgi,
Cecropius ſuaues exſpirans hortulus auras
Florentis viridi Sophiae complectitur vmbra:
Num mea quaeret eo dignum ſibi quaerere carmen? 5
Longe aliud ſtudium, atque alios adcincta labores,
Altius ad magni ſuſpendit ſidera mundi,

Et placitum paucis ausa est adscendere collem:
Non tamen absistam coeptum detexere munus.
In quo iure meas vtinam requiescere Musas, 10
Et leuiter blandum liceat deponere morem.
Quodsi mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum saecli, modo sit tibi velle libido;
Si me iam summa Sapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quae heredibus est data consors: 15
Vnde hominum errores longe lateque per orbem
Despicere, atque humiles possem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali;
Non equidem; quamuis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere versum; 20
Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
Debita quum castae soluuntur vota Mineruae,
Tardaue confecto redeunt Quinquennia lustro,
Quum leuis alterno Zephyrus concrebuit Euro, 25
Et prono grauidum prouexit pondere cursum.
Felix ille dies, felix & dicitur annus:
Felices, qui talem annum videre, diemque.
Ergo Palladiae texuntur in ordine pugnae:
Magna Giganteis ornantur pepla tropaeis: 30
Horrida sanguineo pinguntur praelia cocco,
Additur aurata deiectus cuspide Typho,
Qui prius Ossaeis consternens aethera saxis,
Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.

Tale Deae velum ſollemni in tempore portant. 35
Tali te vellem, iuuenum doctiſſime, ritu
Purpureos inter ſoles & candida lunae
Sidera, caeruleis orbem pulſantia bigis,
Naturae rerum magnis intexere chartis:
Aeternum Sophiae coniunctum carmine nomen 40
Noſtra tuum ſenibus loqueretur pagina ſaeclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum naſcimur artes:
Nunc primum teneros firmamus robore neruos:
Haec tamen interea, quae poſſumus, in quibus aeui
Prima rudimenta, & primos exegimus annos, 45
Accipe dona, meo multum vigilata labore,
Et praemiſſa tuis non magna exordia rebus:
Impia prodigiis vt quondam exterruit amplis
Scylla, nouosque auium ſublimis in aere coetus
Viderit: & tenui conſcendens ſidera penna 50
Caeruleis ſua tecta ſuperuolitauerit alis;
Hanc pro purpureo poenam ſcelerata capillo,
Proque patris ſoluens exciſa funditus vrbe:
Complures illam, & magni, Meſſalla, poetae
(Nam verum fateamur: amat Polyhymnia verum) 55
Longe alia perhibent mutatam membra figura,
Scyllaeum monſtra in ſaxum conuerſa vocari:
Illam eſſe, aerumnis quam ſaepe legamus Vlyxi
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto 60
Deprenſos nautas canibus laceraſſe marinis.

Sed neque Maeoniae haec patiuntur credere chartae,
Nec malus iſtorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quae Colophoniaco Scyllae dicuntur Homero. 65
Ipſi ſeu Lamie mater ſit, ſiue Crataeis,
Siue illam monſtro genuit Perſea biformi,
Siue eſt neutra parens: atque hoc in carmine toto
Inguinis eſt vitium & Veneris deſcripta libido:
Siue etiam exactis ſpeciem mutata venenis, 70
Infelix virgo: quid enim commiſſerat illa?
Ipſe pater timidam ſaeua complexus arena
Coniugium carae violauerat Amphitrites:
Attamen exegit longo poſt tempore poenas:
Vt quum cura ſui veheretur coniugis alto, 75
Ipſa trucem multo miſceret ſanguine pontum.
Seu vero, vt perhibent, forma quum vinceret omnes,
Et cupidos quaeſtu paſſim ſpoliaret amantes:
Piſcibus & canibus rabidis vallata repente,
Horribiles circum vidit ſibi ſiſtere formas. 80
Heu quoties mirata nouos expalluit artus!
Ipſa ſuos quoties heu pertimuit latratus!
Auſa quod eſt mulier numen fraudare Deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere poenam:
Quam, mala multiplici iuuenum quod ſepta caterua 85
Dixerat, atque animo meretrix agitata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuiſſe,
Docta Palaephatia teſtatur voce papyrus.

Quidquid, & vt quisquis tali de clade locutus,
Omnia ſint: potius liceat noteſcere Cirin: 90
Atque vnam ex multis Scyllam non eſſe puellis.
Quare &, quae, cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuiſtis praemia, Diuae
Pierides: quarum caſtos altaria poſtes
Munere ſaepe meo inficiunt, foribusque hyacinthi 95
Deponunt flores, aut ſuaue rubens narciſſus,
Aut crocus alterna coniungens lilia caltha,
Sparſaque liminibus floret roſa: nunc age, Diuae,
Praecipue noſtro nunc adſpirate labori:
Atque nouum aeterno praetexite honore volumen. 100

Sunt Pandioniis vicinae ſedibus vrbes,
Actaeos inter colles & candida Theſei
Purpureis late ridentia littora conchis:
Quarum non vlli fama concedere digna
Stat Megara, Actaei quondam munita labore 105
Alcathoi, Phoebique: Deus namque adfuit illi:
Vnde etiam citharae voces imitantur acutas.
Saepe lapis recrepat Cyllenia munera pulſus,
Et veterem ſonitu Phoebi teſtatur honorem.
Hanc vrbem, ante alios qui tum florebat in armis, 110
Fecerat infeſtam populator remige Minos:
Hoſpitio quo ſe Niſi Polyidos auito,
Carpathium fugiens & flumina Cerataea,

Texerat. Hunc bello repetens Gortynius heros
Attica Cretaea ſternebat rura ſagitta. 115
Sed neque tunc ciues, neque tunc rex ipſe veretur
Infeſto ad muros volitantes agmine turmas
Ducere, & indomita virtute retundere mentes:
Reſponſum quoniam ſatis eſt meminiſſe Deorum.
Nam capite a ſummo regis, mirabile dictu, 120
Candida caeſaries: florebant tempora lauro,
Et roſeus medio fulgebat vertice crinis:
Cuius quam ſeruata diu natura fuiſſet,
Tam patriam incolumem Niſi regnumque futurum,
Concordes ſtabili firmarunt numine Parcae. 125
Ergo omnis caro reſidebat cura capillo:
Aurea ſollemni comtum quoque fibula ritu
Mopſopio tereti nectebat dente cicadae.
Nec vero haec vobis cuſtodia vana fuiſſet,
Nec fuerat: niſi Scylla nouo concepta furore, 130
Scylla patris miſeri patriaeque inuenta ſepulcrum,
O nimium cupidis ſi non inhiaſſet ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec ſua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater atque auus idem
Iuppiter: Ille etiam Poenos domitare leones, 135
Et validas docuit vires manſueſcere tigris;
Ille etiam Diuos, homines; ſed dicere magnum eſt:
Idem tum ſuperis acuebat paruulus iras.
Iunonis magnae, cuius periuria Diuae
Olim ſe meminiſſe diu periura puellae 140

Non vlli liceat, violauerat inſcia ſedem,
Dum ſacris operata Deae laſciuit, & extra
Procedit longe matrum comitumque cateruam,
Suſpenſam gaudens in corpore ludere veſtem,
Et tumidos agitante ſinus Aquilone relaxans: 145
Nec dum etiam caſtos agitauerat ignis honores,
Nec dum ſollemni lympha perfuſa ſacerdos
Pallentis foliis caput exornarat oliuae:
Quum lapſa e manibus fugit pila, quumque relapſa
Procurrit virgo: quo vtinam ne prodita ludo 150
Aurea tam gracili ſoluiſſet corpora palla!
Omnia, quae retinere gradum, curſumque morari
Poſſent, o tecum vellem tua ſemper haberes!
Non vnquam violata manu ſacraria Diuae,
Iurando infelix nequidquam iura piaſſes. 155
Et ſi quis nocuiſſe tibi periuria credat,
Cauſſa pia eſt: timuit fratri te oſtendere Iuno.
At leuis ille Deus, cui ſemper ad vlciſcendum
Quaeritur ex omni verborum iniuria dicto,
Aurea fulgenti depromens tela pharetra, 160
Heu nimium tereti, nimium Tirynthia viſu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.
Quae ſimul ac venis hauſit ſitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in oſſa furorem:
Saeua velut gelidis Ciconum Biſtonis in oris, 165
Iſtaue barbarico Cybeles antiſtita buxo,
Infelix virgo tota bacchatur in vrbe.

Non ſtyrace Idaeo flagrantes picta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia ſeruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo. 170
Multum illi incerto trepidant veſtigia curſu.
Saepe redit patrios adſcendere prodita muros:
Aeriasque facit cauſſam ſe viſere turres.
Saepe etiam triſtes voluens in nocte querelas,
Sedibus ex altis caeli ſpeculatur amorem: 175
Caſtraque proſpectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum nouit: carum nec reſpicit aurum.
Non arguta ſonant tenui pſalteria chorda:
Non Libyco molles plauduntur pectine telae.
Nullus in ore rubor. Vbi enim rubor, obſtat amori. 180
Atque vbi nulla malis reperit ſolatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viſcera mortem:
Quo vocat ire dolor, ſubigunt quo tendere fata,
Fertur: & horribili praeceps impellitur oeſtro:
Vt patris, ah demens, crinem de vertice ferret 185
Furtim, atque arguto detonſum mitteret hoſti.
Namque haec conditio miſerae proponitur vna.
Siue illa ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto ſcelere damnare puellam?
Heu tamen infelix (quid enim imprudentia prodeſt?) 190
Niſe pater: cui, direpta crudeliter vrbe,

Vix erit vna ſuper ſedes in turribus altis,
Feſſus vbi exſtructo poſſis conſidere nido.
Tu quoque, auis, moriere: dabit tibi filia poenas.
Gaudete, o celeres, ſubnixae nubibus altis, 195
Quae mare, quae virides ſiluas, lucosque ſonantes
Incolitis: gaudete, vagae blandaeque volucres:
Vosque adeo, humani mutatae corporis artus
Vos o crudeli fatorum lege, puellae
Dauliades, (crudele) venit cariſſima vobis 200
Cognatos augens reges numerumque ſuorum
Ciris, & ipſe pater: vos, o pulcherrima quondam
Corpora, caeruleas praeuertite in aethera nubes,
Qua nouus ad ſuperum ſedes Calcheius, & qua
Candida conceſſos aſcendat Ciris honores. 205

Iamque adeo dulci deuinctus lumina ſomno
Niſus erat: vigilumque procul cuſtodia primis
Excubias foribus ſtudio iactabat inani:
Quum furtim tacito deſcendens Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna ſilentia tentat: 210
Et preſſis tenuem ſingultibus aera captat.
Tum ſuſpenſa leuans digitis veſtigia primis
Egreditur: ferroque manus armata bidenti
Euolat: at demtae ſubita in formidine vires
Caeruleas ſua furta prius teſtantur ad vmbras. 215
Nam qua ſe ad patrium tendebat ſemita limen,
Veſtibulo in thalami paullum remoratur; & altum
Suſpicit ad culti nutantia ſidera mundi;

Non accepta piis promittens munera Diuis.
Quam ſimul Ogygii Phoenicis filia Carme 220
Surgere ſenſit anus (ſonitum nam fecerat illi
Marmoreo aeratus ſtridens in limine cardo)
Corripit extemplo feſſam languore puellam:
Et ſimul, o nobis ſacrum caput, inquit; alumna:
Non tibi nequidquam viridis per viſcera pallor 225
Aegrotas tenui ſuffudit ſanguine venas;
Nec leuis hanc faciem (neque enim pote) cura ſubegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnuſia fallit.
Nam qua te cauſſa nec dulcis pocula Bacchi,
Nec grauidos Cereris dicam contingere foetus? 230
Qua cauſſa ad patriam ſolam vigilare cubile,
Tempore quo feſſas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requieſcunt flumina curſus?
Dic age nunc miſerae ſaltem, quod ſaepe petenti
Iurabas nihil eſſe mihi, quum moeſta parentis 235
Formoſos circum virgo morerere capillos?
Heu mihi, ne furor ille tuos inuaſerit artus,
Ille, Arabis Myrrhae quondam qui cepit ocellos,
Vt ſcelere infando, quod nec ſinit Adraſtia,
Laedere vtrumque vno ſtudeas errore parentem. 240
Quod ſi alio quouis animo iactaris amore:
Nam te iactari, non eſt Amathuſia noſtri
Tam rudis, vt nullo poſſim cognoſcere ſigno;
Sin conceſſus amor noto te macerat igne:

Per tibi Dictynnae praesentia numina iuro, 245
Prima Deum quae te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia visuram, quam te tam tristibus istis
Sordibus & scoria patiar tabescere tali.
Haec loquitur: mollique vt se velauit amictu, 250
Frigidulam iniecta circumdat veste puellam,
Quae prius in tenui steterat subcincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miserae caussas exquirere tales.
Nec tamen ante vllas patitur sibi reddere voces, 255
Marmoreum tremebunda pedem quam rettulit intra.
Illa autem, quid nunc me, inquit, nutricula torques?
Quid tantum properas nostros nouisse furores?
Non ego consueto mortalibus vror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus, 260
Nec genitor cordi est: vltro namque odimus omnes.
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago:
Sed media ex acie, mediis ex hostibus, heu heu,
Quid. dicam? quoue ipsa malum hoc exordiar ore? 265
Dicam equidem: quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non finis? extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui moenibus adsidet hostis,

Quem pater ipſe Deum ſceptri donauit honore,
Cui Parcae tribuere nec vllo vulnere laedi: 270
Dicendum eſt, fruſtra circumuehor omnia verbis,
Ille mea, ille idem oppugnat praecordia Minos.
Quod te per Diuum crebros obteſtor amores,
Perque tuum memoris hauſtum mihi pectus alumnae,
Vt me, ſi ſeruare potes, ne perdere malis. 275
Sin autem optatae ſpes eſt inciſa ſalutis,
Ne mihi, quam merui, inuideas, nutricula, mortem.
Nam niſi te nobis malus, o malus, optima Carme,
Ante hunc conſpectum caſusue Deusue tuliſſet:
Aut ferro hoc (aperit ferrum quod veſte latebat) 280
Purpureum patris demſiſſem vertice crinem,
Aut mihi praeſenti peperiſſem vulnere lethum.

Vix haec ediderat, quum clade exterrita triſti
Intonſos multo deturpat puluere crines,
Et grauiter queſtu Carme complorat anili: 285
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum noſtrae Minos inimice ſenectae,
Semper &, aut olim nata o te propter eundem,
Aut amor inſanae luctum portauit alumnae.
Tene ego tam longe capta atque auecta nequiui, 290
Tam graue ſeruitium, tam duros paſſa labores,
Effugere, vt ſiſtam exitium crudele meorum?
Iam iam nec nobis ea, quae ſenioribus vllum
Copia viuendi vitae genus. Vt quid ego amens
Te erepta, o Britomarti, meae ſpes vna ſalutis, 295

Te, Britomarti, diem potui producere vitae?
Atque vtinam Cereri, nec tantum grata Dianae
Venatus esses virgo sectata virorum,
Cnossia neu Partho contendens spicula cornu
Dictaeas ageres ad gramina nota capellas: 300
Nunquam, tam obnixe fugiens Minois amores,
Praeceps aereis specula de montibus isses:
Vnde alii fugisse ferunt, & numina Phocae
Virginis adsignant: alii, quo notior esses,
Dictynnam dixere tuo de nomine lunam. 305
Sint, haec vera velim: mihi certe, nata, peristi.
Nunquam ego te summo volitantem in vertice montis
Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
Conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum haec tum nobis grauia atque indigna fuere, 310
Tum, mea alumna, tui quum spes integra maneret;
Et vox ista meas nondum violauerat aures.
Tene etiam fortuna mihi crudelis ademit?
Tene, o sola meae viuendi caussa senectae?
Saepe tuo dulci nequidquam capta sopore, 315
Quum premeret natura, mori me velle negaui,
Vt tibi Corycio glomerarem flammea luto.
Quo nunc me (infelix) aut quae me Numina servant?
An nescis, qua lege patris de vertice summo
Edita candentis praetexat purpura canos? 320
Quae tenui patriae spes sit suspensa capillo?

Si nefcis, aliquam poffum fperare falutem:
Infcia quandoquidem fcelus es conata nefandum.
Sin eft, quod metuo: per me, mea alumna, tuum-
que
Expertum multis miferae mihi rebus amorem, 325
Per me, & facra precor per flumina Ilithyiae,
Ne tantum in facinus tam nulla mente fequaris.
Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
Flectere, Amor: neque fit cum Dis contendere no-
ftrum:
Sed patris incolumi potius te nubere regno, 330
Atque aliquos tamen effe velis tibi, alumna, Penates.
Hoc vnum, exitio docta atque experta, monebo.
Quod fi non alia poteris ratione parentem
Flectere: (fed poteris; quid enim non vnica
poffis?)
Tunc potius tamen ipfa, pio cum iure licebit, 335
Quum facti cauffam tempusque doloris habebis:
Tunc potius conata tua atque incepta referto.
Meque, Deosque tibi comites, mea alumna, futuros
Polliceor: nihil eft, quod texas ordine longum.

His vbi follicitos animi releuauerat aeftus 340
Vocibus, & blanda pectus fpe vicerat aegrum:
Paullatim tremebunda genis obducere veftem
Virginis, & placidam tenebris captare quietem,
Inuerfo bibulum reftinguens lumen oliuo,
Incipit ad crebros infani pectoris ictus 345

Ferre manum, adſiduis mulcens praecordia palmis.
Noctem illam ſic moeſta ſuper morientis alumnae
Frigidulos cubito ſubnixa pependit ocellos.
Poſtera lux vbi laeta diem mortalibus almum,
Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta; 350
Quem pauidae alternis fugitant, optantque puellae:
Heſperium vitant, optant ardeſcere ſolem:
Praeceptis paret virgo nutricis, & omnes
Vndique conquirit nubendi ſedula cauſſas.
Tentantur patriae ſubmiſſis vocibus aures, 355
Laudanturque bonae pacis bona: multus ineptae
Virginis inſolito ſermo nouus errat in ore.
Nunc tremere inſtantis belli certamina dicit,
Communemque timere Deum: nunc regis amicos,
(Namque ipſo verita eſt orbari moeſta parente) 360
Cum Ioue communes qui quondam habuere nepotes,
Nunc etiam conuicta dolo mendacia turpi
Inuenit, & Diuum terret formidine ciues:
Nunc alia ex aliis, nec deſunt, omina quaerit:
Quin etiam caſtos auſa eſt corrumpere vates: 365
Vt, quum caeſa pio cecidiſſet victima ferro,
Eſſent, qui generum Minoa auctoribus extis
Iungere, & ancipites ſuaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens ſulfura teſta,
Narciſſum, caſiamque, herbas incendit olentes: 370
Terque nouena ligat triplici diuerſa colore
Fila: ter in gremium mecum, inquit, deſpue virgo,

Deſpue ter, virgo: numero Deus impare gaudet.
Inde Ioui geminat magno Stygialia ſacra,
Sacra nec Idaeis ſenibus, nec cognita Graiis; 375
Pergit, Amyclaeo ſpargens altaria thallo,
Regis Iolciacis animum defigere votis.
Verum, vbi nulla mouet ſtabilem fallacia Niſum,
Nec poſſunt homines, nec poſſunt flectere Diui:
(Tanta eſt in paruo fiducia crine cauendi:) 380
Rurſus ad inceptum ſociam ſe adiungit alumnae,
Purpureumque parat rurſus tondere capillum,
Quum longo quod iam captat ſuccurrere amori:
Non minus illa tamen reuehi, quod moenia creſ-
cant,
Gaudeat: & cineri patriae eſt iucunda ſepulto. 385
Ergo metu capiti Scylla eſt inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens ſucciditur oſtro:
Tum capitur Megara, & Diuum reſponſa probantur:
Tum ſuſpenſa nouo ritu de nauibus altis,
Per mare caeruleum trahitur Niſeia virgo. 390
Complures illam Nymphae mirantur in vndis:
Miratur pater Oceanus, & candida Thetis,
Et cupidas ſecum rapiens Galatea ſorores:
Illa etiam, iunctis magnum quae piſcibus aequor
Et glauco bipedum curru metitur equorum, 395
Leucothee, paruusque dea cum matre Palaemon.
Illi etiam, alternas ſortiti viuere luces,
Cara Iouis ſoboles, magnum Iouis incrementum,

Tyndaridae niueos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque haec lamenta per auras 400
Fluctibus in mediis questu voluebat inani,
Ad caelum infelix ardentia lumina tollens,
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Supprimite o paullum turbati flamina venti,
Dum queror: & Diuos, quanquam nil testibus illis 405
Profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
Vos ego, vos adeo, venti, testabor, & aurae:
Vos matutina si qui de gente venitis,
Cernitis. Illa ego sum cognato sanguine vobis
Scylla; quod, ah, salua liceat te dicere Procne; 410
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam:
Certatim ex omni petiit quam Graecia regno,
Qua curuus terras amplectitur Hellespontus:
Illa ego sum, Minos, sacrato foedere coniux
Dicta tibi: tamen haec, & si non accipis, audis. 415
Vinctane tam magni tranabo gurgitis vndas?
Vincta tot adsiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio: quod si patriam carosque Penates
Hostibus immitique addixi ignara tyranno. 420
Verum esto. Haec, Minos, illos scelerata putaui,
Si nostra ante aliquis nudasset foedera casus,
Facturos, quorum direptis moenibus vrbis,
O ego crudelis, flamma delubra petiui:
Te vero victore, prius vel sidera cursus 425

Mutatura ſuos, quam te mihi talia captae
Factūrum metui. Iam iam ſcelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten' ego? nec mirum, vultu decepta puella
Vt vidi, vt perii! vt me malus abſtulit error! 430
Non equidem ex iſto ſperaui corpore poſſe
Tale malum naſci: forma, vel ſidere fallor.
Non me deliciis commouit regia diues,
Coralio fragili, ac electro lacrimoſo,
Me non florentes aequali corpore Nymphae, 435
Non metus incenſam potuit retinere Deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille?
Nec mihi iam pingui ſudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec caſtos adcendet pinus odores,
Nec Libys Aſſyrio ſternetur lectulus oſtro. 440
Magna queror. nec & illa quidem communis alumna
Omnibus iniecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque cateruas
Mene alias inter, famularum munere fungi,
Coniugis atque tuae, quaecunque erit illa, beatae 445
Non licuit grauidos penſo deuoluere fuſos?
At belli ſaltem captiuam lege necaſſes.
Iam feſſae tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum ceruice recumbit:
Marmorea adductisque labaſcunt brachia nodis. 450
Aequoreae peſtes, immania corpora Ponti,

Vndique conueniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum, atque oris minitantur hiatu.
Iam tandem casus hominum, iam respice, Minos.
Sit satis hoc, tantum solam vidisse malorum: 455
Vel fato fuerit nobis haec debita pestis,
Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
Omnia nam potius, quam te laesisse, putabo.
Labitur interea reuoluta ab littore classis,
Magna repentino sinuantur lintea Coro, 460
Flectitur in viridi remus sale, languida fessae
Virginis in cursu moritur querimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
Cypselidae magni florentia regna Corinthi:
Praeterit abruptas Scironis protinus arces, 465
Infestumque suis dirae testudinis exit
Spelaeum, multoque cruentas hospite cautes.
Iamque adeo tutum longe Piraeea cernit,
Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas. 470
Iam procul e fluctu Minoia respicit arua,
Florentesque videt iam Cycladas, hinc Stropha-
dasque:
Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionea.
Linquitur ante alias longe gratissima Delos
Nereidum matri & Neptuno Aegaeo. 475
Prospicit incinctam spumanti littore Cithnon,
Marmoreamque Paron, viridemque adlapsaDonysam,
Aeginamque simul, sementiferamque Seriphum.

Fertur, & incertis iactatur ad omnia ventis:
Cymba velut, magnas sequitur cum paruula classes, 480
Afer & hiberno bacchatur in aequore turbo.
Donec tale decus formae vexauit, & aegros
Non tulit, & miseros mutauit virginis artus,
Caeruleo pollens coniux Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam, 485
Insidosque inter teneram committere pisces
Non statuit. Nimium est auidum pecus Amphitrites.
Aereis potius sublimem sustulit alis,
Esset vt in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclaeo formosior ansere Ledae. 490
Ac velut in niueo tenerae quum primitus ouo
Effigies animantis & internodia membris
Imperfecta nouo fluitant concreta calore:
Sic liquido Scyllae circumfusum aequore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus 495
Vndique mutabant, atque vndique mutabantur.
Oris honos primum, & multis optata labella,
Et patulae frontis species, concrescere in vnum
Coepere, & gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat, 500
Ecce repente, velut patrios imitatus honores,
Purpuream concussit apex in vertice cristam.
At mollis varios intexens pluma colores
Marmoreum volucri vestiuit tegmine corpus,

Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas. 505
Inde alias partes, minioque infecta rubenti
Crura, noua macies obduxit squalida pelli,
Et pedibus teneris vngues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miserae succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum. 510
Nunquam illam post hac oculi videre suorum
Purpureas flauo retinentem vertice vittas:
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
Nullae illam sedes. Quid iam cum sedibus illi?
Quae simul vt sese cano de gurgite velox 515
Cum sonitu ad caelum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in aequore rorem;
Infelix virgo nequidquam morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit aeuum,
Rupibus, & scopulis, & littoribus desertis. 520
Nec tamen hoc iterum poena sine: namque Deum Rex,
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad Superos volitare puellam,
Quum pater extinctus caeca sub nocte lateret,
Illi pro pietate sua (nam saepe tepenti 525
Sanguine taurorum supplex resperserat aras:
Saepe Deum largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliaeetus ales vt esset. 530

Quippe aquilis ſemper gaudet deus ille coruſcus.
Huic vero miſerae, quoniam damnata deorum
Iudicio gnatique & coniugis ante fuiſſet,
Infeſti adpoſuitque odium crudele parentis.
Namque vt in aetherio ſignorum munere prae-
ſtans,
Vnum quem duplici ſtellarum ſidere vidi, 535
Scorpius alternis clarum fugit Oriona:
Sic inter ſeſe triſtes Haliaeetus iras,
Et Ciris, memori ſeruant ad ſaecula fato.
Quacunque illa leuem fugiens ſecat aethera pen-
nis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras, 540
Illa leuem fugiens raptim ſecat aethera pennis.

P. VIRGILII MARONIS CATALECTA.

I.

Ad Venerem.

Si mihi fuſceptum fuerit decurrere munus,
O Paphon, o ſedes quae colis Idalias;
Troius Aeneas Romana per oppida digno
Iam tandem vt tecum carmine vectus eat:
Non ego thure modo, aut picta tua templa tabella
Ornabo, & puris ſerta feram manibus.
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima ſacratos tinget honore focos:
Marmoreusque tibi, Dea, verſicoloribus alis,
In morem picta ſtabit Amor pharetra.
Adſis, o Cytherea: tuus te Caeſar Olympo,
Et Surrentini littoris ora vocat.

II.

Relictis aliis ſtudiis Philoſophiam Epicuream amplectitur.

Ite hinc, inanes Rhetorum manipli,
Inflata rore non Achaico verba,

Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholasticorum natio madens pingui:
Ite hinc inanes cymbalon iuuentutis.
Tuque, o mearum cura, Sexte, curarum.
Vale, Sabine: iam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Scironis,
Vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc, Camenae: vos quoque limite saeua
Dulces Camenae: Nam fatebimur verum,
Dulces fuistis: & tamen meas chartas
Reuisitote: sed pudenter, & raro.

III.

De Sabino Parodia Catulliana.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus:
Neque vllius volantis impetum cisi
Nequisse praeterire: sine Mantuam
Opus foret volare, siue Brixiam.
Neque hoc negat Triphonis aemuli domus
Negare nobilem, insulamue caeruli:
Vbi iste, post Sabinus, ante Quinctio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, nequa sordidum, iugo
Premente, dura vulnus edere iuba.

Cremona frigida, & lutosa Gallia,
Tibi haec fuisse, & esse, cognitissima
Ait Sabinus. Vltima ex origine
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse: laeua, siue dextra.
Stringere mulas, siue vtrumque coeperat.
Neque vlla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hoc nouissimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed haec prius fuere; nunc eburnea
Sedetque sede, seque dedicat tibi,
Gemelle Castor, & Gemelle Castoris.

IV.

Ad Varium.

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam:
  Dispeream, nisi me perdidit iste putus.
Sin autem praecepta vetant me dicere: sane,
  Non dicam. Sed me perdidit iste puer.

V.

Ad Villam Scironis.

Villula, quae Scironis eras, & pauper agelle,
  Verum illi Domino tu quoque diuitiae:

Me tibi, & hos vna mecum, & quos ſemper amaui,
Si quid de patria triſtius audiero,
Commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius.

VI.

Ad M. Valerium Meſallam.

Pauca mihi, niueo ſed non incognita Phoebo,
Pauca mihi doctae, dicite, Pegaſides.
Victor adeſt, magni magnum decus ecce triumphi.
Victor, qua terrae, quaque patent maria:
Horrida Barbaricae portans inſignia pugnae,
Magnus vt Oenides, vtque ſuperbus Eryx.
Neç minus idcirco noſtros expromere cantus
Maximus, & ſanctos dignus inire choros.
Hoc itaque inſuetis iactor magis, optime, curis:
Quid de te poſſim ſcribere, quidue tibi.
Namque, fatebor enim, quae maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima cauſſa fuit.
Pauca tua in noſtras venerunt carmina chartas,
Carmina quum lingua, tum ſale Cecropio.
Carmina, quae Pylium ſaeclis accepta futuris,
Carmina, quae Pylium vincere digna ſenem.
Molliter hic viridi patulae ſub tegmine quercus
Moeris Paſtores & Meliboeus erant:
Dulcia iactantes alterno carmina verſu,
Qualia Trinacriae doctus amat iuuenis.

Certatim ornabant omnes Heroida Diuae:
  Certatim Diuae munere quaeque ſuo.
Felicem ante alias tanto ſcriptore puellam:
  Alter non famam dixerit ipſe prior.
Non illa, Heſperidum ni munere capta fuiſſet,
  Quae volucrem curſu vicerat Hippomenem:
Candida cycneo non edita Tyndaris ouo:
  Non ſupero fulgens Caſſiopea polo:
Non defenſa diu volucrum certamine equorum,
  Optabant Graiae quam ſibi quaeque manus;
Saepe animam generi pro qua pater impius hauſit;
  Saepe rubro Eleis ſanguine fluxit humus:
Regia non Semele, non Inachis Acriſione,
  Inmitti exſpectant fulmine, & imbre Iouem:
Cuius & ob raptum pulſi liquere Penates
  Tarquinii patrios, filius atque pater:
Illo, quo primum dominatus Roma ſuperbos
  Mutauit placidis tempore conſulibus.
Multa, neque immeritis, donauit praemia alumnis,
  Praemia Meſſallis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immenſi memorem ſtudia iſta laboris?
  Horrida quid durae tempora militiae?
Caſtra foro ſolitos, vrbi praeponere caſtra,
  Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
  Stertere vel dura poſſe ſuper ſilice?

Saepe trucem aduerſo perlabi ſidere Pontum?
Saepe audendo mare vincere, ſaepe hiemem?
Saepe etiam denſos inmittere corpus in hoſtes:
Communem belli nec timuiſſe Deum?
Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quaerere gentem?
Vincere & Oceani finibus vlterius?
Non noſtrum eſt, inquam, tantas attingere laudes;
Quin auſim hoc etiam dicere, vix hominum eſt.
Ipſa, haec ipſa ferent rerum monumenta per orbem:
Ipſa ſibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quae tecum finxerunt carmina Diui,
Cynthius, & Muſae, Bacchus, & Aglaie.
Si laudes adſpirem, humili ſe adire Camena;
Si patrio Graios carmine adire ſales
Poſſumus: optatis plus iam procedimus ipſis.
Hoc ſatis eſt, pingui nil mihi cum populo

VII.

In Pompeium magnum, vel in Mithridatem.

Adſpice, quem valido ſubnixum gloria regno
Altius & caeli ſedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concuſſerat orbem:
Hic reges Aſiae fregerat & populos.

Hic graue seruitium tibi, iam tibi, Roma, ferebat:
  Cetera namque viri cuspide conciderant:
Quum subito in medio rerum certamine praeceps
  Corruit, e patria pulsus in exilium.
Tale Deae Numen, tali mortalia nutu
  Fallax momento temporis hora dedit.

VIII.

Ad Antonium Musam.

Quocunque ire ferunt variae nos tempora vitae,
  Tangere quas terras, quosque videre homines:
Dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
  Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui Venus ante alios, Diui, Diuumque sorores;
  Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona:
Cuncta, quibus gaudet Phoebus, chorus ipseque
  Phoebi:
  Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iucundior vno?
  Clio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari;
  Non, contra vt si amor mutuus inde mihi.

IX.

In Octauii mortem.

Quis Deus, Octaui, te nobis abstulit? an, quae
  Dicunt, an nimio pocula dura mero?

Vobis ſi culpa eſt bilis: ſua quemque ſequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi?
Scriptà quidem tua nos multum mirabimur, & te
Raptum, & romanam flebimus hiſtoriam.
Sed tu nullus eris. Peruerſi, dicite, Manes,
Hunc ſupereſſe patri quae fuit inuidia?

MORETVM.

Argumentum.

Hoc, quod Virgilio perperam tribuitur, opuſculum Moretum inſcriptum eſt a Paſtilli, ſeu placentae ac cruſti genere ex pane, & herbis confecto: in quo deſcribendo ingenii libertatem poeta abunde aperit, dum in re tam tenui, tamque (vt ita dicam) nulla tam graphice & diſerte ruſticanam diligentiam, continentiam & parſimoniam praeſcribit: ſubinſerens horti feracis commoda.

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas;
Excubitorque diem cantu praedixerat ales:
Simulus exigui cultor quum ruſticus agri,

Triſtia venturae metuens ieiunia lucis,
Membra leuat ſenſim, vili demiſſa grabato, 5
Sollicitaque manu tenebras explorat inertes,
Veſtigatque focum; laeſus quem denique ſenſit.
Paruulus exuſto remanebat ſtipite fumus,
Et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admouet his pronam, ſubmiſſa fronte, lucernam; 10
Et producit âcu ſtupas humore carentes,
Excitat & crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
Oppoſitaque manu lumen defendit ab aura,
Et reſerat clauſa, quae praeuidet, oſtia claui. 15
Fuſus erat terra frumenti pauper aceruus;
Hinc ſibi depromit, quantum menſura patebat,
Quae bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, adſiſtitque molae: paruaque tabella,
Quam fixam paries illos ſeruabat in vſus, 20
Lumina fida locat; geminos tunc veſte lacertos
Liberat, &, cinctus villoſae tergore caprae,
Praeuertit cauda ſilices gremiumque molarum.
Aduocat inde manus operi, partitus vtrinque;
Laeua miniſterio, dextra eſt intenta labori: 25
Haec rotat adſiduis gyris & concitat orbem.
Tunſa Ceres rapido ſilicum decurrit ab ictu.
Interdum feſſae ſuccedit laeua ſorori,

Alternatque vices. Modo ruſtica carmina cantat,
Agreſtique ſuum ſolatur voce laborem. 30
Interdum clamat Cybalen: erat vnica cuſtos,
Afra genus, tota patriam teſtante figura,
Torta comam, labroque tumens, & fuſca colo-
rem;
Pectore lata, iacens mammis, conpreſſior aluo,
Cruribus exilis, ſpatioſa prodiga planta; 35
Continuis rimis calcanea ſciſſa rigebant.
Hanc vocat, atque arſura focis imponere ligna
Imperat, & flamma gelidos adolere liquores.
Poſtquam impleuit opus iuſtum verſatile finem:
Transfert inde manu fuſas in cribra farinas, 40
Et quatit. At remanent ſummo purgamina dorſo:
Subſidit ſincera foraminibusque liquatur
Emundata Ceres. Laeui tum protinus illam
Componit tabula, & tepidas ſuper ingerit vndas.
Contrahit ad miſtos nunc fontes atque farinas; 45
Transuerſat durata manu, liquidoque coacto
Interdum grumos ſpargit ſale. Iamque ſubactum
Laeuat opus, palmisque ſuum dilatat in orbem,
Et notat, impreſſis aequo diſcrimine quadris.
Infert inde foco: Cybale mundauerat aptum 50
Ante locum: teſtisque tegit; ſuper adgerat ignes.
Dumque ſuas peragit Vulcanus teſtaque partes:
Simulus interea vacua non ceſſat in hora;

Verum aliam ſibi quaerit opem; neu ſola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat eſcas. 55
Non illi ſuſpenſa focum carnaria iuxta,
Durati ſale terga ſuis, truncique vacabant:
Traiectus medium ſparto ſed caſeus orbem,
Et vetus adſtricti faſcis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem ſibi prouidus heros. 60
Hortus erat iunctus caſulae, quem vimina pauca
Et calamo recidiua leui munibat arundo;
Exiguus ſpatio, variis ſed fertilis herbis.
Non illi deerat, quod pauperis exigit vſus.
Interdum locuples a paupere plura petebat. 65
Nec ſumtus erat illud opus. Sed regula curae:
Si quando vacuum caſula pluuiaeue tenebant,
Feſtaue lux: ſi forte labor ceſſabat aratro:
Horti opus illud erat. Varias deponere plantas
Norat, & occultae committere ſemina terrae, 70
Vicinosque apte cura ſubmittere riuos.
Hic olus, hic late fundentes brachia betae,
Foecundusque rumex, maluaeque, inulaeque vi-
rebant:
Hic ſiſer, & capiti nomen debentia porra:
Hic etiam nocuum capiti gelidumque papauer, 75
Grataque nobilium requies lactuca ciborum,
Et grauis in latum demiſſa cucurbita ventrem.
Verum hic non domini, quis enim contractior illo?

Sed populi prouentus erat: Nonisque diebus
Venales olerum fafces portabat in vrbem: 80
Inde domum ceruice leuis, grauis aere, redibat:
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens fectique famem domat area porri,
Quaeque trahunt acri vultus nafturtia morfu,
Intubaque & Venerem reuocans eruca morantem. 85
Tum quoque tale aliquid meditans intrauerat hortum.
Ac primum, leuiter digitis tellure refoffa,
Quatuor educit cum fpiffis allia fibris;
Inde comas apii graciles, rutamque rigentem,
Vellit, & exiguo coriandra trementia filo. 90
Haec vbi collegit, laetum confedit ad ignem:
Et clara famulam pofcit mortaria voce.
Singula tum capitum numerofo cortice nudat,
Et fummis fpoliat coriis, contemtaque paffim
Spargit humi atque abicit. Seruatum gramine bulbum 95
Tingit aqua, lapidisque cauum demittit in orbem.
Hinc falis infpergit micas; fale durus adefo
Cafeus adiicitur; dictas fuper ingerit herbas;
Et laeua veftem faetofa fub inguina fulcit.
Dextera piftillo primum fragrantia mollit 100
Allia; tum pariter mifto terit omnia fucco.
It manus in gyrum; paullatim fingula vires

Deperdunt proprias; color eſt e pluribus vnus;
Nec totus viridis, quia lactea fruſta repugnant,
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis. 105
Saepe viri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, & ſimo damnat ſua prandia vultu.
Saepe manu ſumma lacrimantia lumina tergit;
Immeritoque furens dicit conuicia fumo.
Procedebat opus. Non iam ſalebroſus, vt ante, 110
Sed grauior lentos ibat piſtillus in orbes.
Ergo Palladii guttas inſtillat oliui,
Exiguique ſuper vires infundit aceti,
Atque iterum commiſcet opus, miſtumque retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus 115
Circuit, inque globum diſtantia contrahit vnum:
Conſtet vt effecti ſpecies nomenque moreti.
Eruit interea Cybale quoque ſedula panem;
Quem laetus recipit manibus, pulſoque timore
Iam famis, inque diem ſecurus Simulus illam, 120
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub iuga parentes cogit lorata iuuencos,
Atque agit in ſegetes, & terrae condit aratrum.

VARIAE LECTIONES NOTABILIORES

ECLOGA I

Pag. 107. Verſ. 3. linquimus; liquimus. *Parrh.*
V. 4. lentus; letus *Rott.*
V. 12. turbatur; turbamur. *Rom.*
V. 18. *Verſus hic a vetuſtioribus Codd. abeſt.*
V. 19. Qui ſit; quis ſit. 7 *Codd.*

Pag. 108. Verſ. 27. Et quae; Ecquae. *olim vulg.*
V. 34. exiret; erraret. *Parrhaſ.*

Pag. 109. Verſ. 57. ad auras; ad aures. *Parrh.*

Pag. 110. Verſ. 60. in aethere; in aequore. *Moret.*
V. 73. Produxit: Perduxit. *Heinſ.*

Pag. 111. Verſ. 80. hanc noctem; hac nocte. *Cod. Florent.*

ECLOGA II

Pag. 112. Verſ. 1. Alexim; *alii* Alexin.
V. 9. lacertos; *plures* lacertas.
V. 11. ſerpyllum; melius ἕρπυλλον.
V. 19. Nec, qui ſim; quis ſim; *alii.*

Pag. 113. Verſ. 22. deſit; deſit *Goth. pr.*
V. 27. fallat; *al.* fallit, fallet.
V. 41. ſparſis; ſparſas. *Pier.*
Pag. 114. Verſ. 53. pomo: poma. *Ven.*
V. 57. Iolas; *pler.* Iollas,
V. 67. decedens; deſcendens. *Voſſi.*
Pag. 115. Verſ. 71. potius; potior *Markland.*

ECLOGA III

Pag. 116. Verſ. 7. Parcius iſta; Parcius: iſta. *Seru.*
V. 15. aliqua; aliquid, *Parrh.* aliquem *Rottend.*
V. 16. faciant; *alii* facient,
Pag. 118. Verſ. 50. vel qui venit: ecce, Pal. *al.* vel qui? venit ecce Palaemon.
V. 60. Ab Ioue; *alii* A Ioue.
Pag. 119. V. 65. & ſe cupit; ſed ſe cupit. *Burmann.*
V. 77. Vitula; *multi* vitulam.
Pag. 120. Verſ. 80. imbres; imber.
Pag. 121. Verſ. 101. exitium pecori; exitium eſt pecori.

ECLOGA IV

Pag. 123. Verſ. 4. Carminis; temporis. *Menag.*
V. 7. dimittitur; *alii* demittitur.
V. 28. flaueſcet; *tres* flaueſcit.

Pag. 124. Verſ. 33. infindere; *alii* infundere.
V. 41. Robuſtus; Robuſtis *Ven.* & *Parrh.*
V. 46. Currite; currere. *Parrh.* & *Pier.*
V. 56. tua; *Heinſ.* ſua
V. 57, Orphei; *variant*, Orphi, Orpheo, Orphea.

Pag. 125. Verſ. 58. Pan etiam. *alias* Pan Deus.
V. 61. tulerunt. *alii* tulerint.

ECLOGA V

Pag. 126. Verſ. 3. Conſedimus; *alii* conſidimus.
V. 5. mutantibus, *antehac* motantibus.
V. 8. certat *antiquiores.* Certet *Franc.*

Pag. 127. Verſ. 18. iubeto, vt certet, *antiq.* iubeto certet *Heinſ.*
V. 30. Bacchi; *alii* Baccho.

Pag. 128. Verſ. 37. Naſcuntur; *vulgo* dominantur.
V. 40. fontibus; *alii* frondibus, *vel* montibus.
V. 56. limen; lumen *Franc. Klotz.*

Pag. 129. Verſ. 66. duas altaria; duoque altaria *ante Heinſ.*
V. 68. Craterasque duo; *varia.* duos, duas.
V. 71. Ariuſia. Aruiſia *Rouaeus.*

ECLOGA VI

Pag. 131. Verſ. 5. dicere; ducere *Moret. Ven.*
V. 18. ambo *ita meliores.* ambos *alii.*

Pag. 132. Verf. 28. motare; mutare. *Pier.*
Poft V. 30. *in non nullis edd. verfus fequens fuppofititius:*
Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.
Pag. 135. Verf. 65. duxerit; dixerit. *Medic.*
Pag. 134. Verf. 85. referre; *alii* referri.

ECLOGA VII

Pag. 135. Verf. 1. Confederat; confiderat *Mentel.* & *alii*
V. 5. Cantare pares; certare. *Leid.*
V. 6. Huc mihi; Hic mihi. *vulgo.*
V. 12. praetexit; pertexit *Voff.* protexit *Leid.*
Pag. 136. Verf. 29. faetofi; fetofi *vulgo.*
V. 33. haec te Liba; haec tibi liba *multi.*
Pag. 138. V. 68. Cedat *e Medic.* cedet *alii.*

ECLOGA VIII

Pag. 139. Verf. 3. Carmine; Carmina *alii*
V. 4. requierunt; liquerunt *alii*
V. 14. deceſſerat; diſceſſerat. *Leid.*
Pag. 140. Verf. 28. timidi; tumidi *Voff.* timidae *Parrhaf.*
V. 44. Tmaros; Maros *vel* Ifmaros *alii.*

Pag. 141. Verf. 57. fiant; fiat *Medic. cum Leid.*
V. 69. Carmina vel caelo; Carmina, e caelo *Pieri.*
V. 70. Vlixi *Medic.* Vlyffei *vulgo.*
Pag. 142. Verf. 78. modo; nodos *recentiores.*
V. 87. in vlua; in herba, in vmbra *alii.*
Pag. 143. V. 105. flammis; palmis *Moret.*

ECLOGA IX

Pag. 144. Verf. 2. O Lycida; Quo, Lycida,
V. 4. Migrate; Migrare *Ven.*
Pag. 145. V. 8. demittere; dimittere. *Goth.*
V. 9. Veteres — fagos; veteris — fagi *al.*
Pag. 146. Verf. 31. diftentant *Voff.* diftendant *Heinf.*
V. 35. Varo. Vario *plures.*
Pag. 147. V. 64. laedat; laedet *vulgo.*

ECLOGA X

Pag. 149. Verf. 10. Naides; Naiades *vulgo.*
V. 11. Parnaffi; Parnafi *Heinf.*
V. 12. Aganippae; Aganippe *alii.*
V. 19. Vpilio; opilio *alii.*
Pag. 150. Verf. 33. quiefcant; quiefcent *plures ap. Pier.*
V. 44. te Martis *Heumann*; me Martis *Burmann.*
V. 51. modulabor; meditabar *Goth.*

Pag. 151. Verſ. 60. haec ſint; haec ſit *vulgo.*
V. 75. Cantantibus; Cunctantibus *alii.*

GEORGICON LIB. I

Pag. 153. Verſ. 3. habendo; habendus *Toll.*
V. 6. Lumina; Numina *alii.*
V. 7. munere; Numine *Medic.*

Pag. 154. V. 13. Fudit equum; fudit aquam *Seru.*
V. 18. Tegeaee; Tegaee *vulgo.*
V. 22. non vllo; nonnullo *vulgo.*
V. 25. Concilia; conſilia *alii.*
V. 30. Thule; Thylae, Thyle, Tyle *alii.*
V. 35. Scorpios; Scorpius *vulgo.*

Pag. 156. Verſ. 36. ſperent; *alii* ſpernent, ſpectent.
V. 52. praediſcere; praedicere *tres apud Burmann.*

Pag. 156. Verſ. 65. inuortant *ſcriptura e Medic.*

Pag. 157. V. 98. perrumpit; prorumpit *multi.*
V. 102. Myſia; Moeſia *in antiquior.*

Pag. 158. Verſ. 120. intuba; intiba *plerique.*
V. 133 & 135. extunderet; extuderet, extruderet, excuderet & exfoderet *variant.*

Pag. 159. Verſ. 144. primi; primum *multi.*
V. 145. vincit; vicit *Heinſ.*
V. 151. robigo; *ante Heinſ.* rubigo.
V. 155. terram inſectabere; inſectaberis herbam *Medic. & multi alii.*
V. 162. vomis *vel* vomer *Rottend.*

Pag. 160. Verſ. 175. explorat; exploret *vulgo*.
V. 177. curas; cauſſas *Oblong. Pier.*
V. 178. cum primis *plerique vett*; cum primum, quam primum *alii*.
V. 181. illudant; *ante Pier.* illudunt.
Pag. 161. Verſ. 208. die *Medic. cum ceteris.* dii, *&* diei *paucior.*
V. 209. diuidit *Heinſ; alii* diuidet.
V. 213. aratris; raſtris *plures*.
V. 218. auerſo *Heinſ;* aduerſo Medic.
Pag. 162. Verſ. 226. ariſtis; *alii codd.* auenis.
V. 240. Rhipaeas. Riphaeas *alii*.
Pag. 163. V. 253. meſſisque diem; menſisque diem.
V. 266. rubea; *var.* rubra, Rubia.
Pag. 164. Verſ. 275. incuſum; incuſſum, incaſſum.
V. 285. prenſos; *multi* preſſos.
V. 296. trepidis *meliores;* trepidi, tepidi *alii*.
Pag. 165. Verſ. 315. lactentia; lactantia *alii*.
Pag. 166. V. 340. ſub caſum *Medic.* ſub caſu *alii*.
V. 353. moneret. moueret *vulgo*.
V. 354. quod ſaepe; *multi* quid.
Pag. 167. V. 359. increbeſcere; increbreſcere *Med.*
V. 365. impendente; impellente *Parrh.* & *alii*.
Pag. 168. Poſt V. 389. *ponunt non nulli.*
At caput obiectat querulum venientibus vndis.

Pag. 169. Verſ. 419. denſet *Medic.* denſat. *vulg. lect.*
V. 428. comprenderit; comprenditur *Ven.*
Pag. 170. Verſ. 441. ortum; orbem *Parrh* & *Ven.*
Pag. 172. Verſ. 506. non vllus; nonnullus *Menag.*
Pag. 173. V. 513. in ſpatia *Burm.* in ſpatio *Heinſ.*

GEORGICON LIB. II

Pag. 174. Verſ. 8. dereptis *Heinſ.* direptis *vulgo.*
V. 22. ſunt alii, quos *Medic.* ſunt aliae, quas; ſunt alii, queis; *Varii.*
V. 23. abſcidens *Heinſ.* abſcindens *Med.*
Pag. 175. Verſ. 41. volans; volens *Leid.*
V. 47. auras; oras *alii.*
V. 56. Creſcentique; *alii* creſcentisque, creſcentesque.
Pag. 177. Verſ. 106. diſcere; dicere *perperam.*
Pag. 178. Verſ. 116. diuiſae; *var.* diuerſae.
V. 122. proprior; *lege* propior. proprio *Voſſ.*
Pag. 179. V. 141. immanis; immanes *ante Heinſ.*
V. 151. rabidae. *var.* rapidae.
Pag. 180. Verſ. 187. diſpicere *Heinſ.* deſpicere *vulg.*
V. 189. filicem *Heinſ.* ſilicem *olim.*
Pag. 181. Verſ. 197. ſaturi; ſatyri, *veteres Gram.*
V. 200. deerunt. *vulgo* deſunt.
Pag. 183. Verſ. 247. amaror; amaro *alii.*

Pag. 183. Verſ. 256. Et quis cui color. *Var. Lect.* Et quis quis color; Et quis cuique color &c.

Pag. 185. Verſ. 316. moueri; mouere *plerique.*

Pag. 186. Verſ. 324. Genitalia; *Var.* genialia.

V. 332. Germina *vulgo* gramina.

V. 341. Ferrea; *alii* Terrea.

Pag. 188. Verſ. 379. admorſo; *magna variet.* admorſu; a morſo; a morſu.

V. 382. ingeniis. *ante Burmann. vulgo.* ingentes *vel* ingentis.

Pag. 189. Verſ. 417. extremos effoetus; *Vari.* effectus extremos; effectus extremus; effoetus extremos &c.

Pag. 191. Verſ. 453. alueo. aluo *Med. & al.*

Pag. 192. Verſ. 480. Obiicibus; obiice *alii.*

V. 506. indormiat *Medic.* dormiat *vulgo om.*

Pag. 193. Verſ. 509. geminatus; *plerique* geminatur *aut* geminantur.

V. 510. Corripuit; Corripit: hi gaud. *Markland.*

V. 514. paruosque nepotes; paruosque penates *Medic.*

Pag. 194. Verſ. 542. fumantia; ſpumantia *Rom.*

GEORGICON LIB. III.

Pag. 195. Verſ. 2. Lycei; *vulgo om.* Lycaei.
V. 3. Carmine; Carmina *alii.*

Pag. 196. Verſ. 38. Angues; *alii* orbes, axes, artus.

Pag. 197. Verſ. 63. iuuentas *Vetuſtiſſ;* iuuentus *vulgo.*

Pag. 198. Verſ. 85. premens; *alii* fremens, tremens.
V. 92. effudit; effundit *Rom. Medic.*

Pag. 199. Verſ. 114. rapidusque; *vulgo* rapidisque.

Pag. 200. Verſ. 146. Lucos; lucus *Vatic. Medic.*

Pag. 201. Verſ. 160. ſacros; *ante Heinſ. vulgo* ſacris.

Pag. 202. Verſ. 177. mulctraria; *Vari.* mulgaria, mulctralia, multralia.

Pag. 202. Verſ. 188. Audeat *Heinſ. ex Medic.* audiat vulgo.
V. 190. Aeſtas *Heinſ.* aetas *ceteri.*
V. 194. Tum vocet *Medic.* Prouocet, Tum mouet, Aduocet *alii.*
V. 200. longique *Heinſ.* longeque *vulgo.*

Pag. 203. Verſ. 204. Belgica *Heinſ.* Bellica *Medic.*
V. 205. farragine; ſartagine *alii.*

Pag. 204. Verſ. 230. pernox. pernix *frequent.*
V. 237. vt, in medio. *alii* vti medio.

Pag. 206. Verſ. 288. Hic Labor. Hinc Labor *Med.*
V. 297. multa duram; *alii* multam duram; multum d.
V. 305. Hae — tuendae *Heinſ.* *alias* haec tuendae, tuenda.

Pag. 207. Verſ. 319. Quo minus. Quo minor *plur.*
V. 330. ilignis. *Variatio maxim.* illigneis, ilineis, illignis, in lignis.

Pag. 208. Verſ. 349. Maeotiaque. *vulgo* Maeotica.
V. 350. Iſter. Hiſter *plures.*

Pag. 209. Verſ. 372. pinnae. pennae *vulgo.*
V. 383. velatur. velantur *vulgo.*

Pag. 211. Verſ. 416. ſub immotis. ſub ignotis.

Pag. 213. Verſ. 481. Corrupitque. *Alii* Corripuitque; corripitque.

Pag. 216. Verſ. 555. Arentesque. Horrentesque.
V. 566. Contactos; *vulgo* contractos.

GEORGICON LIB. IV

Pag. 218. Verſ. 4. totiusque ordine. *plurimi* totiusque ex ordine.

Pag. 219. Verſ. 43. Sub terra fouere. Sub terram; Sub terras fodere *edd. vett.*

Pag. 220. Verſ. 57. Excudunt. *alii* exludunt; extudunt, figunt.
V. 70. praeſciſcere. praediſcere. *Ven.*

Pag. 221. Verſ. 83. in pectore. in corpore *Morет.*

Pag. 221. Verſ. 85. ſubegit. *ante Heinſ.* coegit.
V. 88. ambo *meliores.* ambos *alii.*
V. 95. plebis *Medic.* gentis *vulgo.*
V. 122. ſera *Medic.* ſero *alii.*
V. 126. niger. *ante Heinſ.* piger.
V. 151. Curetum. Curatum, curritum *aberra.*

Pag. 224. Verſ. 173. Aetna. *alii* antrum.

Pag. 225. Verſ. 199. nixibus. *vari.* nexibus; niſibus.
V. 202. refingunt. *vett. edd.* refigunt.
V. 210. Aegyptos *Medic.* Aegyptus *vulgo.*

Pag. 226. Verſ. 224. arceſſere. accerſere.
V. 228. auguſtam *Medic.* anguſtam *vulgo.*
V. 238. Adfixae. Affixa in venis; Adfixa venis; Affixas venis animas.

Pag. 228. Verſ. 267. tunſum. *alii* tuſum; tuſcum; tutum.

Pag. 228. Verſ. 273. Namque vno. *plures* Namque imo.

Pag. 229. Verſ. 301. obſuitur *Medic.* *Alii* obſtruitur; obruitur.
V. 311. magis magis. magis ac magis *Rom.*
V. 315. extudit. extulit *permulti.*
V. 316. cepit. coepit *edd. mult.*

Pag. 231. Verſ. 351. Obſtupuere. Obſtipuere. *Rom. Medic.*

Pag. 231. Verſ. 368. primum ſe erumpit. *Alii* primus, primum erumpit, erupit.
V. 370. ſaxoſumque ſonans. ſaxoſusque, ſonans *plures.*

Pag. 232. Verſ. 396. Capiendus. Capiundus *Heinſ.*
V. 398. Nam ſine vi non vlla. *Alii* Non ſine vi non nulla.

Pag. 234. Verſ. 443. pellacia *Heinſ.* fallacia *vulgo.*
V. 449. hinc *Roman.* huc *vulgo.*

Pag. 236. Verſ. 479. inamabilis; innabilis *aliqui.*
V. 482. implexae *Medic.* impexae, innexae, amplexae *alii codd.*

Pag. 238. V. 531. deponere. componere *Medic.* depellere *Mead.*

ORDO
RERVM, QVAE IN HOC TOMO CONTINENTVR.